

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE ULUS DEVLET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muharrem KARA

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Alaeddin YALÇINKAYA

TEMMUZ 2007

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE ULUS DEVLET

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Muharrem KARA**

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Bu tez 02/ 07/ 2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Alaeddin YALÇINKAYA Doç. Dr. Recai COŞKUN Yrd. Doç.Dr. Nesrin KENAR

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını tezin ihtiva ettiği hususlar şahsi görüşler olup herhangi bir resmi kuruluşun görüşünü yansıtmadığını beyan ederim.

Muharrem KARA

02\07\2007

ÖNSÖZ

İnsanoğlu, yüzyılları, binyılları hatta milyon yılları aşan bir süreçte hem biyolojik hem de toplumsal, ekonomik, kültürel, siyasi vb. bir değişim ve gelişme yaşamıştır, yaşamaktadır.

Ekonomik, siyasi ve toplumsal sistemler çatışma halinde olmalarına rağmen farklı küresel topluluklar her zamankinden daha fazla karşılıklı bağımlılığa maruz kalmışlardır. Çünkü tüketicilerin gereksinimleri ve tercihleri dünya çapında küreselleşmiştir. Küreselleşme stratejisinde, tarafların anlaşmalardan çok birleşmeler oluşturma ve bunları teşvik etme esastır. Ayrıca küresel bağlantılar, yurtseverlik, milliyetçilik ya da bireysellikten çok "değer" unsuruna dayanmaktadır.

Küreselleşme sürecinde ulus devletin konumu, çağımızda uluslar arası alanda yaşanan siyasi, ekonomik ve kültürel değişimleri anlamak ve analiz edebilmek açısından son derece önemlidir. Bu çalışmada, ulus devlet kavramının geçirdiği değişim, küreselleşme süreci kapsamı içinde incelenmiştir.

Küreselleşmenin ve küreselleşme sürecinin ulus devlet kavramı üzerindeki etkisinin ele alındığı bu çalışmada, ulus devletin halen varlığını koruyan ve egemen yapının devamı için gerekli olan bir unsur olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu çalışmanın seçim aşamasından tamamlanma aşamasına değin, her türlü yönlendirme ve desteğini benden esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Alaedin YALÇINKAYA'ya, kaynaklara ulaşmam ve çalışma süresi boyunca izlemem gereken stratejileri belirlemem konusundaki yardımlarından dolayı aynı bölümde yüksek lisans yapan arkadaşlarım Habip YILDIRIM ve Abdullah DEMİR'e ve yardımlarından dolayı tüm Sakarya Üniversitesi personeline teşekkürlerimi sunarım.

02 Temmuz 2007

Muharrem KARA

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	v
TABLO LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	viii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: KÜRESELLEŞMENİN TANIMI, TARİHİ VE KÜRESELLEŞMEYE YAKLAŞIMLAR	4
1.1. Tanım	4
1.2. Küreselleşmeye Geçiş.....	6
1.2.1. Birinci Dalga.....	7
1.2.2. İkinci Dalga.....	7
1.2.3. Üçüncü Dalga.....	8
1.3. Küreselleşmeyi Ortaya Çıkaran Nedenler.....	8
1.3.1. Teknolojik Gelişmeler.....	9
1.3.2. İdeoloji Faktörü.....	9
1.3.3. Ekonomik Faktörler.....	9
1.4. Küreselleşmeye Yaklaşımlar.....	10
1.4.1. Aşırı Küreselleşmeciler.....	10
1.4.2. Küreselleşme Karşıtları, Kuşkucular.....	12
1.4.2. Dönüşümcüler.....	13
1.5. Küreselleşmenin Kavramlaştırılması.....	14
1.6. Küreselleşmenin Değişik Boyutları.....	15
1.6.1. Ekonomik Boyut.....	15
1.6.2. Siyasi Boyut.....	16
1.6.3. Kültürel Boyut.....	17
1.6.4. Bilgi, İletişim, Teknoloji Boyutu.....	17
1.6.5. Çevre Boyutu.....	19
1.6.6. Askeri Boyutu.....	19
1.7. Değerlendirme.....	20

BÖLÜM 2: GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ULUS DEVLET	21
2.1 Ulusun Tanımı	21
2.2. Ulusun Unsurları Hakkında Değerlendirme	24
2.2.1. Dil Birliği	24
2.2.2. Kültür ve Tarih Birliği	25
2.2.3. Soy Birliği	26
2.2.4. Din Birliği	26
2.2.5. Öteki İmajı.....	27
2.3. Ulus Devlet Kavramı.....	28
2.3.1. Devletin Tanımı.....	28
2.3.2. Ulus Devletin Yapısı.....	30
2.3.3. Milliyetçilik ve Ulus Devlet.....	31
2.4. Dünya Tarihi Gelişim Süreci ve Ulus Devletin Bu Süreçteki Durumu.....	33
2.4.1. İnsanlık Tarihinde Üç Devrim.....	33
2.4.1.1. Tarım Devrimi.....	33
2.4.1.2. Sanayi Devrimi.....	33
2.4.1.3. Bilgi Devrimi.....	34
2.5. XIX. Yüzyıl Dünya Tarihi.....	34
2.5.1. Liberalizm.....	34
2.5.2. Nasyonalizm.....	35
2.5.3. Sosyalizm.....	35
2.6. Birinci Dünya Savaşı Sonrası Dünya Düzeni.....	36
2.7. İkinci Dünya Savaşı ve Etkileri.....	37
2.8. Soğuk Savaş Dönemi.....	38
2.8.1. Soğuk Savaş Yılları.....	38
2.8.2. Ara Dönem.....	39
2.8.3. Yumuşama Dönemi.....	40
2.9. Yeni Dünya Düzeni.....	40
BÖLÜM 3: ULUSLARARASI KURULUŞLAR VE ULUS DEVLET.....	42
3.1. Uluslararası güvenlik ve İşbirliği Kuruluşları.....	43
3.1.1. Kuzey Atlantik Savunma Paktı (NATO).....	43
3.1.2. Birleşmiş Milletler (BM).....	45

3.1.3. Avrupa Birliği (AB).....	46
3.1.4. Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı (AGIT).....	47
3.1.5. Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT).....	48
3.2. Uluslararası Ekonomik İşbirliği Kuruluşları.....	48
3.2.1. Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ).....	48
3.2.2. İslam Konferansı Teşkilatı (İKT) İslam Konferansı Teşkilatı (İKT) ve İslam Ülkeleri Ekonomik İşbirliği ve Daimi Komitesi (İSEDAK).....	49
3.2.3. İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD).....	50
3.2.4. Ticaret Ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması (GATT).....	51
3.2.5. Uluslararası Para Fonu (IMF).....	52
3.2.6. Dünya Bankası.....	53
3.2.7. Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC).....	54
3.3. Çok Uluslu Şirketler.....	55
3.4. Uluslararası Kuruluşlar ve Ulus Devlet İlişkisi.....	58
3.5. Değerlendirme.....	60

BÖLÜM 4: KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN ULUS DEVLETİN YAPISINA

VE İŞLEYİŞİNE ETKİLERİ.....61

4.1. Küreselleşme Sürecinde Ulus Devletin Değişen İşlevleri.....	61
4.1.1. Ulus Devletin Kaybettiği İşlevler.....	61
4.1.2. Ulus Devletin Koruduğu ve Kazandığı İşlevler.....	63
4.2. Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerindeki Olumlu-Olumsuz Etkileri.....	64
4.2.1. Gelir Dağılımı.....	64
4.2.2. İşsizlik Tehlikeleri.....	66
4.2.2.1. Biyoteknoloji ve Robotix.....	67
4.2.3. Sermaye.....	67
4.2.4. Sosyal Güvenlik ve Sendikasılaştırma.....	68
4.2.5. Nüfus ve Göçler.....	69
4.2.5.1. Ekonomik Koşullar.....	70
4.2.5.1. Sosyo-Politik Koşullar.....	70
4.2.5.1. Çevre ve İklim Koşulları.....	70
4.2.6. Sosyal Bozulmalar.....	71
4.2.7. Eğitim.....	71

4.2.8. Uluslararası Anlaşmalar.....	72
4.2.9. Tekelleşme.....	72
4.2.10. Vergi Düzenlemeleri.....	74
4.2.11. Özelleştirme.....	74
4.2.12. Üretim Yetersizliği ve Tüketim Artışı.....	75
4.2.13. Rekabet.....	76
4.2.14. Konvansiyonel ve Kitle İmha Silahlarının Yayılması	76
4.2.15. Uzay Çalışmaları.....	77
4.2.16. Uluslararası Terörizm.....	78
4.2.17. Uluslararası Örgütlü Suçlar.....	79
4.2.18. Küresel Salgın Hastalık Tehdidi.....,	80
4.2.19. Etnik ve Dinsel Temelli Çatışmalar.....	81
4.2.20. Çevresel Tehditler.....	82
4.2.21. Uluslararası Tahkim.....	83
4.2.22. Küreselleşme ve Milli Kimlik.....	83
4.3. Ulus Devletin Geleceği.....	84
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	89
KAYNAKLAR.....	92
ÖZGEÇMİŞ.....	99

KISALTMALAR

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AB	:	Avrupa Birliği
AEK	:	Avrupa Ekonomik Komisyonu
AGİT	:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
APEC	:	Asia Passific Economic Corporation-Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
BAB	:	Batı Avrupa Birliği
BM	:	Birleşmiş Milletler
BDT	:	Bağımsız Devletler Topluluğu
ÇUŞ	:	Çok Uluslu Şirket
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	:	Dünya Ticaret Örgütü
GATT	:	General Agreement on Tariffs and Trade - Ticaret Ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması
GSMH	:	Gayri Safi Milli Hasıla
IMF	:	International Money Fund - Uluslar Arası Para Fonu
İKT	:	İslam Konferansı Teşkilatı
KAİK	:	Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
KEİ	:	Karadeniz Ekonomik İşbirliği
NAFTA	:	North America Free Trade Area - Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
OECD	:	Organisation for Economic Co-operation and Development - İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OPEC	:	Organization of Petroleum Exporting Countries - Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
SEATO	:	South East Asia Treaty Organization - Güneydoğu Asya Antlaşma Teşkilatı
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Küreselleşmeye Üç Eğilim	14
Tablo 2 : Teknolojinin Küreselleşmesinin Boyutları ve Göstergeleri	18
Tablo 3 : Dünyadaki En Küresel Çok Uluslu Şirketler.....	56
Tablo 4 : Dünya İhracatı ve Kişi Başına GSYİH: 1820-1998.....	66
Tablo 5 : Dünya Nüfus Hareketleri ve Projeksiyonları	69
Tablo 6 : AB Üyeleri Ulusalcılık Anketi Sonuçları.....	87

Tezin Başlığı: Küreselleşme Sürecinde Ulus Devlet

Tezin Yazarı: Muharrem KARA

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Alaeddin YALÇINKAYA

Kabul Tarihi: 02 Temmuz 2007

Sayfa Sayısı: VIII (ön kısım) + 99 (tez) + 6 (tablo)

Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

Hiç kuşkusuz çağımızın en yaygın söylemlerinden biri küreselleşmedir. Küreselleşme kavramının beraberinde getirdiği en önemli konularından birisi ise ulus ve ulus devletin varlık sorunudur. Küreselleşmenin ulus devlet üzerindeki etkileri incelendiğinde, dünyayı global köy olarak gören aşırı küreselleşmecilerden, küreselleşmeyi yeni bir olgu olarak görmeyip onu gelişmiş ülkelerin diğer ulus devletleri yok etme süreci olarak kabul eden küreselleşme karşıtlarına kadar farklı ulus devletlerin farklı kesimleri için farklı anlam taşıdığını ifade etmek mümkündür. Bu tez, küreselleşme kavramını değişik yaklaşım ve boyutlarıyla, tarihsel süreci içinde inceleyip, ulus devlet kavramının bu süreçten nasıl ve ne kadar etkilendiğini ve etkileneceğini irdeleme amacı taşımaktadır.

Çalışma dört bölüm, buna ilave olarak bir giriş ve sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümde, küreselleşme kavramının tanımı, yaklaşımları ve boyutlarından bahsedilmiştir.

İkinci bölümde ulus kavramı, ulus devlet ve hem küreselleşmenin hem de ulus devletin oluşumunu daha iyi anlayabilmek amacıyla tarım devriminden günümüze dünya düzeni tarihsel gelişimi ele alınmıştır.

Ulus devleti olumlu ya da olumsuz olarak en fazla etkileyen veya yönlendiren, bazıları ulus devlet gücünde hatta çok daha etkili olabilen uluslararası ve bölgesel örgütler üçüncü bölümde incelenmiştir.

Dördüncü bölümde küreselleşmenin ulus devlet üzerindeki çeşitli alanlardaki etkileri işlenerek ulus devletin geleceği üzerinde durulmuştur.

Sonuç bölümünde ulus devletin geleceği ile ilgili bir tahlil yapılmış, küreselleşme sürecine dair tespitler ve tavsiyeler yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Ulus-Devlet, Uluslararası Örgütler

Title of the Thesis: Nation State within the Globalization Process**Author:** Muharrem KARA**Supervisor:** Prof.Dr. Alaeddin YALÇINKAYA**Date:**02 July 2007**Nu. of pages:** VIII (pre text) + 99 (main body) + 6 (tables)**Subfield:** International Relations

There is no doubt that one of the most common subjects of the day is globalization. Another important point coming with the concept “globalization” is Nation-State and it's existance. When we scrutinize the effects of globalization on Nation-State, it's possible to express that globalization has different meanings both for neo- globalists who regard the world as a “ global village “ and for the people against globalizm who don't regard the globalization as a new concept but a process created by developed countries to demolish nation-state.

This thesis aims to study the concept “globalization” with different approaches dimensions within it's historical process. It also aims to study how much the Nation-State concept was effected or will be effected by the process.

The research consists of four chapters. In addition to this, there are introduction and conclusion parts. In the first part, the definition of globalization , its approaches and dimensions are explained.

In the second part, the “nation” concept, nation-state and the historical process of the world's social order between agricultural revolution and today are explained, so that the both the globalization and creation af the Nation-State would be understood better.

Some international and regional organizations which affect the Nation-State in a positive or negative ways, are scrutinized in the third part.

In the fourth part, the effects of globalization on Nation-State with some different areas are stated and the future of the Nation-State is focused.

In conclusion part, an analysis is carried related with the future of the Nation-State and some important points and reccomendations are included.

Keywords: Globalization, Nation-State, International Organizations

GİRİŞ

20. yüzyılın son çeyreği ve 21. yüzyıl başlarında tüm dünyada ve Türkiye’de konuşulan konuların başında, küreselleşme olgusu gelmektedir. Küreselleşme, söylemlerimizin başta, sorunlarımızın hem nedeni, hem de ilacı olarak hep başköşelerde yer alıyor. Küreselleşme, yalnız çeşitli anlamları ve sonuçlarıyla tartışma platformlarının en gözde konusu olarak ortaya çıkmamakta, küreselleşmeye bakış açıları nedeniyle hemen her toplumda ciddi karşıtlık ve kutuplaşmalara da yol açmaktadır. Küreselleşme yanlısı veya küreselleşme karşısında olmak gibi. Bunun yanı sıra, küreselleşme daha şimdiden, ulus devlet ve egemenlik (iktidar) alanı, merkezi iktidarın ulusüstü ve ulusaltı iktidarlara doğru parçalanması ve demokratik-siyasal haklar için yeni alanlara ihtiyaç baş göstermesi gibi konularda bazı değişimlere yol açmış görünmektedir. Küreselleşen piyasa ve sermayeden sonra, giderek dengesizleşen ve kutuplaşan bir dünyaya mı, yoksa küreselleşen kamuoyu ve siyasete doğru mu yol alıyoruz, bunu tam olarak bilmek henüz mümkün değil.

Kısacası içinde bulunduğumuz bugünkü küreselleşme süreci, hem bu süreci anlamak ve arkasındaki temel etkenleri çözümlenmek, hem de yarattığı yenilikler ve sorunlar karşısında tavır almak gibi zorunluluklar nedeniyle, birçok açıdan tartışılması gereken bir alan olarak karşımızda duruyor. Öte yandan bu alanda yapılan tartışmaların ve bu konuda getirilen yaklaşım ve açıklamaların birbirinden çok farklı özellikler gösterdiğini de biliyoruz. Tartışmaların odak noktalarından birini, küreselleşmenin ne olduğu ve nasıl yorumlanacağı konusu oluşturmaktadır. Bu konuda küreselleşmeyi, kapitalizm ve sermaye birikim süreçleriyle ilişkilendirenler de var, teknolojik gelişmeleri vurgulayanlar da. Bir ikinci tartışma, küreselleşmenin ulus-devlet üzerindeki etkilerini yorumlama konusunda karşımıza çıkmaktadır. Burada da ulus devlete bakış nedeniyle, yorumlar ve gelecek öngörüler farklılaşmaktadır. Ulus devletin yavaş yavaş erimekte olduğunu söyleyenler olduğu gibi, küreselleşmenin özellikle gelişmekte olan ülkelerde yarattığı baskıları göğüslemek için ulusal politikalara ihtiyacı vurgulayanlar da bulunmaktadır (Şen, 2004:3-5).

Araştırmanın Amacı

Çağımızın en yaygın söylemlerinden küreselleşme, hayatımızın hemen her alanına girmiş, olumlu ya da olumsuz yönleriyle hem ulus devleti hem de ulus devletin bir bireyi olarak hepimizi farkında olarak veya olmayarak etkilemektedir. Siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, askeri ve hukuki birçok alanda küreselleşmenin varlığını hissettiğimiz muhakkaktır. Küreselleşmenin beraberinde getirdiği en önemli konu ulus ve ulus devletin varlık sorunudur. Bazıları küreselleşme sürecinden fazla etkilenerek dünyayı global bir köy olarak görüyor ya da hayal ediyorken, bazıları da küreselleşmeyi sömürgecilik ve emperyalizmden farklı bir olgu olarak kabullenmeyip onu gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkeleri modern yok etme aracı olarak görmektedirler. Küreselleşme ve ulus devlet kavramları, anlamı ve kapsamı yönünden oldukça geniş ve farklı yaklaşımlara sahiptirler. Her iki olgu da onu kullanan kişiye ya da devlete göre şekillenebilmekte ve değişebilmektedir. Bu farklılık kullanım alanlarına ve güç dengelerine göre oluşmakta olup küreselleşme sürecinde ulus devlete ne olduğu ve ne olacağı yani ulus devletin bu süreçten nasıl ve ne kadar etkilendiği ve etkileneceği konusu araştırılmaya muhtaç bir konu olarak karşımızda duruyor.

İşte bu nedenle “Küreselleşme Sürecinde Ulus Devlet” konulu bir tez hazırlamayı düşündüm. Tezle ilgili yaptığım çalışmalar ve araştırmalar, bu konunun ne kadar karmaşık ve tartışılmaya ihtiyacı olan bir konu olduğunu bir kez daha gösterdi. Konuyla ilgili bildiriler, makaleler, konferanslar, araştırma yazıları ve kitaplarda yer alan görüşler birbirinden oldukça farklılıklar taşıyordu. Öyle olması da doğal ve gerekliydi. Bu nedenle de üzerinde çokça tartışılması gereken birçok konu ortaya çıktı. Bu çalışmada ele alınan konuları şöyle sınıflandırabiliriz: küreselleşmenin tanımı, ortaya çıkışı ve yaklaşımları, ulus kavramı, dünya tarihi gelişim safhaları, dünyadaki ulus devletlerin çoğunluğunu etkileyen uluslararası kuruluşlar, küreselleşmenin ulus devlet üzerindeki olumlu olumsuz etkileri ve ulus devletin geleceği.

Araştırmanın Önemi

Küreselleşme kavramının tanımı, yaklaşımları ve boyutlarından bahsedilmiş, ulus kavramı, ulus devlet ve hem küreselleşmenin hem de ulus devletin oluşumunu daha iyi anlayabilmek amacıyla tarım devriminden günümüze dünya düzeni tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Ulus devleti olumlu ya da olumsuz olarak en fazla etkileyen veya yönlendiren,

bazıları ulus devlet gücünde hatta çok daha etkili olabilen, uluslararası ve bölgesel örgütlere kısaca temas edilerek, küreselleşmenin ulus devlet üzerindeki çeşitli alanlarda etkileri işlenerek ulus devletin geleceği üzerinde durulmuştur.

Bu çalışma ile küreselleşme kavramını değişik yaklaşım ve boyutlarıyla, tarihsel süreci içinde inceleyip, ulus devlet kavramının bu süreçten nasıl ve ne kadar etkilendiğini ve etkileneceğini irdeleme hedeflenmiştir.

Küreselleşme karşısında ulus devlete neler olduğu konusunda farklı yorumlar getirilmektedir. Ulus devlete hiç bir şey olmadığını söyleyenler de var, ulus devletin yok olmak üzere olduğunu da. Öte yandan, bunlardan bazıları bugün için devletin yalnızca önem verdiği işlevlerinin değiştiğini söylerken, bazıları da devletin özellikle “sosyal boyutunun ve sosyal politikalarının” ciddi bir gerileme içinde olduğunu ileri sürmektedir. Bu açıdan ister devlet iktidarının daraldığı, isterse işlevlerinin değiştiği kabul edilsin, ortaya çıkan durumun ulus devletler tarafından çok kapsamlı tahlil edilmesi ve her alanda küreselleşme sınırlarının çok iyi çizilmesi gerekiyor.

Araştırmanın Metodolojisi

Bu araştırma yapılırken; konumuz kapsamına giren kitap, dergi, gazete, makale, muhtelif dokümanlarla, internetten yerli ve yabancı yayınların taranması, ortaya çıkan bulguların ve sonuçların incelenmesi, yorumlanması ve değerlendirilmesi şeklinde bir yöntem izlenmiştir.

Çalışma mevcut dokümanlar ve belgeler ışığında verilerin ortaya konması, incelenmesi, yorumlanması ve değerlendirilmesi şeklinde, objektif kriterler gözetilerek yapılmıştır.

BÖLÜM 1: KÜRESELLEŞMENİN TANIMI, TARİHİ VE KÜRESELLEŞMEYE YAKLAŞIMLAR

1.1. Tanım

Küreselleşme ile ilgili olarak ortaya atılan tartışmaların başında küreselleşmenin ne anlam taşıdığı, neyi temsil ettiği konusunun geldiğini görüyoruz. Gerçek anlamı ile küreselleşme nedir?. Küreselleşme, oldukça uzun bir geçmişi olan ve halen de yaşayan çok boyutlu bir olgu olduğu için sınırları kesin çizgilerle çizilmiş ve üzerinde uzlaşmaya varılmış bir tanımlamasını yapmak oldukça güçtür. “Körlerin herhangi bir şeyi tanımlamaya çalışmaları” gibi küreselleşmeye ilişkin açıklayıcı tanımlar yapmaya çalışanlar da buldukları konunun küreselleşme kavramıyla yaptığı açığa göre farklı renkte tanımlamalar yapmaktadır.

Kimi yazarlar, küreselleşmenin ekonomik boyutunu öne çıkarırken kimileri de siyasal ya da sosyal-kültürel boyutunu vurgulayabilmektedir. Aynı şekilde bazı düşünürler, kendiliğinden gelişen bir süreci ifade etmek için küreselleşme kavramını kullanırken, diğerleri özellikle gelişmiş bazı ülkelerce kullanılan bir olguyu anlatmak üzere küreselleşme sözcüğüne atıfta bulunmakta, kimileri ise nispeten yeni bir gelişmeyi aynı sözcükle isimlendirebilmektedir (Yüksel, 2001:7).

Küreselleşmenin farklı anlam ve unsurlarını göz önünde bulundurarak değişen bir yapıya sahip olduğuna dikkat etmek gerekir. Bu bağlamda küreselleşmeye yönelik tanımlamaların tümü kavrama farklı boyutlardan yaklaşmaktadır. Dolayısıyla genel kabul görebilecek bir tanım yapmak oldukça güçleşmektedir (Temiz, 2004:5-6). Küreselleşme, ekonomiden siyasete, sosyal politikadan kültüre, hemen hemen yeryüzünün her alanındaki değişimi ifade etmek için kullanılan ‘sihirli’ bir sözcük haline gelmiş, geniş bir alanda kullanılan ‘klişe’ye dönüşmüştür (Bozkurt, 2000:17). Çalışmanın bu aşamasında ekonomiden, siyasete çok boyutlu olarak bazı küreselleşme tanımlarına yer verilecektir.

“ Küreselleşme, ulusal üretim, yatırım ve nüfus artışına oranla uluslararası ticaret, uluslararası yatırım ve uluslararası göçün daha fazla büyümesidir. Kısaca, küreselleşme, uluslararası ekonomik faaliyetlerin toplam dünya ekonomik faaliyetlerine göre daha fazla artmasıdır... Küreselleşme, uluslararası ticaretin dünya üretimindeki payının ve

doğdukları yerler dışında yaşayan ve çalışan insan sayısının toplam insan sayısındaki payının artışıdır” (Berg, 2004: 12).

“Ekonomik küreselleşme kavramıyla, uluslararası üretim ve hizmet ağlarının ulusötesi sermaye ve yatırım akımları yoluyla gittikçe genişlediği bir süreç anlaşılmaktadır” (Ana Britannica, 2005: C.14, 199).

“Geniş bir ifade ile, küreselleşme dünya ekonomisini oluşturan sosyal ve iktisadi parçaların birbiriyle ve giderek dünya piyasalarıyla eklemlenmesi şeklinde algılanmaktadır. Bu tanıma göre, mal ticaretinin ve finansal sermaye akımlarının serbestleştirilmesi, küreselleşmenin en dar anlamıyla iktisadi süreçlerini sunmaktadır... Dolayısıyla, küreselleşme kavramı aynı zamanda siyasi, iktisadi ve sosyal tüm alanları kapsayan bir öneriler reçetesi olarak değerlendirilmelidir” (Yeldan, 2003: 428).

“Küreselleşmeyi, uluslararası mal ve hizmet ticareti ile uluslararası sermaye hareketlerinin hızla artması, ulusötesi işletmelerin bilgi, iletişim ve ulaştırma teknolojilerinde yaşanan gelişmeler yoluyla üretimi küresel düzeyde gerçekleştirmesi sonucu ulusal ekonomilerin birbiriyle eklemlenme süreci olarak tanımlamak mümkündür” (Temiz 2004: 7).

“ Küreselleşme, çağdaş dünya ekonomisinde köklü dönüşüm anlamını taşıyan ‘şemsiye’ bir terim ve aynı zamanda her yerde olan gürültülü bir kelimedir” (Barnet ve Cavanagh, 1995: 2).

“Mallar ile düşüncelerin dünya üzerinde yayılması ve yaygınlaşması sonucunda, kültürün dünya ölçeğinde tekdüzeleşme ve standartlaşma süreci.” “...seyahat, giyim kuşam, eğlence yeme-içme alanlarındaki dünya standartlarının bütün dünyaya yayılması yaygınlaşması anlamına gelir” (Ana Britannica, 2005: C.14, 199).

“Küreselleşme, ulaşım, haberleşme ve bilgi işlem teknolojisindeki gelişmeler sonucunda, toplumsal ve kültürel düzenlemeler üzerinde, mekânsal uzaklıklardan kaynaklanan farklılıkların ortadan kalktığı, toplumsal bir süreçtir” (Kutlu ve Eşkinat, 2002: 232).

“Küreselleşme, içeri-dışarı, ulusal-uluslararası, Batı-Doğu, Birinci Dünya-Üçüncü Dünya, Modern-Geleneksel, kimlik (özdeşlik)-fark, benlik-öteki arasındaki çizilmiş zamansal ve mekansal ayrımların giderek ortadan kalktığı, dünyanın giderek küresel bir topluma dönüştüğü, küresel bir kültürün şekillendiği süreci ifade etmek üzere kullanılan bir kavram haline gelmiştir” (Keyman, 1993: 128).

“Küreselleşme, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılmasıdır” (Karluk, 2003: 224).

“Dünya milletlerini, ekonomi, siyaset ve iletişim bakımlarından birbirine yaklaşma ve bir bütün olmaya götürmek, küreselleşmek” (Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, 1998: 1140).

“Küreselleşme, günümüz dünyasında yeni ortaya çıkan veya şimdilerde daha da belirgin hale gelen çeşitli faktörlerin etkisi sonucunda, insani varoluşun sosyal, kültürel ve iktisadi yönleri bakımından coğrafi sınırların önemini yitirmeye başlamasıyla birlikte toplumların da git gide bunun bilincine varmaları sürecini ifade eden bir kavramdır. Bu süreç uluslar arasında her bakımdan karşılıklı bağımlılığı arttırmakta ve hayatlarını git gide daha fazla bizden çok uzakta meydana gelen olaylara ve alınan kararlara bağımlı hale getirmektedir” (DPT, 2000: 55).

“Küreselleşme, her alanda mesafenin daha az önemli hale gelerek, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda dünyanın daha çok bütünleşmesidir. Tek yanlı bir süreç değildir; daha çok diyalektik bir süreçte, zıt eğilimlerini de ihtiva ederek gelişmektedir” (Bozkurt, 2000: 30).

1.2. Küreselleşmeye Geçiş

Küreselleşme günümüzde sosyal bilimlerin moda kavramıdır. 20. Yüzyılın son çeyreğinde, uluslararası ekonominin yeni bir küreselleşme sürecine girdiğine tanık olduk. Bazıları bu süreci, dünya ekonomisinin denetim dışı küresel piyasa güçleri tarafından baskı altına alındığı, toplumsal yaşamın büyük bölümünün küresel güçler tarafından kontrol edildiği geri dönüşü olmayan bir aşama olarak değerlendirmektedir. Karşı görüşte olanlar ise, uluslararası ekonominin gerçek anlamda küresel bir ekonomiye dönüşmediğini, bugün görülen açıklık ve büyüme dönemini bir kapanış ve

düşüş döneminin izlemesinin güçlü bir olasılık olduğunu savunmaktadırlar. (Smith, 1999:260).

Geçmişte ülkeler arasında ticaretin büyük ölçüde arttığı, uluslararası ekonominin küresel özellikler gösterdiği dönemler olmuştur. Bu dönemleri “küreselleşme dalgaları” olarak adlandırıp şu şekilde sıralamak, konuyu tarihsel boyutuyla görmek bakımından yararlı olacaktır:

1.2.1. Birinci Dalga

Birinci küreselleşme dalgasında, Batı Avrupa’da kapalı tarım ekonomisinden (feodalizmden) ticari kapitalizme geçiş süreci eş zamanlıdır. Avrupa’da, 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, bir kaç Avrupa ülkesi tarafından deniz ticaretinin geliştirilmesiyle ticaret coğrafi olarak yayılmaya başladı. Birinci küreselleşme dalgasının siyasal boyutuna baktığımızda, feodal beyliklerin yerini daha büyük ölçekli bir siyasal birime; “ulus devlet”e bıraktığını görüyoruz. Gelişen ticaret, kent-devletlerinin ve feodal beyliklerin üzerinde daha geniş ve güvenli bir pazar gerektiriyordu. Ulus devlet bu ihtiyacı karşıladı. Yeni siyasal birim, ülke üzerinde tek tip yasaların çıkartılması, bölgelere göre değişmeyen vergi politikasının belirlenmesi, dil ve kültür yönünden homojenleştirme politikalarının yürütülmesi ve hukuk güvenliğinin sağlanması gibi fonksiyonları üstlenerek, ticaret burjuvazisinin ulusal pazar ölçeğinde faaliyet göstermesini güvence altına aldı.

1648’de yapılan Westphalia Barış Antlaşması ile ulus devletlerin uluslararası ilişkilerin baş aktörleri olduğu tescil edildi. Birinci küreselleşme dalgasında Avrupa’da kurulan ulus devletlerin dış politikasına egemen olan ilke sömürgeciliktir. Sömürgecilik, Avrupa’da 16 ve 18. yüzyıllar arasında yaygın olarak benimsenen merkantilist düşünce ve uygulamaların doğal sonucuydu. Merkantilist kurama göre, güçlü devlet olmanın yolu çok sayıda koloniye sahip olmaktan geçiyordu. 15 ve 16. yüzyıllarda İspanya ve Portekiz; 17. yüzyılda Hollanda ve 18. yüzyılda İngiltere ve Hollanda en büyük sömürgeci devletler olmuştur (Koçdemir, 1998:58).

1.2.2. İkinci Dalga

Sanayileşme ikinci küreselleşme dalgasının itici gücüdür. Sınai üretim yalnızca uluslararası ticaretin genişlemesini hızlandırmakla kalmadı; yapısını da dönüştürdü.

1880'lere gelindiğinde, kapitalizmde tekelleşme ve finans kapitalin boy göstermesi olgularıyla karşılaştı. Sınai üretim, zaten uzun süredir yetersiz hale gelmiş olan ulusal pazarların üzerinde daha geniş ve güvenli pazarlar bulunmasını zorunlu kıldı. Bu zorunluluk nedeniyle, sömürgecilik “emperyalizm” biçimine dönüşmeye başladı. Emperyalizm, Avrupa'nın 19. Yüzyılda sanayi devrimi sonucu karşılaştığı ekonomik ve sosyal sorunlara çözüm getiren bir dış politika ilkesidir (Sander, 2001:201-207).

1.2.3. Üçüncü Dalga

Üçüncü küreselleşme dalgası 20. yüzyılın sonunda bilgi işlem, iletişim ve benzeri alanlardaki teknolojik gelişmeler ve üretimin örgütlenmesindeki büyük değişim ile bağlantılıdır. Dünyanın son 20 yılda geçirdiği değişim, sanayi devriminin yarattığı değişim kadar köklüdür. (Pierson, 2000:27). Birinci dalga, ulus devleti uluslararası hukukun ve uluslararası ekonomik sistemin baş aktörü haline getirmişti. Ulus devletin bu merkezi konumunda ikinci dalga önemli bir değişikliğe neden olmadı. Ancak, üçüncü dalga, daha şimdiden ulus devletin konumunu büyük ölçüde değiştirmiş bulunuyor. Günümüzde, ulus devletlerin kendi ekonomilerini yönlendirecek politikalar izleme olanağını yitirerek uluslararası finans piyasalarına bağımlı hale gelmeye başladığı bir süreci yaşıyoruz. Mevcut veriler ışığında, üçüncü küreselleşme dalgasının siyasal sonuçlarının, birinci dalga ile ortaya çıkan sonuçlar kadar derin ve sistematik olacağını söylemek bir kehanet sayılmaz.

1970'lerde ortaya çıkan son küreselleşme dalgası, henüz temel ekonomik kararların tamamen dünya piyasa güçleri ve ulusötesi şirketler tarafından alındığı küresel bir ekonomi yaratmamıştır. Bu bağlamda, şimdilik gerçek bir küresel ekonomiden çok, büyük ölçüde uluslararası bir ekonomik düzenden söz edilebilir. Nitekim dünya ekonomisine yön veren şirketlerin çoğunluğu uluslararasılaşmış bir yönetimi bulunan, özel bir ulusal kimliği olmayan ulusötesi şirketler değil; hâlâ ulusal politikaların etkisi altında bulunan, birden fazla ulusal nüfuz sahasında şubeleri olan çokuluslu şirketler niteliğindedir.

1.3. Küreselleşmeyi Ortaya Çıkaran Nedenler

Küreselleşme sürecinin ortaya çıkmasında çok sayıda faktörün etkisi olmuştur. Bu faktörleri ana başlıklarıyla üç grupta toplamak mümkündür. Bunlardan birincisini

teknolojinin etkisi, ikincisini ideolojik faktörler, üçüncüsünü ise ekonomik faktörler oluşturmaktadır.

1.3.1. Teknolojik Gelişmeler: Aslında toplumsal süreçleri sadece teknolojiye indirmek aşırı basitleştirme olur. Ancak teknolojik determinizme yönelik eleştirileri saklı tutarak, küreselleşme üzerinde teknolojinin etkisini inkar etmek de mümkün değildir.

Özellikle 1980’li yıllardan itibaren enformasyon teknolojilerinin yaygınlık kazanması, dünyada mesafe kavramının eski anlamını ortadan kaldırmıştır. Bu durum küreselleşme bağlamında belki de ilk etkisini finans piyasasında hissettirmekle birlikte, bu etki günümüzde çok daha geniş bir alana yayılmıştır

.Teknoloji, küreselleşme sürecinde yeterli koşul değildir, ancak olmazsa olmaz koşuldur. Günümüzde olağanüstü bir hızla ucuzlayarak yaygınlık kazanan bilgi teknolojileri, uluslararasıdaki değişim/etkileşim sürecinde, küresel dönüşümü hızlandırmaktadır.

İletişim ve bilgisayar teknolojisindeki patlama, küresel mali piyasaların gelişimine ivme kazandırmıştır. Bu süreç, günümüzde de hızlanarak devam etmektedir. Bazı yazarlara göre biz hala küresel iletişim devriminin ilk aşamalarındaız (Kurtulmuş, 2001:146).

1.3.2. İdeoloji Faktörü: Özellikle Doğu Bloğu’nun yıkılması sonrasında liberal piyasa ekonomisine yönelik güven duygusu artmıştır. Nitekim kısa bir sürede tüm maliyetine rağmen, eski planlı/devletçi ekonomiler, piyasa mekanizması süreci içinde, serbest ticaretin ve yabancı sermayenin imkanlarından yararlanma çabası içine girmişlerdir. Bir diğer ifade ile duvarların yıkılmasının ardından, küreselleşmenin önündeki en büyük engellerden birisi aşılmıştır. Her ne kadar, Asya krizi sonrasında küreselleşmeye yönelik itirazlar artmaya başlamış olsa bile, son dönemde neo-liberal ideolojinin temel ilkelerine güven anlayışı içerisinde hızlanarak devam etmektedir. Başta ABD olmak üzere, DTÖ, Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası kuruluşların öncülüğünde sürdürülen küreselleşme süreci hızlandıkça, Hegel’in diyalektiğinden giderek ifade edersek, anti-tezini oluşturan anti-küreselci akımlar da tepkilerini ortaya koymaya başlamışlardır (Hançerlioğlu, 2000:12-13).

1.3.3. Ekonomik Faktörler: Gelişmiş ülkelerde iç piyasaların doyması, özellikle 1970’lerdeki petrol krizi sonrasında dış piyasalara açılma arayışı ile iktisadi faaliyetlerin

hacimlerinin artmış olması küreselleşme sürecini ortaya çıkartan ekonomik faktörlerden bazılarını oluşturmaktadır. Çok uluslu firmalar “yeni uluslararası iş bölümü” çerçevesinde, üretimi bütün yerküreye yaymışlardır. Her gün finans piyasalarında büyük miktarlarda para, bir ülkeden başka ülkeye akmaktadır.

Ekonomik yönden bugün yeryüzündeki ülkelerin önemli bir kısmı birbiriyle bütünleşmeye başlamıştır. Örneğin Tayland’da başlayan bir kriz, bütün Asya’yı etkilediği gibi, bizi de etkileyebilmektedir. Ya da Rusya’da yaşanan bir krizin arkasından Türkiye’den bu ülkeye ihracat yapan birçok firma kapısına kilit vurmak zorunda kalabilmektedir. Bu da doğal olarak ülkeleri kendi politikaları kadar, başka ülkelerin izlediği ekonomik ve siyasal politikalar konusunda da duyarlı olmaya zorlamaktadır. Yani artık ülkelerin iç işlerinde yaşadığı sorunlar ile dış ilişkilerindeki sorunlar arasındaki sınır giderek silikleşmeye başlamıştır (Bulutay, 2004:25).

1.4. Küreselleşmeye Yaklaşımlar

Günümüzde küreselleşmeye yönelik yaklaşımları Held, McGrew, Goldblatt ve Perraton’ı izleyerek; “aşırı küreselleşmeciler” (hyperglobalist), “kuşkucular” (skeptical) ve “dönüşümcüler” (transformationalist) şeklinde üçlü bir sınıflamaya tabi tutabiliriz (Bozkurt, 2000:18–26 ve Zengingönül, 2004:16–19).

1.4.1. Aşırı Küreselleşmeciler

“Radikaller” diye de anılmaktadırlar. Bunlara göre endüstri uygarlığının bir ürünü olan ulus devlet, küreselleşme sürecine paralel olarak önemini yitirmiştir. Artık küresel piyasa, politikanın yerini almaktadır. Çünkü piyasa mekanizması hükümetlerden daha rasyonel çalışmaktadır. Küresel piyasanın gelişimi, toplum içinde daha yüksek rasyonaliteye işaret etmektedir. Günümüzde politikacılarla daha az ilgileniyoruz çünkü hayatımızdaki önemlerini ve etkilerini kaybetmişlerdir. Politikalar yerel ya da ulusal ölçekte hala etkili olsalar bile, küresel ekonominin hareketlerini etkileyebilecek güce sahip değillerdir. Bu anlamda dünya ülkelerinin çoğunda, vatandaşların politikayla daha az ilgilenmeleri ya da politikacıların vatandaşlar üzerinde daha çok hayal kırıklığı yaratıyor olmaları küreselleşme sürecinin bir sonucudur (Rosenberg, 2002:132).

Bir diğer ifadeyle aşırı küreselleşmecilere göre piyasalar devletlerden daha güçlü hale gelmiştir. Devletlerin otoritesindeki bu gerileme ise, diğer kurumlar ile birliklerin ve

yerel/bölgesel otoritelerin artarak yaygınlaşması şeklinde görülebilir. Radikal/aşırı küreselleşmeciler, dünya toplumunun, geleneksel ulus devletlerin yerini almakta olduğunu (ya da alacağı) ve yeni toplumsal örgütlenme şekillerinin belirmeye başladığı düşüncesindedirler. Ancak bu grup içinde yer alanlar, homojen bir görünüm arz etmemektedirler. Örneğin neo-liberaller, devlet gücü üzerinde piyasanın ve bireysel otonominin başarısını memnuniyetle karşılarken, aynı grup içinde yer alan neomarksistler (ya da radikaller), çağdaş küreselleşmeyi, baskıcı küresel kapitalizmin temsilcisi olarak değerlendirmektedirler. Fakat bu ideolojik yaklaşımlardaki farklılıklara rağmen, bugün giderek artan bir biçimde bütünleşmiş küresel bir ekonominin mevcut olduğuna ilişkin düşünceyi de paylaşmaktadırlar(Larrain, 1995:116).

Aşırı küreselleşmeciler, bu sürecin küresel ekonomide kaybedenler kadar kazananları da yarattığına inanıyorlar. Bir taraftan geleneksel merkez-çevre yapısının yerine geçen, “yeni bir küresel işbölümü” yükseliyor; öte yandan da Güney ve Kuzey arasındaki “artan bir anokranizmin” mevcudiyetine dikkat çekiliyor. Bu arka plana rağmen hükümetler, küreselleşmenin sosyal sonuçlarını “idare etmek” durumundadırlar. Küreselleşme, kazanan ve kaybeden arasındaki kutuplaşmayı, küresel ekonomik düzen içinde birbirine bağlayabilir. En azından neoliberal harekete göre, küresel ekonomik rekabetin “sıfır toplamı” üretimde bulunması söz konusu değildir.

Ekonomi içinde belli grupların durumu küresel rekabet sonunda kötüleşse bile, hemen hemen bütün ülkelerin belli malların üretiminde karşılaştırmalı avantajı söz konusudur. Neo-Marksistler ve radikaller içinse böyle bir “iyimser yaklaşım” doğru değildir. Onlara göre küresel kapitalizm, hem uluslar arasında hem de ulusların içinde eşitsizlik yaratmaktadır. Ancak sosyal korumada geleneksel refah devleti yolunun sürdürülmesinin zorlaştığı ve giderek eskidiği konusunda neo-liberaller ile mutabıktırlar. Küresel ve bölgesel hükümetler daha büyük roller talep ederken, devletlerin otonomisi ve egemenliği de daha çok aşınmaktadır. Bunun yanında, ülkeler arasında uluslararası işbirliği kolaylaşmıştır; artan küresel iletişim altyapısı sayesinde değişik ülkelerin halkları, ortak çıkarlarının daha çok farkına varmakta ve bunun sonucunda da küresel bir uygarlığın doğuşu için ortak bir zemininin oluştuğunu iddia etmektedirler (Şen, 2004:140-141).

1.4.2. Küreselleşme Karşıtları, Kuşkucular

Radikal/aşırı küreselleşmecilerin tam karşısında yer alan bu grup, kuşkucular olarak da anılmaktadır. Giddens'ın deyimiyle küreselleşmeye her konuda kuşkuyla yaklaşmaktadırlar. Yaşadığımız dünyada hiçbir şeyin yeni olmadığını iddia etmektedirler. Kuşkucular küreselleşmenin geçmişine bakarak, özellikle de 19.yüzyılda önemli derecede para ve mal hareketinin oluşmuş olduğunu söylemektedirler. Günümüzde hala birçok ülkenin oldukça katı bir biçimde uyguladıkları ulusal sınır kontrollerine karşılık, 19.yüzyılda insanların pasaport bile kullanmadıklarını iddia ediyorlar. Kuşkucular, dünya ekonomisinde duvarların kaldırılması yönündeki günümüzde yaşanan gelişmelerin, 100 yıl öncesine benzer bir duruma geri dönüşten başka bir şey olmadığını iddia ediyorlar. Kısacası, küreselleşmenin yeni bir süreç olduğunu kabul etmiyorlar. Herkesin bu terimle bu kadar ilgili olmasını zamanın ideoloji haline gelmesine bağlıyorlar. Onlar için küreselleşme, refah devletini yok edecek minimal devlet ve hükümeti amaçlayan çevrelerin sık sık kullandığı basit bir terimdir (Sarıbay, 1997).

Bu grubun bazı üyeleri, küreselleşmeyi, kapitalizmin savaştığı olmayan yeni işleyiş mantığı ya da jeo-ekonomik emperyalizm olarak değerlendirirken, Chomsky gibi bazı ünlü düşünürler de, kâr peşinde koşan dev-işletmelerin, totaliter kurumların tiranlığı olarak nitelmişlerdir. Bu gruba göre küreselleşme, beklenilmeyen bir şey değildir, sadece bu süreç aşırı küreselleşmeciler tarafından abartılarak bir efsane haline getirilmiştir. Dünya ekonomisi geçmişte şimdikinden daha fazla bütünleşme gereksinimi duymuştur. Bunun yanında ulusal hükümetler, uluslararasılaşmanın edilgen mağdurları değildirler.

Dünya küresel bir uygarlık yerine yeni anlayışlar çerçevesinde bölünmeye doğru gitmektedir. Küreselleşme bir bütünleşmeyi değil, farklı kültürler, farklı uygarlıklar ya da bölgeler arasında yeni çatışmaları beraberinde getirecektir. Yine bu grup, dünya ekonomisi içerisindeki eşitsizliğe dikkat çekiyor ve bunun dünyada neo-liberallerin dediği gibi, küresel bir uygarlığın doğuşundan ziyade, köktendinciliğin ya da saldırgan milliyetçiliğin doğuşuna yol açacağını savunuyorlar. Ayrıca kuşkucular, küreselleşme sürecinin ekonomik ya da teknolojik gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan bir olgu olmaktan ziyade, bir ideolojik tutum olduğunu iddia ediyorlar (Öztürk, 2005).

1.4.3. Dönüşümcüler

Giddens'in da dahil olduğu bu grup, küreselleşmeyi, modern toplumları ve dünya düzenini yeniden şekillendiren hızlı sosyal, siyasal ve ekonomik değişmelerin arkasındaki ana siyasal güç olarak görmektedir. Artık dış ya da uluslararası ile iç işleri arasında açık bir ayırım söz konusu değildir. Ekonomik anlamda bırakın yüz yıl öncesini, 30-40 yıl öncesinden bile çok farklı bir dönemde yaşıyoruz. Son yıllarda küreselleşme konusunda yapılan araştırmalar, çok farklı dönemde yaşadığımızı işaret etmektedir. Önceki pazardan çok daha bütünleşmiş yeni bir küresel pazar oluşmuştur. Karşılıklı alınıp satılan malların miktarı 19.yüzyıla karşılaştırılamayacak kadar fazladır. Ama bundan da önemlisi, ekonominin giderek daha fazla hizmet sektörüne bağlı hale gelmesidir. Bilgi, eğlence, iletişim ve en önemlisi elektronik ve finans ekonomisini içeren hizmetler, ekonomideki en önemli sektör haline gelmektedir. İletişim devrimi sayesinde anında haberleşme imkanına kavuştuğumuzdan beri, eski yapılar yıkılmaya, eski alışkanlıklar unutulmaya ve kültürler de diğer kültürlerle anında temas edebilmeye, karşılıklı etkileşime girmeye başlamıştır.

Dönüşümcüler ulusal hükümetlerin otoritelerini ve güçlerini yeniden yapılandırıldığını kabul ettiği halde, aşağıdaki tabloda görüldüğü şekilde, hem aşırı küreselleşmecilerin “egemen ulus devletin sonunun geldiği” iddialarını, hem de küreselleşme karşıtı kuşkucularının “hiçbir şey değişmedi” tezini reddetmektedirler. “Evrenselci aydınlanma düşüncesi” ile modernitenin bir türevi olarak değerlendirilen küreselleşme süreci, ulusal hükümetlerin gücünü yeniden yapılandırıyor. Dönüşümcüler, küreselleşme konusunda, kuşkuculardan daha ziyade, radikallere yakın durmaktadırlar (Hirst ve Thompson, 1998: 98-100).

1.5. Küreselleşmenin Kavramlaştırılması

Tablo 1. Küreselleşmeye Üç Eğilim

	<i>Hiper-küreselciler</i>	<i>Kuşkucular</i>	<i>Dönüştürücüler</i>
<i>Yeni olan ne?</i>	Küresel bir çağ	Ticaret blokları Geçmiş dönemlerden daha zayıf jeo-yönetişim	Tarihsel olarak eşi görülmedik düzeyde küresel karşılıklı bağıllık
Hakim özellikler	Küresel kapitalizm Küresel yönetim Küresel sivil toplum	Dünya 1890'larda olduğundan daha az karşılıklı bağıllı.	Yoğun ve derin küreselleşme.
Ulusal hükümetlerin gücü	Geriliyor ve aşınıyor	Güçleniyor ve çoğalıyor	Yeniden inşa ediliyor Yeniden yapılıyor.
Küreselleşmenin itici gücü	Kapitalizm ve teknoloji	Devlet ve piyasalar	Modernitenin birleştirici güçleri
Tabakalaşma kalıpları	Eski hiyerarşilerin aşılması	Giderek artan bir şekilde Güney'in marjinalleşmesi	Dünya düzeninin yeni mimarisi
Hakim motif	McDonalds, Madonna, vs.	Ulusal çıkar	Siyasal topluluğun dönüşümü
Küreselleşmenin kavramlaştırılması	İnsani eylemin çerçevesinin yeniden düzenlenmesi	Uluslararasılaşma ve bölgeselleşme.	Belli bir mesafedeki eylemlerin ve bölgeler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi
Tarihsel yörünge	Küresel Uygarlık	Bölgesel bloklar Uygarlıklar çatışması	Karşılıklı bağımlılık: küresel bütünleşme ve parçalanma
Özet	Ulus devletinin sonu	Uluslararasılaşma devletinin kabulü ve desteğine bağlı	Küreselleşme devletin gücünü ve dünya siyasetini dönüştürüyor.

Kaynak: Bozkurt (2000:18-26); Zengingönül (2004:16-19).

Aslında bu üç görüş arasında ana farklılık kaynağı, olgulardan ziyade, temsil ettikleri dünya görüşlerindedir. Daha küreselleşme tartışmalarının öncesinde, temelde evrenselci bir tutum içerisinde kendilerini ifade eden liberaller ve bazı Marksistler, küreselleşme sürecini, mevcut yaklaşımların bir sonucu olarak değerlendirmişlerdir. Bu sürecin, Marks'ın "bütün dünyanın işçileri birleşsin" anlayışından ziyade, kapitalist piyasa ekonomisi içinde gerçekleşmiş olması, günümüzün neo-liberallerini memnun ederken,

yine aynı radikal grup içerisinde yer alan, neo-marksistlerin kötümser yorumlar da yapmalarına sebep olmaktadır. Ancak sonuçta iki zıt dünya görüşünün temsilcisi olan grup da ulus devletin aşıldığı ve küresel bir uygarlığın doğmakta olduğu şeklindeki hiper-küreselleşmeci bir yaklaşım içerisinde benzer görüşleri savunmaktadırlar (Kızılcelik, 2003:77-81).

Küreselleşme süreci garip bir şekilde modern zamanların ürünü olan ideolojik bölünmeleri de çok esaslı bir şekilde etkilemeye başlamış görülüyor. Daha küreselleşme tartışmalarının öncesinde bir yazarın: “ileride entelektüel/siyasal bölünmelerin sağ ya da sol ayrımına göre değil de, küreselleşme sürecinden yana olanlarla eski ulus devleti savunanlar arasında olacaktır” şeklindeki öngörüsü sanki doğrulanmaktadır (Marshall, 2003:449). Bunun yanında küreselleşmeye yönelik yaklaşımları daha iyi anlayabilmek için boyutlarına daha yakından bakmakta fayda vardır.

1.6. Küreselleşmenin Değişik Boyutları

1.6.1. Ekonomik Boyut

Dünyada hiçbir ülke her yönü ile kendi içinde yeterli değildir. Nasıl bir insan her türlü ihtiyacını kendisi yaparak karşılayamaz ise, ülkeler de doğal kaynakların kullanılması, iş gücü, teknoloji ve pazar açılarından birbirlerine muhtaçtır. Ancak karşılıklı işbirliği ile ekonomik büyüme mümkündür. Merkez ülkeler önce bölgesel ekonomik bütünleşmelere gitmiş, NAFTA, APEC ve AB teşkilatları kurulmuştur. Çevre ülkeleri de aynı şekilde bölgesel oluşumlara girmişlerdir. Japon modelini izleyen Asya Kaplanları, Güney Kore, Tayvan, Hong Kong, Singapur bir araya gelmiştir. Türkiye başta olmak üzere Karadeniz ülkeleri Karadeniz Ekonomik İşbirliği’ni kurmuştur (Günsoy, 2006:16-22). Ayrıca bazı büyük şirketler birleşerek daha büyük çok uluslu şirketlere dönüşmüştür. Bunlar güçlendikçe devletlerin siyasi otoritelerini de etkilemişler ve ulus devletin iktidar alanını zaman zaman daraltmışlardır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kurulan serbest ticaret bölgeleriyle ekonomik boyutta küreselleşme hız kazanmıştır. Bu bölgelerde başlayacak ve daha sonra hızlanacak sermaye hareketi ile siyasi sınırlar sabit kalsa da ekonomik faaliyetler sınır tanımayabilir ve dünya ekonomik bir bütünleşmeye doğru gidebilir. Uluslararası ekonomik ilişkilerin şimdiye kadar görülmedik biçimde artması, uluslararası işbirliğini ve koordinasyonu gerekli kılmıştır. Uluslararası ekonomik ve siyasi ilişkilerin barışçı ve

istikrarlı bir biçimde devamı ancak bu işbirliği ve koordinasyonun sağlanmasına bağlıdır.

Üretim kalıpları da değişmiştir. Artık herhangi bir malın üretimi tek bir ülkenin sınırları içinde söz konusu olmamaktadır. Motor tasarımı ABD’de, imalatı Türkiye’de yapılan bir uçak motoru Mısır’a satılabilmektedir. Ürün daha çok müşterinin isteklerine göre yapılmaktadır. Mal akış hızı arttığından, stoklar mümkün olduğu kadar az tutulmaktadır. Dağıtım ve pazarlama sistemleri de değişmiştir (Erkan, 1993:42). Küreselleşmeyle birlikte teknoloji ve diğer sosyo-ekonomik şartların değişimine paralel olarak yönetim kavramında ve işletmelerin yapısında da önemli değişimler ortaya çıkmıştır. Sanayinin başlangıç dönemlerinde yönetici işin sahibi, aynı zamanda işin ustası, aynı zamanda da yöneticisiydi. Zamanla endüstrinin daha karmaşık hale gelmesi ile işyerindeki bütün faaliyetleri bir kişinin yönlendirmesinin imkansızlaşması, farklı işlevlerden sorumlu, farklı kişilerin yönetimi üstlenmeleri ile kontrol fonksiyonunun bölünmesini ve bunun sonucu olarak hiyerarşik yapılanmaları gündeme getirmiştir.

1.6.2. Siyasi Boyut

Geriye dönüp tarihe baktığımızda birçok savaşın, anlaşmazlığın temelinde ekonomik çıkar mücadeleleri vardır. Küreselleşme ile oluşan ekonomik bütünleşmeler, uluslararası siyasi ilişkileri de etkilemektedir.

1990 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Meksikalı yazar Octavia Paz, New York Times’da yayınlanan bir makalesinde “Ekonomik işbirliğine yönelik gelişmelerin amacı tarihseldir. Önce büyük kıta pazarları yaratılacak, sonra siyasi bütünleşme oluşacaktır.” demektedir (Paz, 1990:21-22).

Geleneksel olarak devlet kamu hizmeti sağlar ve düzenleyici rol oynar. Alt yapıyı oluşturur, ulusal savunma sistemi kurar, sosyal ve ekonomik faaliyetleri düzenler. Küreselleşme ile birlikte çok uluslu şirketler ortaya çıkmıştır. Asıl amaçları: sadece kendi ulusları içinde değil; dünya genelindeki ekonomik kaynaklara ve yeni pazarlara açılmaktır. Ekonomik kazançlarını arttırmak ve uluslararası güç haline gelmek için zaman zaman ulus devlet anlayışının ötesinde açılım ve girişimlerde bulunabilirler. Bu hareketler siyasi yollarla da sağlanabilir. Ancak merkez ülkeler dediğimiz sanayileşmiş

lkeler kendi ulus devlet yapılarından asla taviz vermemekte ve devletçilik ilkelerini daha da kuvvetlendirmeye çalışmaktadır.

1.6.3. Kültürel Boyut

Toplumların karşılıklı etkileşimi ile kültürlerde de etkileşimler olmaya başlamıştır. İngilizce bir dünya dili haline gelmiştir. Diplomaside, bilimde, uluslararası ekonomik, sosyal, kültürel kurumların faaliyetlerinde, ticarete en fazla İngilizce konuşulmaktadır. Őehirlerimizde maĒazaların isimleri, vitrinlerdeki blucinler ABD'nin kültürünü, Japon ve Çin restoranları Japon ve Çin kültürünü, Almanya'daki kebabçı Türk kültürünü yansıtılmaktadır. Őehirlerin mimarisinden, toplumun (zellikle Şehirlerde yaşayan) yaşama biçimine kadar deĒiřiklikler oluşmaktadır. Kentler, gökdelen ve iş merkezleri ile dolmuştur. Her alanda rekabet başlamıştır. Yabancı filmler sevilerek izlenmekte ve diĒer ülkelerde gişe rekorları kırmaktadır.

Dünyada süregelen hızlı kültür alışverişi, insanlıĒa eřitliliĒin gzelliĒini tattırmaktadır. Birçok ülkede Çin, Japonya, Meksika, Fransız, Amerikan ve Türk mutfaklarının çeşitlerine rastlanmakta, müzik sınır tanımaz biçimde insanları etkilemekte, sanat eserleri uluslarüstü bir anlatımla beĒeni kazanmakta, moda rzgrları giyimde millet ayrımı yapmaya imkan vermez biçimde etkili olmaktadır. Edebi ve bilimsel eserler pek çok dile çevrilirken, insan kendinden binlerce km. uzaklıktaki bir yazarı, düşünürü, bilim adamını duygu ve düşünceleri ile tanıyıp, onunla zdeşelebilmektedir. Folklorik zellikler ise dünya kültürüne ayrı bir renk ve özellik katmaktadır. Bunlar hep küreselleşmenin sonucudur (Uzun, 2000:8-9). Bilgi toplumunda kültür bir yönü ile bütünleştirici bir fonksiyon görürken, diĒer yandan yerel kültürel zenginliklerin korunmasına titizlik gösteren ve geçmişin birikimini ve kültürel zenginliĒini yaşatmayı amaçlayan bir anlayışla ele alınmalıdır.

1.6.4. Bilgi, İletileim, Teknoloji Boyutu

Bu üç kelime birbirine baĒlı, birbirini etkilemekte ve küreselleşmenin temelini oluşturmaktadır. Günümüzde ve gelecekte en deĒerli varlık bilgi olacaktır. Bilginin kontrolü, g mücadelesinde esas olacaktır. Bilginin paylaşılması ile amaçlarda ortak deĒerler artacak ve ülkelerin bütünleşmeleri ve kreselleşe ivme kazanacaktır.

Bilgi, Araştırma-Geliştirme (AR-GE) çalışmalarını hızlandıracak, bu da yeni teknolojileri ortaya çıkaracaktır. Yeni teknolojiler uzaydan ekonomiye kadar her alanda etkili olması ile bu güçleri elinde bulunduran ülkeler dünya ekonomisi ve siyasetine daha fazla yön vereceklerdir.. Bu nedenle merkez ülkeler için bilgiye sahip olmak, AR-GE çalışmalarının önemini artırmaktadır. Çevre ülkeler için ise teknolojik ilerleme, merkezden teknoloji satın alarak, birbirlerine karşı teknolojik üstünlük ve rekabet gücü sağlayabilmektedir (Mani, 2001:86).

Ülkelerin, küreselleşmelerinin nimetlerinden yararlanabilmesi için yeni koşulların gerektirdiği teknolojik alt yapıya ve eğitimli insan gücüne sahip olması gerekmektedir. Ayrıca rekabet gücünün muhafazası için AR-GE çalışmalarına önem verilmelidir. Teknolojinin küreselleşmesinin boyutları ve göstergeleri Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Teknolojinin Küreselleşmesinin Boyutları ve Göstergeleri

Kategori	Belirtileri	Göstergeleri
1. Ulusal teknolojik yeteneklerin uluslararasılaşması	<ul style="list-style-type: none"> • Ülke içi firmalar • İleri teknoloji ürünlerinin ihracatı • Üretimin yurtdışına taşınması • Ülke içindeki firmaların yurtdışındaki firmalarla lisans anlaşması yapması aracılığı ile teknoloji ihracatı 	<ul style="list-style-type: none"> • İleri teknoloji ürünlerinin uluslararası ticareti • Doğrudan yabancı yatırımların giriş ve çıkış miktarları • Lisans anlaşmalarının sayısı
2. Uluslararası teknoloji işbirlikleri (ülkeler arasında kamu ve özel şirketler ve kurumlar çerçevesinde know-how değişimi ve geliştirilmesi)	<ul style="list-style-type: none"> • Firmaların endüstriyel AR-GE geliştirmedeki maliyet ve riskleri anlaşmalarla paylaşmaları 	<ul style="list-style-type: none"> • Bilimsel ve teknolojik anlaşmaların şekil ve sayısı
3. Yeni üretilen mal ve hizmetlerin bir ülkenin sınırlarının dışına genişlemesi	<ul style="list-style-type: none"> • Çok uluslu şirketlerin AR-GE ünitelerini yurtdışına taşımaları 	<ul style="list-style-type: none"> • Dış ülkelere finanse edilen AR-GE’ nin derecesi • Çok uluslu şirketlerin yabancı ülkelerdeki işletmelerinin geliştirdiği patentler

Kaynak: Mani (2001).

1.6.5. Çevre boyutu

Küreselleşme ile birlikte teknolojik gelişmelerin artmasına paralel olarak özellikle ekonomik alanda yapılan faaliyetlerle çevre kirliliği artmıştır. Hiçbir devlet bu benim sorunum değil diyememektedir. Çünkü çevre kirlenmiş, ozon tabakası delinmiş, havalar ısınmış, kutuplarda buzullar son zamanlarda yaşanmayan bir şekilde erimeye başlamıştır. Bu gün dünyamızın önünde bulunan çevre bunalımı evvelce vuku bulmuş buhranlardan hem nitelik hem de nicelik olarak daha farklı bir yapı arz etmektedir. Yeryüzünü saran atmosferdeki kirlenmenin artması nüfus artısının ve yaşam standartlarını artırma arzusunun bir sonucu olduğu ifade edilmektedir. Geri kalmışlığı telafi etmek için koşuşturan gelişme yolundaki ülkelerin bir kısmı da halkın sağlığı ve çevrenin kirlenmesini düşünmek yerine kalkınmayı ön plana aldıklarından bu kirlenmenin daha da artacağı değerlendirilmektedir (Kennedy, 2004:124).

Yapılan tahminlere göre, sadece yüzyılımızın ortalarından beri dünya, tarım alanlarındaki yüzey toprağının beşte birini, tropikal yağmur ormanlarının beşte birini, bitki ve hayvan türlerinin de on binlercesini kaybetmiş bulunmaktadır. Bilim adamlarının mutabık kaldığı husus yerküredeki ortalama ısılarda yüzyıl önceki ısılardan 0,3 C ile 0,7 C arasında daha yüksek olduğudur. Bu artışın boyutları mütevazı ölçülerdedir. Fakat özellikle dünyada nüfus ve sanayi faaliyetleri arttıkça ısının gelecek yüzyılda ulaşacağı artış hızı gerçek bir endişe kaynağı oluşturmaktadır. Yapılan tahminlere göre CO2 seviyelerinin iki katına çıkması, 21. yüzyılın ortalarına doğru ortalama 1,5 C ile 4,5 C arasında ısı artışlarına sebep olacaktır. Küresel ısınma, deniz seviyesinin yükselmesi, nüfus artışı, tarım alanları ve ormanların süratle azalması küresel bir reformun yapılmasını gerekli kılmaktadır (Nazlı, 2006).

1.6.6. Askeri Boyutu

Bilgisayar, elektronik ve uzay-havacılık alanlarındaki teknolojik gelişmelerin, vizyonu daha geniş ufuklara taşıdığını, stratejik ve taktik seviyede konsept değişikliklerine neden olduğunu görüyoruz. Artık harekât sahasının boyutları büyümüş ve üç boyutlu hale gelmiştir. Bilginin korunması ve bilgi yoğun işlerin sistematize edilmesi olarak tanımlanabilecek bilgi savaşı, önümüzdeki yılın temel harp şekillerinden biri olacak ve barış dönemini de tamamen kapsayacaktır. Harp ve çatışmalar muhtemelen düşük yoğunlukta ve bölgesel olarak sürecektir (Harp Akademileri, 2000:20-24).

Tehdit kavramı şekil değiştirmiştir. Ülkeler silahlı kuvvetlerini bu tehditlere göre hazırlamalıdır. Dünyada iki kutuplu cepheleşmenin sona ermesi ve geleneksel tehdidin değişmesi, Avrupa'daki ortak güvenlik sistemlerini de yeniden şekillendirmiş; bu bağlamda merkezi ve Doğu Avrupa daha güvenli ve istikrarlı bir ortama kavuşmuştur. Ancak Balkanlar ve Kafkaslar bölgesinde yeniden alevlenen etnik çatışmaların doğurduğu istikrarsızlık, tüm bölge ülkeleri için yeni tehlikeleri ve tehditleri de beraberinde getirmiştir. Eskiden potansiyel tehdit teşkil edebilecek ülkelerin sadece askeri güçleri çerçevesinde şekillenen tehdit kavramı bugün artık;

- 1) Bölgesel krizler ve etnik çatışmalar,
- 2) Çeşitli radikal akımlar,
- 3) Ülkelerdeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar ve belirsizlikler,
- 4) Kitle imha silahları ve uzun menzilli füzelerin yayılması,
- 5) Köktendincilik,
- 6) Uyuşturucu ve her türlü silah kaçakçılığı,

7) Uluslararası terörizm şeklinde ortaya çıkan yeni tehdit ile riskleri gündeme getirmiştir (Harp Akademileri, 2000:20-24).

Küreselleşme ile birlikte dünyada nükleer ve kimyasal silahlar ve konvansiyonel silahlarda indirime gitme çabaları artmış, fakat hala nükleer silahlara sahip ülkeler bir güç olarak ortaya çıkmaya devam etmektedir. Uzay çalışmaları ve mücadelesi de hız kazanmıştır.

1.7. Değerlendirme

Yaşamımızın birçok alanında değişimlere yol açan ya da önyak olan küreselleşme sürecinin beraberinde getirdiği en önemli konulardan bir tanesi, ulus ve ulus devletinin bu süreçten nasıl ve ne kadar etkilendiğidir. Bu etkinin ne ölçüde olduğunu ya da olacağını anlayabilmemiz için öncelikle bu kavramların ne ifade ettiklerini ve oluşum süreçlerine akmamız gerekmektedir. Gerçekten ulus devlet yavaş yavaş eriyerek egemenlik alanı daralmakta mıdır, yoksa küreselleşme süreci ulus devletinin siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel birçok alanda çağdaş ve daha güçlü hale gelmesini mi sağlamaktadır? Bu sorulara cevap alabilmemiz için birinci bölümde olduğu gibi çeşitli yaklaşım ve unsurlarıyla ulus devletini ve kısaca geçmişten günümüze dünya tarihi incelememiz gerekmektedir.

BÖLÜM 2: GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ULUS DEVLET

Küreselleşme sürecinde milliyetçilik ve ulus devletin konumu, çağımızda uluslararası alanda yaşanan siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel değişimleri anlamak ve analiz edebilmek açısından son derece önemlidir. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren küresel ölçekte yaygınlık kazanmış bir siyasal örgütlenme biçimi olan ulus devlet, günümüzde varlığını devam ettirip ettirememesi konusunda tartışmalara konu olmaktadır. Bu bölümde, ulusun tanımıyla başlanıp, ulus devleti, yapısını ve temel unsurlarını inceledikten sonra ulus devletin varoluş sürecinde dünya düzeni tarihi gelişimini ele alınacak ve bunun neticesinde ulus devletin küreselleşmeyle nasıl karşı karşıya kaldığını göreceğiz.

2.1. Ulusun Tanımı

Ulus olgusu, tanımlamalarda ağırlık verilen unsura göre çeşitlilik ve farklılık arzeden, dinamik ve çok boyutlu bir olgudur. Bu olguyu, etniklik kavramı ekseninde dönen ulus tanımlamalarından, Fransız milliyetçiliğinin benimsediği bölgesel ulus tanımlamalarına kadar geniş bir yelpaze içinde incelemek mümkündür. Ulus kavramının doğuşu tarihsel süreç içinde incelendiğinde, neticede bu kavramın Batı'da toplumsal ve siyasal değişim süreçlerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı görülecektir. Avrupa'da feodalizmin yıkılışı ile sonuçlanan, yeni siyasal, ekonomik ve toplumsal ilişkiler ortamında ulusun yaratılması için, insanların ortak aidiyetler çevresinde birleşmesi gerekmiştir. Merkezi devletlerin kurulması ve ekonomik bağılıkların gelişmesi, ulus olgusunun oluşumunu hızlandırmıştır (Tetik, 2006:14-20).

Günümüzde ulus sözcüğü Batı dillerindeki “nation” sözcüğüne karşılık kullanılmakta olup, aynı kökten gelen insan topluluğu anlamını ifade etmektedir (Gözler, 2006:43). İnsanın toplumsal varlık olarak eski çağlarından başlayarak toplu halde yaşıyor olmasına rağmen, topluluğun ulus halini alması yakınçağın bir ürünüdür. Toplumlar, sosyal gelişim evreleri içinde, aşiret örgütünden ulusal örgütlenme düzeyine ulaşarak ulus haline gelmişlerdir. Yüzyıllar süren bir tarihsel süreç içinde, toplumsal ve kültürel oluşum içinde meydana gelen bu ürün “ulus” adıyla anılmaktadır (Sarıнай, 1999:9).

Değişik düşünürlerce ortak geçmiş, soy, dil, vatan, devlet, ülkü, kültür, ekonomik birlik gibi faktörler ulus için gerekli yapı taşları arasında sayılmaktadır. Ulus olunması için bilim adamlarından bir kısmı bunlardan sadece binin olmasını kâfi görürken diğerleri bir kaçının ya da hepsinin olmasının gerektiğini savunmuşlardır. Bunların her birinin gerçekten önemli olmasına rağmen, katı bir tutumla şaşmaz bir ölçü gibi ele almak, pek çok millete uygun düşmeyen bir tanıma yol açmaktadır. (Dayı, 2006:38-39). Smith, ulusu tarihten gelen bir toprak parçasını, topluluğun ortak mitlerini ve tarihsel belleğini, kitlesel bir kamusal kültürü, ortak bir iktisadi düzeni, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adı olarak tanımlamıştır (Smith, 1999:14–15). Smith, siyasal topluluğun tüm bireyleri içinde en azından belli ortak kurumların, hak ve görevlere ilişkin tek bir yasanın varlığından söz etmekte ve bu topluluk üyelerinin kendilerini özdeşleştirecekleri, aidiyet duygusu duyacakları belli bir toplumsal mekanın, az çok sınırları kesin bir toprak parçasını akla getirdiğini belirtmektedir (Smith, 1999:9).

Ulus kavramını tanımlamak ve onu diğer topluluklardan ayırt edebilmek için değişik görüş ve kuramlar ortaya atılmıştır. Bu görüşlerin ilki, objektif unsurlara dayanan ulus anlayışıdır. Buna göre, insan topluluğunun ulus aşamasına geçebilmesi için, topluluğun aynı etnik özelliklere sahip olması, aynı dili konuşması ve aynı dine inanması gereklidir. Bu görüşü benimseyenlerden bazıları dil birliğini, bazıları din birliğini, bazıları yurt birliğini veya soy birliğini temel ölçü olarak almışlardır (Sarınay, 1999:9-10). Objektif unsurlarla birlikte, Fransız düşünür Ernest Renan'ın, 1882 yılında verdiği "Bir Ulus Nedir?" adlı konferansta ilk kez ve güçlü bir şekilde ortaya koyduğu subjektif unsurların da, bir topluluğun ulus özelliği kazanmasında önemli olduğu vurgulanmıştır (Renan, 1939:186). Renan konferansında; "ulusun, bireyleri arasındaki, birlikte yaşama duygusuna, bir ortak kültüre, bir ruh birliğine dayandığını" belirtmiştir. Böylelikle, ulus olabilmenin temel unsurları arasında ortak bir duygusal birliğe, birlikte yaşama istek ve iradesine sahip olma ve topluluk içinde varolan dayanışma olgusu önemli bir etken olarak ortaya çıkmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ulusu şu şekilde tarif etmiştir: "ulus; dil, kültür ve mefkure birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği siyasi ve içtimai heyettir." Buradan hareketle Ulu Önder: "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye Halkına Türk Milleti denir" demiştir. Atatürk özetle Türk Milleti'nin

oluşumunda etkili olduğu görülen tabii ve tarihi vakaları şöyle sıralamıştır: Siyasi varlık ve birlik, dil birliği, yurt birliği, ırk ve menşe birliği, tarihi karabet, ahlaki karabet (İnan, 1969:18).

Ziya Gökalp, ulusu “dilce, dince, ahlakça ve bediiyatça (güzel sanatlarca) müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir zümredir.” şeklinde tanımlamıştır (Gökalp, 1972:16). Akçura’ya göre ise ulus, “ırk ve dilin esasen birliğinden dolayı içtimai vicdanında birlik hasıl olmuş bir cemiyet-i beşeriye”dir (Akçura, 1928:291). Türkdoğan, ulusların duygusal yanına işaret ederek, ulusu; “Dil ve kültür değerleri yanında ortak duygulara uyum sağlamaktır” (Türkdoğan, 2000:2) biçiminde ifade etmiştir. Güleç, “Belli bir coğrafi bölgede yaşayan toplumun ulus haline gelmesi, toplumsal değişme süreci içinde gelişmektedir” (Güleç, 1992:17) ifadesi ile ulusun tarihsel bir kategori olduğuna dikkat çekmektedir.

Topluluğun devlet denilen siyasal ve toplumsal organizasyon oluşturması noktasında Karl W. Deutsch’un görüşleri önemlidir. Deutsch’a göre “ulus, hızlı ve etkili bir şekilde, çeşitli durumlarda birbirleri ile bağlantılı ve ortaklık kurabilen bireylerin bir araya gelmesidir. Ortaklık, iletişim alanının başarısı ve dolayısıyla kültür ve dil olgusuna bağlıdır. Bu alanlar da genellikle ortak anlam ve hatıralardan meydana gelmektedir. Halk, kendi devleti üzerinde tasarruf hakkına sahipse, yani siyasal anlamda otonom bir güce sahipse, ulus olarak nitelendirilebilir. Ulus, bir devlete sahip olan halktır” (Uzun, 2000:14-15).

Uluslar ve milliyetçilik alanlarında ayrıntılı çalışmaları olan Anderson, ulusu “hayal edilmiş bir siyasal topluluk” olarak tanımlamakta ve aynı zamanda “hem egemenlik hem de sınırlılık içinde olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaat” olarak açıklamaktadır (Anderson, 1995:20). Anderson, ulusun “hayal edilmesinin” de sınırları olduğunu, hiçbir ulusun insanlığın tümü ile kendisini örtüştürdüğünü iddia edemeyeceğini ifade etmektedir. Anderson bu hayal etmenin niteliklerini anlatırken, ulusun egemen olarak düşünüldüğünü belirtmektedir. Ulusun, bir topluluk ve bir cemaat olarak hayal edildiğini söyleyen yazar, her ulusta fiilen geçerli olan eşitsizlik ve sömürü ilişkileri ne olursa olsun, ulusun daima derin ve yatay bir yoldaşlık olarak tasarlandığını anlatmaktadır (Anderson, 1995:22). Bu noktada ulusun bir öz olarak toplumsal dayanışma ve cemaat fikrini oluşturduğu söylenebilir. Bu özün üstüne inşa edilen

yapılar veya ulus olgusu üstüne oluşturulmaya çalışılan yapıların zamanı geldiğinde yine bu öze kadar ilerleyeceği ancak, bu özden daha geri bir yapıya dönüşmeyeceği tarihsel olayların da ortaya koyduğu bir gerçekliktir.

Milliyetçiliği 19. yüzyılın büyük düşünce akımları olan, sosyalizm, liberalizm ve nasyonalizm ile kıyaslamadan uzak durmak gerekmektedir. Modern milliyetçilik bu düşünce akımlarının felsefi derinlik ve genişliğinden uzak kalmaktadır. Milliyetçiliğin temelinde ulus ve ulus-devlet yatmaktadır. Bu demektir ki, bireylerden mutlak dayanışma ve özveri isteyen ve buna karşılık onlara daha iyi gelecek vaat eden kader birliği etmiş ortaklık (cemaat, halk) olarak kaynaşmış bir toplumsal grubun politik egoizmi (bencilliği), ulus ve ulus-devlet olarak milliyetçiliğin merkezinde yatmaktadır (Uzun, 2000:18).

Bu tanımlamalara göre ulus kavramı, insanların bir araya gelerek oluşturdukları en geniş toplum örgütlenme biçimi olarak tanımlanabilir. Tarihin genel akışı içerisinde ulusu oluşturan çeşitli öğelerin belirginleştiği toplumlar, ancak kendi devletlerini kurma hakkını elde ettikten sonra günümüzdeki anlamda ulus olabilmişlerdir. Günümüzdeki yaygın kanıya göre ulus, ortak bir geçmişe ve geleceğe ilişkin benzer düşüncelere sahip olan, yani bir inanç ve bilinç birliği içinde bulunan insan topluluğudur (Sönmezoğlu, 2000:697).

2.2. Ulusun Unsurları Hakkında Değerlendirme

Ulusun temel unsurlarının ne olduğu konusu üzerinde ortak bir görüş olmamakla birlikte genel kabul görmüş unsurlar hakkında bir değerlendirme yapacağız. Buna göre bu unsurları şöyle sıralayabiliriz: dil birliği, soy birliği, kültür ve tarih birliği, din birliği, öteki imajı.

2.2.1. Dil Birliği

Ulus kavramıyla dil arasında her zaman sıkı bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Daha önce de ulusla ilgili verilen birçok tanımda dil, ulusun en önemli unsuru olarak ifade edilmiştir. Ziya Gökalp, dil tanımında dili özellikle vurgulayarak, mili (ulusal) bir dil oluşturulması gerektiğinden söz etmektedir (Gökalp, 1972:20). Bir ulusun varlığının kabul edilebilmesi için, ulusu oluşturan bireyler arasında dil birliği bulunması gerektiği düşüncesinin özellikle 19. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren özellikle Almanya ve İtalya

gibi iki köklü halkın tek bir devlet çatısı altında birliklerinin sağlanması çabasıyla vurgulanmaya başladığı görülür.

Dil yapısı itibariyle adeta bir canlıdır. Tarih içinde oluşur, değişir, yeni sembol ve kavramlarla zenginleşir. Dildeki değişim kendiliğinden olabileceği gibi sivil bürokratik müdahalelerden ve teknolojik gelişmelerden de etkilenir. Dildeki bu değişimin varlığı bile ulus ile dil arasında kurulmaya çalışılan birliğin çok kolay oluşturulamayacağını ortaya koyar. Halihazırda ulus devlet modelinde yaşayan siyasi toplumların dil coğrafyasında bile bölgesel, kültürel, sınıfsal farklılıklar vardır ve mevcut dil, ulusu oluşturan bireylerce kullanılırken hoşgörü sınırları zorlanır ve homojenlik bir ölçüde zedelenir. Dil daha çok devlet kurulduktan sonra bir siyasi mekanizma aracılığıyla bir ulusa ait ve onu tanımlayan bir unsur haline getirilir (Bostancı, 1998:21-24).

Dil birliği, gerek ulus devlet olmadan önce homojen dil kullanan topluluklar gerekse ulus devlet inşa etme çabaları içinde olan topluluklar için çok önemlidir. Ancak ulus devlet içindeki tüm bireylerin aynı dili konuştuğu yargısı da objektif değildir. Diğer bir husus da dillerin, ulus devlet kurulduktan sonra tamamen yapay bir şekilde oluşturulduğudur. Örneğin; modern İbranice, Yunanca ve Fince gibi. Bireyler açısından dil birliğine dayalı bir “ortak kimlik” ancak bir devlet yapısı içinde uygulamaya konacak bir siyasi projeye gerçekleştirilmeye çalışılacaktır. Ancak bu çabanın da tam bir sonuç vermesi olası değildir. Nitekim ortak kimlik kavramının ülkemizde “alt kimlik – üst kimlik” kavramlarıyla ayrıştırılmaya çalışıldığı görülmüştür.

2.2.2. Kültür ve Tarih Birliği

Kültür ve tarih birliği, çok genel olarak ulusal olarak nitelendirilen bir toplumsal grubun hafızasında yer etmek suretiyle türdeşlik bilinci yaratması şeklinde tanımlanabilir. Halihazırda dünyanın kültürel haritasına bakıldığında farklı kültür alanlarının varlığı görülecektir. Söz konusu kültür alanları, ulusları birbirinden farklı kılan özellikleri barındırır. Bu bağlamda bir ulusa ait anlam, değer ve sembollerin oluşturduğu, salt o ulusa ait olduğu söylenebilecek bir kültürün varlığı aşıkardır. İngiliz, Fransız, Alman ya da Türk kültürü denildiğinde, kökeni ulus devlet yapısına dayanan özgür bir topluluk olarak hayal edilen milliyetçiliğin geçmişten yeniden türettiği değer, miras ve efsaneler akla gelir. Ayrıca hayal edilme ve inşa kavramları doğrudan kültürün kendisine denk düşen, onu tanımlayan en önemli dinamiktir (Bostancı, 1998:21-24).

Smith, kültürün önemini şu cümleyle açıklar: “Çağdaş dünyada kim olduğumuzu, müştereken paylaşılan eşsiz bir kültür aracılığıyla bilebiliriz. Bu kültürü keşfederek kendimizi, ‘otantik kendi’yi keşfederiz ya da modern dünyanın devasa değişiklik ve belirsizlikleriyle belleşmek zorunda kalmış, bölünmüş ve yolunu yitirmiş pek çok kişiye öyle gelir” (Smith, 1999:36).

2.2.3. Soy Birliği

Soy birliği, ulusun belirleyici unsurları arasında en bulanık içerikte olanı, somut içerik bakımından belirlenmesi en güç olanıdır. Bu zorluğun başlıca nedeni, soy birliği unsurunun kabile, etnik grup vb. toplulukların tanımları içinde de yer almasıdır. Soy birliği unsurunun bulanık içeriği yanında, ulusun diğer belirleyici unsurlarından farklı bir yönü de bulunmaktadır. Soy birliği unsuru, henüz devlet oluşturamamış uluslarda güçlü bir şekilde vurgulanmakta, ancak bir kez devlet halinde örgütlendikten sonra genellikle yerini hukuki açıdan tanımlanan vatandaşlık unsuruna bırakmaktadır.

Ulusun varlığıyla, onun örtüştüğü varsayılan soy arasında bir bağlantı kurma girişimi, gelecekte her türlü milliyetçilikte vardır. Çünkü daha baştan ulusalcı hareketin adlandırılmasıyla bir soya atıf yapılmakta, ulusun varlığı, gerekçeleri, meşruiyeti o soyun varlığıyla açıklamaktadır. Ancak tüm ulusalcı hareketlerin soy üyeliğini aynı ölçülerle açıkladıklarını, soya yükledikleri anlamın her yerde aynı olduğunu söylemek mümkün değildir. Her şeyden önce soyun ya da ırkın ne olup olmadığı konusunda bir görüş birliğine rastlanmamaktadır. Ancak Balibar, ırk ve ulus söylemlerinin bir yadsıma biçimi altında da olsa hiçbir zaman birbirinden çok uzak olmadığını söyler ve milliyetçilikle ırkçılığın benzer bir ilişki tarzına sahip olmasından hareketle, şu sonuca varır: “İrkçilik, milliyetçiliğin bir dışa vurumu değil, milliyetçiliğe bir ektir; daha doğrusu, milliyetçiliğe bir iç ektir; ona oranla her zaman aşırıdır, ama onun inşası için her zaman gereklidir.” (Balibar ve Wallerstein, 2000:73).

2.2.4. Din Birliği

Din kurumu, ulus düşüncesiyle doğrudan ilişkili olmayan bir kurumdur. Din kurumu, özellikle de büyük dinler, evrenselci kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu iki kavram arasında temel bir çelişki vardır. Bu temel çelişkinin ötesinde din kurumuyla ulus kavramını bağdaştırmayı zor kılan bir diğer olgu da, modernleşme

süreci içinde ortaya çıkan ve modernleşme sürecinin dinamiklerinden bir diğeri olan laikliktir (Erözden, 1997:112). Bu yüzden ulus kavramının modern ve laik karakteri ile din temelinde inşa edilen cemaatçi topluluklara alternatif bir kavram olarak ortaya çıktığı ifade edilebilir. Ancak her ne kadar ulus ve din kavramlarının bir araya getirilmesi mümkün değilmiş gibi görünse de, pek çok somut örnekte bunun mümkün olduğu hatta bazı örneklerde en kuvvetli birlik unsuru olduğu aşikârdır. Örneğin, Slav kökenli halklar arasında ulusal bölünmeler neredeyse tamamen bir din unsuru temelinde tanımlanmaktadır. Aynı dili konuşan ve aynı etnik kökenden gelen Sırp, Hırvat ve Boşnak ulusları birbirinden ayıran en kuvvetli ölçüt “din”dir (Larrain, 1995:84).

Bu örnekler bir yana bırakılırsa, milliyetçiliğin din unsurunu çok iyi bir şekilde kullandığı söylenebilir. İster sosyalist, isterse faşist yönelimli olsun, birçok yerdeki milliyetçi taleplerin yükselişinde, dinin inançlarına ve simgelerine atıf yapıldığı görülmektedir. Özellikle ulus olarak nitelendirilen insan grubunun ulusal birlik ve beraberliğe şiddetle ihtiyaç duyduğu kriz dönemlerinde din unsuru etkili bir şekilde gündeme getirilir.

2.2.5. Öteki İmajı

Daha önce bahsedilen unsurlar ulusun doğrudan kendini tanımlamaya yönelikken, öteki imajı unsuru ulusun türdeşliğini, üyeler arasında bir öteki imajı yaratarak sağlamaya çalışır. Bu unsur belki de ulus devletinin küreselleşme karşısındaki en zorlayıcı unsurdur. Öteki imajı oluşturmanın ve bunu toplumsal ölçekte benimsetmenin çeşitli yolları bulunmaktadır. Öteki imajının oluşumu kendiliğinden gerçekleşmektedir. Bu oluşumdaki başlıca etken ise, ulus devletlerin büyük çoğunluğunun bir bağımsızlık mücadelesi vermek ya da kurulmalarının ertesinde bir işgale karşı durmak zorunda kalmasıdır. Bu mücadelede karşı durulması gereken yabancı güç doğrudan öteki imajını doğurur. Türkiye'nin geçmişten gelen ve halen zaman zaman devam eden uluslararası ilişkilerinde Yunanistan, öteki imajının en güzel örneğidir. Aynı durum Yunanistan için de geçerlidir. Bu durum, her iki ülke ulusunun ulusal bilinçlerini canlı tutmayı sağlar. Ulusal birliktelik duygusunun güçlenmesine yardım eder. Özellikle ulus devletinin içsel sorunlarla boğuştuğu dönemlerde öteki imajı imgesine başvurulur.

Ülkelerin tarihine bakıldığına, gerek tarihsel husumete dayanan gerekse ideolojik karşıtlık gereği öteki imajı canlı tutularak ulusal bütünlük korunmaya çalışılmıştır. Yakın tarihi geçmiş noktasında 11 Eylül 2001’de meydana gelen saldırılar, ABD’nin kendine öteki imajı yaratması açısından önemlidir. Öteki imajını sürekli kılarak toplumsal ölçekte benimsetmek işlemi ise çeşitli kanallar aracılığıyla gerçekleşir. Bu kanallardan en önemlisi zorunlu askerlik kurumudur. Bu kurum sayesinde bir yandan “vatan”ın düşmana karşı savunulmasında katkıda bulunan bireyde ve bu bireyin yakın çevresinde “birlik” kavramı somut içeriğe kavuşur. Türkiye’de askerlik olgusu, toplumsal aidiyet açısından önemli olmakta ve ulusun üyelerini hem türdeşleştirme hem de üyelerde ulusal aidiyet bilincini artırma işlevini görmektedir. Son olarak denebilir ki, küreselleşen dünyada ulus devletın bağlayıcı unsurlarının zayıfladığı ya da yitirildiği noktada öteki imajı unsurunun aktif bir rol üstlenmesiyle diğer unsurlar da buna uyum sağlar ve adeta küreselleşme sürecinde ulus devlet olgusunun ve ulusal kimliğin şahlanmasına yol açar (Şen, 2004:67-70).

Şimdi ulus ve ulus devlet kavramlarını daha iyi anlayabilmek, tahlil edebilmek ve bu kavramların küreselleşme sürecine nasıl dahil olduğuna tarihi perspektiften bakabilmek için kısaca dünya tarihine değineceğiz.

2.3. Ulus Devlet Kavramı

Devlet, hem bir siyasi aktör olarak hem de siyasi faaliyetlerin ve mücadelelerin üzerinde yürütüldüğü bir alan olarak, siyaset bilimcilerin incelediği konuların başında gelmektedir. Devlet, yapısı, kurumları, işlevleri, temsil ettiği iktidarın birey ve toplumla ilişkileri, insan hayatını doğrudan etkileyen kararları ve uygulamalarıyla siyasi tartışmaların odağında yer alır. Özellikle modern devlet, en demokratik olanından en otoriter ve totaliter olanına kadar, bireylerin üzerinde başka hiçbir kurumun sahip olmadığı ölçüde belirleyiciliğe sahiptir ve varlığını hiçbir zaman unutturmayan bir güç olarak ayakta durmaktadır.

2.3.1. Devletin Tanımı

Devlet kavramı, Batı siyasi kurumların ilk gelişmesinde şeklini bulmuştur. Bu terim, varolan siyasi geleneklere karşı kullanılmıştır. Egemenlik kavramına ve krallığa yeni bir anlam yükleyerek, Batı siyasetindeki geleneğe ait çoğulculuğun ortadan kalkması ve

böylece halk düzeninin sağlanması için uğraşmıştır. Ortaçağda devletin çıkışına dair ise siyasi sistemde Papalık ve İmparatorluk şeklinde bir ikilik vardır. Buna karşı yapılan uzun ve başarılı bir mücadelenin sonunda modern devlet ortaya çıkmıştır.

Devlet kavramı, tanımıyla açıklanmaya çalışılacak olursa; en genel anlamıyla: “Toplumu yöneten kuralları belirleme yetkisine sahip olan özel bir kurumlar bütünüdür.” (Akınay ve Kömürcü, 2006:31). Başka bir tanımlama olarak da hukukçu Raymond Carrede-Malberg’e göre devlet: “Hususi bir ülkeye yerleşmiş ve üyeleriyle ilişkilerinde üstün bir eylem buyruk ve zorlama gücü olan bir örgütlenmeye sahip insanlar topluluğudur.” Machiavelli’e göre ise: “Devlet belli bir ülkede bir halk üzerinde otoriteye ve gücün meşru kullanımına sahip olan iktidardır.” (Crone, 1995:46). Bu tanımlara göre devletin sosyal, askeri, siyasi ve ekonomik olarak dörtlü bir işlevi ortaya çıkmaktadır: İç düzeni ve topluluğun üyelerinin korunmasını sağlamak, ülkenin savunmasını gerektiğinde silah gücüyle sağlamak, kamu alanında olduğu kadar özel alanda da yönetenler ve yönetilenler arasındaki ilişkiyi ahenkli ve etkili bir tarzda işletmek, bir taraftan savunmaya ve diğer taraftan ekonomik hayata gerekli alt yapıları uzun ya da kısa vadede bir gelişme ve vatandaşlar arasında paylaşma perspektifi içinde temin etmek (Bedarida ve Nicolas, 1995:3).

Bu durumda devlet, içinde iktidarın özümlediği ve belli bir ülke üzerinde kanun ve meşru şiddet tekeli sayesinde emretme ve zorlama gücüne sahip olan bir kurum olarak karşımıza çıkar. Sosyal bilimciler, devlet tanımında bir ortaklık kurmuşlardır. Devlet bir kurumlar bütünüdür. Bu kurumlar devletin kendi kadrosuyla yönetilir. Bu kurumlar genellikle bir topluma mal edilen, coğrafi olarak sınırlanmış bir bölgenin merkezindedir. Devlet, içeride milli topluma bakmak, dışarıda da içinde var olmak zorunda olduğu daha geniş toplumlarla ilgilenmek zorundadır. Devlet, sınırları içinde yönetimi kendi tekeline alır. Bu durum, tüm vatandaşlarca paylaşılan ortak bir politik kültürün yaratılması eğilimidir (Hall ve Ikenbery, 2000:11).

M. Kemal Atatürk’ün devlet tanımında, her şeyden önce bir insan cemiyeti, bir ulus varlığı yer alır. Atatürk’e göre devlet: “Belirli bir yerde yerleşmiş ve kendisine has bir kuvvete sahip olan fertlerden teşekkül etmiş olan bir mevcudiyettir.” (İnan, 1969:26). Buradaki kuvvet, devlette varolan ve devletin halk üzerinde uyguladığı ve ulusu diğer

dış uluslara karşı korumak özelliğine sahip olan siyasi nüfuzdur. Bu siyasi nüfuz ve kudrete de “irade veya hakimiyet” denir.

Heywood , devletin beş temel özelliğini şöyle sıralamıştır:

Egemenlik: Devlet, toplumdaki diğer tüm toplumların ve grupların üzerinde yer alan, mutlak ve sınırlanmamış bir iktidarı temsil eder.

Kamusallık: Sivil toplumdaki bireysel ihtiyaçları karşılamaya yönelik –aile gibi- özel kurumların aksine, kamusal organlar kolektif kararlar alır ve uygular.

Meşruluk: Devletin “ortak iyi”yi ve toplumun daimi çıkarlarını yansıttığı farz edilir.

Hükmetme: Devlet otoritesi “zor”la desteklenir. Devlet, yasalara uyulmayı ve yasaların ihlalinin cezalandırılmasını sağlar.

Coğrafi alan: Devletin nüfuz alanı coğrafi olarak tanımlanmıştır ve ister vatandaşı olsun ister olmasın içinde yer alan herkesi kuşatır (Özipek, 2003:77).

Weber’in devlet tanımından hareketle Pierson ise devletin sekiz ana özelliğinin seçilebileceğini ifade etmiştir: i) şiddet araçlarının (tekel) denetimi, ii) toprak, iii) egemenlik, iv) anayasallık, v) kişisel olmayan iktidar, vi) kamu bürokrasisi vii) meşru yetki, viii) yurttaşlık. Ayrıca Pierson bu listeye son bir özellik olarak “vergilendirmeyi” de eklemektedir (Pierson, 2000:24).

2.3.2. Ulus Devletin Yapısı

Ulus devletlerin yapısal unsurlarını, ülkesel ve siyasal bütünlük olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Siyasal bütünlük unsuru, ulusu oluşturan bireylerin yurttaşlık sıfatıyla donatılarak siyasi yapıya dahil edilmesiyle birlikte ulus çerçeveleri içinde bütünleştirilmeleri işlemini de içeren geniş bir oluşumdur. Ulus devletin kurgulanışında “ülke” değer yüklü bir kavram olan “vatan”la eşanlamlıdır. “Sınır” kavramı, vatan veya ülkenin somut olarak belirlenmesinde vazgeçilmez bir olgudur. Bir siyasi otoritenin erkini kullanabileceği toprak parçasının etrafını çevreleyen çizgi anlamında olan sınır kavramı, Antik Yunan’daki site devletlerden her biri, Roma, Çin, Bizans, Osmanlı, Rus İmparatorlukları gibi, her gelişmiş siyasi yapılanmada mevcuttur. Ancak, bunlar mülkü çevreleyen sınırlar olmaktan öteye bir anlam ifade etmemiştir (Erözden, 1997:116).

Ulus devletin ortaya çıkmasıyla birlikte, sınır kavramının içeriğinde bir değişiklik meydana gelmiştir. Özellikle Fransız ihtilali ile birlikte doğal sınır anlayışı tek geçerli sınır anlayışı şekline bürünmüştür. Bu kavramsal değişiklik, ulus devlet olarak isimlendirilen yeni siyasal yapılanma biçiminin idari aygıtına ilişkin yeni bir düzenleme olmasının ötesinde, siyasal bir içerik de taşımaktadır. Bununla birlikte sınır kavramı, kutsal bir içerik edinerek, ulus devletler çerçevesinde özel bir anlam ifade etmeye başlamıştır. Ulus devlet kurgusu içinde ulus, ülke ve vatan arasında ideolojik bir ilişki yaratılır. Böylece vatan kavramı kurgunun bir parçası olarak bütünün içine yerleştirilir. Böylece sınırlar da, bütünün içinde yer alan vatani çevreleyen çizgiler olarak dokunulmazlık ve kutsallık kazanır (Erözden, 1997:117).

Ulus devlet kavramı içindeki devlet yapısının ulusla örtüşmesi zorunluluğu, “ulusal egemenlik” ilkesinin bir sonucudur. Ulus devlet yapısı içindeki devletle ulusun ilişkisi iki yönlü olarak gerçekleşir: Bir yandan devlet, varlığına meşruiyet sağlamak için ulusa yaslanarak ulusun sınırlarını kendi meşruiyet sınırları olarak kabul eder ve kendi sınırlarıyla örtüşür, diğer taraftan da birey, devlet ile bütünleşip siyasal bir yapının üyesi olarak “vatandaş” sıfatını alır (Şen, 2004:56). Ulusal aidiyet bireyle devlet arasındaki vatandaşlık kanalıyla belirlenmektedir. Vatandaş sıfatıyla ulusal bütüne dahil edilen bireyler, vatandaşlık sıfatının kendilerine sağladığı haklarla ulus devletin oluşturduğu siyasal bütünün bir parçası haline getirilmektedir.

2.3.3. Milliyetçilik ve Ulus Devlet

Bir düşünsel ve siyasal akım olarak milliyetçilik, ulus devletin oluşmasında en belirleyici etmendir. Ulus devlet şeklinde örgütlenen siyasal iktidarın dayandığı meşruiyet ilkesinin içeriği, yüklendiği bu işlevi yerine getirebilecek şekilde milliyetçilik akımı tarafından belirlenir.

Yapılan ulus-devlet tanımlarında önemli olan diğer bir nokta da, ulus ile devlet arasındaki ilişkidir. Yurdusev’in konuya yaklaşımı ise şöyledir: “Her ne kadar ulus, kültürel yanı ağır basan çeşitli ortak özelliklere sahip insan topluluğunu nitelerken, devlet böyle ya da herhangi bir topluluğun örgütlenmiş gücünü nitelese de, bu iki birim birbiriyle oldukça yakından ilintilidir. Tarihsel olarak bu iki birim, bugün kullandığımız anlamlarıyla, aynı zaman diliminde ortaya çıkmış ve birbirlerini karşılıklı etkileyerek diğerinin oluşumuna katkıda bulunmuşlardır” (Yurdusev, 1997:19-20). Yurdusev aynı

zamanda merkezi yapıya sahip olan ulus devletin ayırıcı özelliğini, egemenliği tekeline tutmasına bağlar. Bu tekelin en önemli ifadesi Bodin'e göre yasa yapma ve onu feshetme gücüdür, Marksistlere göre sosyo-politik düzeni sürdürebilmek için toplumsal açıdan güç ve şiddet kullanma tekelini elinde bulundurmasıdır. Marks'ın kuramsal karşıtı olan Max Weber'e göre de bu tekel ulus-devletin zor kullanımını meşrulaştırmasına dayanır (Şaylan, 1999:32).

16. yüzyıla başlayan ve özellikle 18. yüzyılda ortaya çıkan ulus-devlet, egemenliğin cisimleşmesi ile her türlü topluluğu egemenliği altına alarak kendisine sadakat isteyen en büyük kurumdur. Ulus devletin yapmak istediği; devleti ya da siyasal iktidarı merkezileştirmek, kültürü standartlaştırmak, hukukta eşitliği ve ekonomide bütünleşmeyi sağlamaktır. Bu süreç bazı sosyologların da üzerinde durduğu gibi kapitalizm ile gelişen bir süreçtir (Sarıbay:1997:4-6). Bu anlamıyla ulus-devlet, o zamana kadar olan yapılardan farklı olarak, merkeziyete ve toplumun homojenleştirilmesine dayanmaktadır.

Milliyetçilik ile ulus devlet arasındaki ilişki karşılıklı bir belirleyicilik çerçevesinde şekillenmiştir. Bu anlamda ulus devletin bir ulus yaratmaya ve bir topluluğa aidiyet duygusu kazandırmaya çalışması bağlamında, ortak kültür, simge ve değerler yaratma arzusu, milliyetçiliğe neden olurken, milliyetçiliğin oluşmasındaki süreç de ulus devleti ortaya çıkarıcı bir özelliğe sahiptir. Ancak milliyetçiliğin ulus devletle olan karşılıklı ilişkisi dünya ölçeğindeki ülkelerde benzer gelişmemiştir. Örneğin Avrupa'nın genelinde milliyetçilik, uluslaşma ve ulus devlet aşamalarının sonrasına denk düşerken, Almanya ve İtalya gibi ülkelerde, ulus devlet olgusundan önce ortaya çıkmıştır. Sömürge ülkelerinde yaygın olan milliyetçilik ise, ulus devlet kurmaya çok önemli bir etkinlik kazandırmıştır. Sömürge tecrübesi geçirmiş ya da yabancı işgali görmüş ülkelerde milliyetçilik aracılığıyla ulus devletlerine kavuşmuşlar ve daha sonra da bu ulus devlete uygun ulus oluşturmuşlardır (Bozdoğan ve Kasaba, 1998:33).

Ulus devlet karakteri itibariyle modern bir olgudur. Ulus devletin milliyetçilikle olan ilişkisi, duygusal olanın kurumsala dönüşmesi biçiminde şekillenmiştir. Modern bir olgu olarak ortaya çıkan ulus devlet, yeni bir egemenlik anlayışını da beraberinde getirmiştir. Ulus devlet yeni bir egemenlik anlayışı olmakla birlikte, tarihen kendini

önceleyen egemenliklerin bilişsel dünyalarıyla belirgin bir akrabalık bağına sahiptir (Bostancı, 1998:48).

Oran, milliyetçiliği bir dayanışma ideolojisi olarak kabul etmiş ve ulus devletle ilişkilendirerek şu şekilde tanımlamıştır: “Avrupa’da milliyetçilik, milli ekonomiyi nispeten geniş bir toprak içinde kuran veya kurmak isteyen burjuvazinin, toplumu kendi yönetiminde örgütlerken ortaya çıkan diğer sınıfların da bu toplumda beliren farklılaşmış, uzmanlaşmış, kurumsallaşmış yapı içerisinde benimsediği, toplumsal sadakatin odağı olarak ulus birimini alan ve bunu ‘ulusal devlet’ içinde örgütlemek isteyen bir tutumun ideolojisi ve toplumsal hareketidir” (Oran, 1977:52).

2.4. Dünya Tarihi Gelişim Süreci ve Ulus Devletin Bu Süreçteki Durumu

2.4.1. İnsanlık Tarihinde Üç Temel Devrim

İnsanlık tarihinde toplumda değişime neden olan ve toplumsal ilişkileri yeniden düzenleyen üç temel devrimden söz edebiliriz.

2.4.1.1. Tarım Devrimi (M.Ö. 800 – M.S. 1750)

İnsanlar toprağı ekip biçmek, topraktan daha fazla verim almak için kentler, devletler, uygarlıklar kurmuşlardır. Bu nedenle tarıma elverişli olan Mezopotamya ve Nil vadisinde ilk uygarlıklar ortaya çıkmıştır. Tarım devriminde insanlar şehir devletleri kurarak yerleşik hayata geçmişler, ilk siyasal ve sosyal örgütlenme örneklerini ortaya koymuşlar, yazının, hukukun, kamusal faaliyetlerin, bilimsel düşüncenin ilk örneklerini vermişlerdir.

2.4.1.2. Sanayi Devrimi (M.S. 1750 – M.S. 1955)

Buhar gücünün üretimde kullanılmaya başlanması ile hammadde belli süreçten geçirilerek yeni ürünler elde edilmiştir. Bu nedenle bu çağda önemli olan, zengin hammadde kaynaklarına sahip olmaktı (petrol gibi). Bu çağın en önemli özellikleri endüstrinin kol gücüne, mekanik teknolojiye, materyalist felsefeye, ulus devlet yapılarına ve ulusalcı değerlere dayalı olmasıdır. (Yılmaz, 1998:255).

2.4.1.3. Bilgi Devrimi (Çağdaş Uygarlık) (M.S. 1955 – Günümüze)

Dünya tarihinde sosyal yapıda meydana gelen hızlı değişim sanayi inkılâbından sonra meydana geldi. Çünkü kitle iletişim araçlarında büyük değişiklikler meydana geliyor, dünya göreceli olarak küçülüyor, bilgi, görüntü, uluslararası ticaret ve sermaye hareketleri internet yolu ile ışık hızıyla cereyan ediyordu. Kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler insanlığın hızla değişimine yol açmış ve yeni bir çağın başlamasına ortam hazırlamıştır.

2.5. XIX. Yüzyıl Dünya Tarihi

XIX. yüzyılda dünya ve özellikle Avrupa gelişmelerine hakim olan değerler, Fransız ihtilali sonucunda ortaya çıkmış olan Liberalizm, Nasyonalizm ve Sosyalizm gibi fikir akımlarıdır (Cömert, 2000:2).

Fransız ihtilalinin başlangıç sebebi ekonomik ve mali sıkıntılara dayanmasına rağmen, kısa zamanda, fikir akımlarına dönüşmüştür. İhtilal ile şekillenen ve güçlenen bu fikir akımları, kısa zamanda Fransa’da imparatorluğun yıkılarak yerine milli devlet ve cumhuriyet idaresinin kurulmasını sağlamıştır. Yaklaşık 15 yıl devam eden “Koalisyon savaşları” döneminde ihtilal fikirlerinin tüm Avrupa’ya yayılmasına sebep olmuştur. Böylece Avrupa güçler dengesi bu savaşlar sonucunda tamamen bozulmuştur. Avrupa’nın tekrar fikri, siyasi, ekonomik ve sosyal yapıdan yeniden şekillendirilmesi 1815 Viyana kongresi ile mümkün olmuştur. XIX. yüzyıl boyunca etkili olan fikir akımlarının başlıcaları ise, liberalizm, nasyonalizm ve sosyalizmdir.

2.5.1. Liberalizm (Hürriyetçilik)

Hükümdarların sınırsız otoritelerine karşı kişilerin sahip olduğu temel hak ve özgürlüklerin ortaya çıkmasıdır. 28 Ağustos 1789’da yayınlanan “İnsan ve vatandaş hakları bildirisi” ile hükümdarın otoritesi sınırlanmış, insanların hür bir şekilde konuşması, yazması kabul edilmiştir. İşte bu yeni siyasal düzen anlayışına Liberalizm veya Hürriyetçilik hareketi denmektedir (Barnet ve Cavanagh, 19995:241).

2.5.2. Nasyonalizm

Nasyonalizm veya milliyetçilik akımının esası milli bağımsızlıktır. Başka devletlerin egemenliği altında yaşayan milletlerin milli bağımsızlıklarını kazanmaları ve kendi bağımsız devletlerini kurmaları hareketidir.

Bu hareket kaynağını Fransız İhtilalinden almaktadır. Bir bakıma kişi hürriyeti kavramının milletlere de tatbiki diyebiliriz. Nasıl bir insan, insan olması dolayısıyla bir takım hak ve hürriyetlere sahip bulunuyorsa, bir millet de, bir bütün olarak, hürriyetine yani bağımsızlığına sahip olma hakkına sahiptir (Giddens, 1994:96-97).

Avrupa'da bu fikir akımı ile birçok ulus özgürlüğüne kavuşarak kendi bağımsız devletlerini kurmuşlardır. Böylece bu akımla büyük imparatorlukların parçalanma ve yıkılma süreçleri hızlanmış, ulus devletlerin oluşumu hızlanmıştır.

2.5.3. Sosyalizm

Sosyalizm, ferdiyetçi ve hürriyetçi sistemlere karşı bir tepki olarak doğmuştur. 1917'de Rusya'da meydana gelen Bolşevik İhtilali ile uluslararası ilişkilerde yerini almıştır. Sermaye sahipleriyle işçiler arasındaki eşitsizliği, servet ve refah farklarını ortadan kaldırma iddiasındadır. Sosyal teşkilatlanmayı eşitlik ölçüsüne göre düzeltmeyi gaye güder. Sosyalizm, öncelikle liberal Kapitalist düzenin adaletsizliklerine karşı çıkmak ve isyan etmekle çağdaş niteliğini kazanmıştır. Böylece Sosyalizmin ilk temel karakteri, kurulu düzeni adaletsiz, çağ dışı ilân etmesiyle ortaya çıkmaktadır. Buna göre Sosyalizm, liberal Kapitalist düzenin mülkiyet ve çalışma kurumlarını yetersiz ve adaletsiz bulduğu için, değiştirmek ve onun yerine geçmek isteyen bir rejimin adıdır. Bu haliyle Sosyalizm, Kollektivizimin zaman içinde fiiliyata geçmesi ve uygulanmasıdır (Toffler, 1995:116-118).

Sosyalizm ulusalcı bir hareket gibi görünmesine rağmen pek çok ulus devletinin yapısal düzeninin karşısında durmaktadır. Mevcut devlet yapılanmasıyla birçok ulus devletinin ya sistemi sosyalizmle bağdaşmamaktadır ya da sosyalizm bu ulus devletlerinin güttüğü politikaların sürekli eleştirel tarafında yer almaktadır. Küreselleşme süreci ise sosyalistler için emperyalizmden öte bir şey değildir.

1871 yılına kadar dünya bu akımların etkisinde kalmıştır. Alman ve İtalyan birliklerinin de kurulması ile Avrupa’da diplomatik ilişkiler değişmiş, güç mücadeleleri ve çatışmalar yoğunluk kazanmış, sömürgecilik mücadelelerinin de eklenmesi ile XX. yüzyılda dünya düzenini etkileyen Birinci Dünya savaşına yol açmıştır.

2.6. Birinci Dünya Savaşı Sonrası Dünya Düzeni

Birinci dünya savaşı sonunda imzalanan barış antlaşmaları ile Avrupa ve dünyanın siyasi haritası yeniden çizilmiş, güçler dengesi tekrar düzenlenmiştir.

Rus Çarlığı’nın 1917 ihtilali ile yıkılması ve Rusya’nın yeni bir çehre kazanması, Avusturya-Macaristan imparatorluğu ile Osmanlı İmparatorluğu’nun tarih sahnesinden çekilmeleri ve yerlerini yeni ulus devlet yapılarına bırakmaları, Avrupa’da Alman üstünlüğünün çöküşü, uzak doğuda Japonya’nın uluslararası platformda etkin şekilde yerini alması ve hepsinden önemlisi ABD’nin dünyanın yeni lideri konumuna yükselmesi, ulus devletlerin birinci dünya savaşı sonrası geleceğe yönelik yeniden yapılanmalarını etkiledi (Yılmaz, 1998:255).

Çarlık Rusya’sının yıkılmasına ve komünist rejimin kurulmasına Avrupa’nın büyükleri engel olamayınca, bu devlet, sade Avrupa’da değil, bütün dünyada da kuvvetler dengesini ileride köklü bir şekilde değiştirmek üzere, kabuğuna çekilmiştir. Çarlık Rusya’sının yıkılması ile yerine komünist rejiminin kurulması, Rusya’ya gelecekte bütün dünyada kuvvetler dengesini değiştirebilecek imkan sağladı. Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışı ile Ortadoğu’da güçler dengesinde boşluk oluştu. Bu boşluk İngiltere ve Fransa tarafından kendi ulusal çıkarlarına uygun olarak doldurulmaya çalışıldı. Bu da bölgede yeni sorunlara yol açtı.

Alman İmparatorluğuna gelince: Savaşın sonunda imparatorluk yıkılınca, müttefikler cezalandırmak için Alman milletini ellerine almışlardır. Almanya’nın kuvvetler dengesinde bıraktığı boşluk, kin ve intikam tedbirleriyle doldurulmak istenmiştir. Bu ise bizatihi bir dengesizlik yaratmaktan başka bir şey olmamıştır.

Böylece, barış antlaşmaları harita üzerinde kaldı. Barış, 1929–1930 yıllarına kadar güçlkle korunabildi. Devletleri savaştan korumak ve anlaşmaları barışçı yollarla çözmek maksadıyla 5 Ekim 1925 de Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Belçika, Polonya ve Çekoslovakya arasında İsviçre’de antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşma ile

Avrupa'da yeni bir dönem başlamıştır. 27 Ağustos 1928'de ABD'nin teklifi üzerine Fransa, Almanya, İngiltere, Belçika, Polonya ve Çekoslovakya arasında "muhtemel bir savaşın lanetlenmesini öngören Paris Paketi imzalanmıştır. Ancak tüm bu çabalar barışın sürekli olmasını sağlayamamış ve İkinci Dünya savaşı çıkmıştır. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Kellogg-Briand_paktı, 2006).

2.7. İkinci Dünya Savaşı ve Etkileri

Birinci Dünya savaşını sona erdiren antlaşmalar ve barış için yapılan çabalar istenilen barış ortamını sağlayamamıştır. 1929 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan ekonomik bunalımda barış çabalarını ve Avrupa'da kurulan dengeleri bozmuştur. Dünya, statükoyu korumak isteyen ve değiştirmek isteyenler olmak üzere iki kutba ayrılmıştır. Kutuplaşma, ulus devletler arasında anlaşmazlıklara, çatışmalara ve güç mücadelesine dönüşmüştür. Nasıl ki, I. Dünya Savaşından sonraki dünya, 19. yüzyılın dünyasından çok farklı olmuş ise, 1945'ten sonraki dünya da, 1918'in dünyasından çok farklı bir yapıda olmuştur. Bu farklılıkları ve yeni dünyamızı şekillendiren faktörleri şu noktalarda toplamak mümkündür (Yılmaz, 1998: 312-315).

- 1) Öncelikle, II. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan ve bugüne kadar devam eden uluslararası politikanın yapısı çok değişmiştir. Savaştan sonra dünya politikasına iki yeni kuvvet yani, Süper-Devlet adı verilen Birleşik Amerika ile Sovyet Rusya hakim olmuştur.
- 2) Diğer bir gelişme de, birinci küreselleşme dalgasının sonucu olan sömürgeciliğin tasfiyesidir. Asya ve Afrika'daki sömürgeler hızla bağımsız olmuşlardır. Sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanmaları ise, milletlerarası politikaya Üçüncü Blok, Üçüncü Dünya veya Bağlantısızlar Bloğu denen yeni bir kuvvetin girmesi neticesini vermiştir.
- 3) II. Dünya Savaşı'nın en mühim neticelerinden biri de, uluslararası politikanın "alan genişlemesi"dir. 1945'e gelinceye kadar, milletlerarası münasebetlerin yoğunlaştığı başlıca alan Avrupa idi. Avrupa politikası demek, dünya politikası demektir. Savaş sonrası durum Birleşik Amerika ve Sovyet Rusya ağırlıklı olmak üzere küresel alana yayıldı.

4) Milletlerarası münasebetlerin alan genişlemesi, sadece dünyanın düzeyi üzerinde olmayıp, günümüzde bu münasebetler yukarıya doğru da bir alan genişlemesi yaparak, uzaya intikal etmiştir. I. Dünya Savaşı karada ve denizlerde yapıldı. II. Dünya Savaşı'nı ise havada güçlü olan ulus devletler kazandı. Bu savaşta kara ve deniz muharebelerinin kaderini daima "hava" tayin etti.

5) II. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan en önemli meselelerinden biri de, ekonomik meselelerdir. Belki de, tarihin hiçbir döneminde ekonomik meseleler, uluslararası ilişkilerde bugünkü kadar ağırlık kazanmamıştır. Bugün bütün ulus devletler, siyasal kuvvet dengesi, güvenlik ve barış gibi meselelerden belki de çok daha fazla olarak, ekonomik kalkınma, refah, daha iyi bir yaşama seviyesi gibi meselelerle yoğun bir şekilde meşgul olmaktadır.

İkinci Dünya savaşından sonra galip çıkan devletler dünyada kalıcı barışın sağlanması için yaptıkları çalışmalarda sonuçsuz kalmış, siyasi, ekonomik ya da kültürel küreselleşme adına çok kısır bir dönem yaşanmış ve dünya iki kutuplu bir görünüm kazanmaya başlamıştır.

2.8. Soğuk Savaş Dönemi

1991 yılına kadar soğuk savaş döneminde doğu-batı ilişkilerinde silahlanma yarışına önem verilmiştir. Uluslararası ilişkilerde silah sistemlerinin gelişmesi, karşılıklı bağımlılığın artması, sömürgeciliğe karşı milliyetçilik hareketleri etkili olmuştur. Bu 45 yıllık süreçte dünyada meydana gelen gelişmeleri üç dönem halinde inceleyebiliriz (Öztürk, 2005).

2.8.1. Soğuk Savaş Yılları (1945–1960)

Bu dönem içinde dünyamızı şekillendiren olaylar şunlardır.

- 1) Dünya ABD ve Rusya'nın önderliğinde iki kutuplu bir görünüm kazandı.
- 2) Sovyet Rusya komünist rejimle milletler arası politikada etkinlik kazandı.
- 3) ABD Truman Doktrini , Marshall Planı ve NATO'nun kuruluşuyla Avrupa'daki dengeleri kurarken bir yandan da nüfuzunu arttırdı.

4) Kore savaşı, Hindicini savaşı gibi uzak doğu çatışmaları baş gösterdi ve bunlar ABD'yi uzak doğuda yeni tedbirler almasına sevk etti. 1954'te Güney Doğu Asya Antlaşma Teşkilatı (SEATO) kuruldu.

5) Sosyalist blokta sarsıntılar yaşandı; Sovyet Rusya'da Stalin'in yerine göz koyanlarla Stalin arasında İktidar mücadelesi, Çekoslovakya'da Pilsen ayaklanması, Doğu Berlin ayaklanması, Polonya'da Poznan ayaklanması, Macar Milli ayaklanması ve Romanya'da latinizasyon politikasının başlaması gibi olaylar.

6) İsrail'in kuruluşu ve Arap – İsrail Savaşı, İngiliz – İran petrol anlaşmazlığı, Bağdat Pakti'nin kuruluşu, Süveyş Sorunu, Eisenhower Doktrini, 1957 Suriye Sorunu, 1958 Lübnan Sorunu, Irak'ta monarşinin yıkılması gibi Orta Doğu'da birçok önemli siyasi gelişmeler yaşandı.

7) Sömürgecilik kaldırılarak Asya ve Afrika'da ki sömürgeler bağımsızlıklarını kazandılar. Sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanmaları ile bir diğer denge unsuru olacak "Bağlantısızlar Bloğu" ortaya çıktı.

8) Uluslararası politika artık "küresel" bir nitelik kazanmaya başladı.

9) Uluslararası ilişkilerde, uzayın derinliklerine sahip olmak, büyük kuvvet olmanın şartı oldu.

10) Ekonomi, uluslararası ilişkilerde temel prensip haline geldi.

2.8.2. Ara Dönem (1960–1970)

1960'lı yıllar ve bu yılları kaplayan 10 yıllık dönem, Soğuk Savaş'tan bugüne geçişin bir "Ara Dönem"ini teşkil eder. Bu Ara Dönem'in başlıca hususiyeti, Soğuk Savaş'ı hatırlatacak mahiyette çatışma ve anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına rağmen, uluslararası ilişkilerde yumuşak bir yapının geliştirilmesi çabalarının da belirgin bir şekilde kendisini göstermesidir.

1962 Küba Sorunu'nun ortaya çıkması ile uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan sorunlara daha gerçekçi yaklaşılmaya başlanmıştır. Bilhassa Doğu ile Batı bloklarının, aralarındaki çatışmalara eskisinden daha farklı bakmalarında ve bu çatışma ve

buhranları daha farklı ele almalarında Küba Sorunu bir dönüm noktası teşkil etmiştir denebilir.

Nükleer silahların yayılmasını önlemek üzere bir dizi silahsızlanma çabaları yapıldı. Bu dönemde ayrıca yeni bağımsızlığını kazanan Afrika ve Asya ülkeleri, ABD ve Sovyet Rusya gibi iki güç karşısında varlıklarını sürdürebilmek için “Bağılantısızlık Hareketi”ni ortaya çıkarmışlardır.

2.8.3. Yumuşama Dönemi (1970–1991)

1945- 1960 dönemi nasıl Doğu ve Batı blokları arasında soğuk savaş çatışmalarının hakim olduğu bir dönem ise, 1970’li yıllarda başlayan dönem de Doğu ile Batı arasında ‘‘Yumuşama’’ nın hakim olmaya başladığı dönemdir.

Bu dönemde en kritik gelişme 1979’da SSCB’nin Afganistan’ı işgali olmuş ve SALT II antlaşması yürürlüğe girmemiştir. Daha sonra İran-İrak savaşı meydana gelmiştir. 1985’de Gorbaçov’ un SSCB komünist partisi genel sekreterliğine geldiği 1985 yılına kadar bir istikrarsızlık dönemi yaşanmıştır. SSCB’de Gorbaçov’ un işbaşına gelmesiyle birlikte başlattığı “Açıklık (Glasnot)” ve “Yeniden yapılanma (Perestroika)” politikaları kapsamında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Nükleer ve konvansiyonel alanda silahsızlanma konusunda önemli adımlar atılmıştır (Cömert, 2000:138-140).

2.9. Yeni Dünya Düzeni

İkinci Dünya Savaşı sonunda iki blok (ABD ve SSCB) oluşmuş ve bu durum dünyada bir denge yaratmıştı. Ancak SSCB’nin 1991 sonunda dağılması ile etnik milliyetçilik akımları artmış, yeni devletler kurulmuştur. Aynı zamanda dil, din, etnik köken ayrılığı nedeniyle dünyada bölgesel çatışmalar ortaya çıkmış ve dünyada denge bozulmuştur. İşte bozulan dengeyi tekrar kurmak için “yeni dünya düzeni” kavramı ortaya atılmıştır.

Yeni dünya düzeni kavramı “Körfez Krizi” ile birlikte dünya kamuoyunun gündemine yerleşmiştir (Mütercimler, 1997:251). Amerika’nın tanınmış yazarlarından Charles Kravthammer’e göre “Yeni Dünya Düzeni Bush yönetiminin soğuk savaşın bitiminden sonra tümüyle Amerika’nın liderliği altına giren dünyayı tanımlamak için kullandığı bir deyimdir. Sovyetlerin sahneyi terk ettiği ortamda Amerika artık istediğini yapabilir, dünyayı kendi düzeni doğrultusunda yeniden şekillendirebilir ve hatta Uluslararası Para

Fonu (IMF) ve BM bu amaçla kullanılabilir” (Yılmaz, 1998:255). Bu Amerikan yazarının açık bir şekilde yazdığı gibi, ABD yeni dünya düzeninde bütün devletlerin birleşmesinden oluşan devletler birliğinden yana değildir. Kendi amaçlarını sağlayabilecek devlet yönetimlerinin kendi kontrolünde olması yeterlidir. Ayrıca Birleşmiş Milletleri ve etkinliği olan diğer teşkilatları bu yeni düzenin yürütülmesi maksadıyla bir araç olarak kullanmaktadır. Ancak yeni dünya düzeni ile ilgili bu tanımlara baktığımızda, sanki ABD’nin dünyada tek güce sahip ülke olduğu gibi yanlış bir sonuca varılabilir. Çünkü yeni dünya düzeni yeni bir siyasi sistemin dünyada oluşmasını sağlamanın yanında, ekonomik olarak yapılanmanın da adıdır.

Dünyada şu anda ekonomik güce sahip dünya güç dengesinde söz sahibi olan üç ekonomik grup vardır (Mütercimler, 1997:269).

Birinci Grup : Avrupa Birliği (AB)

İkinci Grup : Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA) (Kuzey Amerika)

Üçüncü Grup : Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği(APEC) (ABD, Avustralya, Japonya, Güney Asya ülkelerini kapsıyor.)

Bu grupların kuruluş maksatları ekonomik olmasına rağmen, zamanla siyasi alanlarda da etkili olabilecekleri anlaşılmaktadır. Avrupa Birliği’nin bu konudaki politik adımları, bu düşünceyi güçlendirmektedir. Diğer yandan ulus devletler içinde ekonomik olarak gücünü kanıtlayan şirketler, diğer şirketlerle birleşerek, ulus devletlerin iktidarları üzerinde etkin olmaktadır. Bu da küreselleşmenin ekonomik kanadının güçlendikçe siyasi rolünün de artabileceğini ve küreselleşme sürecindeki ulus devletleri yeni dünya düzeninde bölgesel ya da küresel ölçekli kuruluşlarda daha aktif rol almaya zorlamaktadır. Bu nedenle bir sonraki bölümde küreselleşme sürecinde ulus devletleri bu sürece çeken ya da bu süreçte en fazla etkileyen uluslararası kuruluşları inceleyeceğiz.

BÖLÜM 3: ULUSLARARASI KURULUŞLAR VE ULUS DEVLET

Dünya bir taraftan küreselleşirken diğer taraftan da bölgeselleşmektedir. Diğer bir deyişle dünyayı oluşturan ülkeler arasında ekonomik, siyasi ve teknolojik bağların artması, aralarındaki işbirliği hareketlerini körüklemektedir. IMF, GATT ve WTO, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler gibi kuruluşlar küreselleşme; AB, NAFTA, EFTA bölgeselleşme çerçevesindeki bir işbirliğini simgeliyor ise de bu kuruluşlara ve ulus devletlerin geleceğine yön veren esas güç, ekonomisi güçlü devletlerin oluşturdukları “özel gruplar” dır. Bu özel gruplar dünya ekonomisinde altı adettir. Beşler grubu olarak bilinen G-5’in üyeleri ABD, Japonya, Almanya, Fransa ve İngiltere’dir. Dünyanın en zengin sekiz ülkesinin oluşturduğu G-8, G-5 ile Kanada, İtalya ve Rusya’dan meydana gelir. G-8’i oluşturan ülkeler Dünya Gayri Safi Milli Hasılasının yüzde 65’ni üretmektedirler. Dünya ticaretindeki payları ise yüzde 52’dir. Onlar grubu G-10, G-8 ile Belçika, Hollanda ve İsviçre’den oluşur. İsviçre gruba sonradan katılmış ama grubun ismi değişmemiştir. Grup IMF’ye borç vermeyi amaçlayan borçlanma anlaşmaları çerçevesinde oluşturulmuştur (Güran ve Aktürk, 1997:44).

Gelişme yolunda olan ülkelerde uluslararası kuruluşlara üye olarak ve kendi aralarında çeşitli bölgesel kuruluşlar kurarak güçlerini birleştirmeye çalışmaktadırlar. Uluslararası Kuruluşlar içerisinde etkinliklerini arttırmak için yetmiş yediler grubu G-77 , yirmi dörtler grubu G-24 gibi “çalışma grupları” oluşturmuşlardır. Yirmi dörtler grubu uluslararası para sorunlarının incelemekte ve gelişme yolunda olan ülkelerin bu konularda ki görüşlerini ilgili yerlere bildirmektedirler. Gruba üye olan ülkeler şunlardır: Arjantin, Brezilya, Cezayir, Etopya, Fildişi Kıyısı, Filipinler, Gabon, Gana, Guatemala, Hindistan, Kolombiya, Lübnan, Meksika, Mısır, Nijerya, Pakistan, Peru, Sri Lanka, Suriye, Trinidad Tobago, Venezüella, Yugoslavya ve Zaire. G-77, 77 ülke tarafından kurulduğu için bu isimle anılmaktadır. Üyelerinin büyük çoğunluğu bağlantısız ve bloksuz ülkelerdir (Bulutay, 2004:24-26).

Sanayileşmiş ülkeler arasında son kurulan grup, aralarında Türkiye’nin de yer aldığı G-20’dir. G-20 (20’ler Grubu), 25 Eylül 1999’da sanayileşmiş yedi ülke ile (G-7) aralarında Türkiye, Arjantin, Brezilya, Çin, Hindistan, Meksika, Rusya, Avustralya, Suudi Arabistan, Güney Afrika ve Güney Kore’nin de bulunduğu 11 ülke ve IMF-Dünya Bankası ile Avrupa Birliği tarafından oluşturulmuştur. G-20, ülkelerin krizlere

karşı korunmasının, krizlerin önlenmesini, önlenmeyenlerin küresel etkilerinin azaltılmasını, uluslararası finansal düzeni yeniden dizayn etmeyi amaçlamaktadır. G-20 ülkelerinin bakanlar seviyesindeki Kanada'nın Başkenti Ottawa'da yapılan üçüncü toplantısı sonunda yayınlanan bildiriye, ABD'de 11 Eylül'de düzenlenen terörist saldırıların bütün dünya ülkelerini hedef aldığı ve küresel anlamda ekonomik istikrarsızlık yaratılmak istendiği vurgulanmıştır. Bildiriye, G-20 oluşumunun serbest ticaret ve uluslararası pazarların açıklığına ilişkin temel görüşünde değişiklik olmadığı da belirtilmiştir (Madison, 2001:131-132).

Gelişme yolunda olan ülkelerin son oluşturduğu G-15 grubu dünya nüfusunun üçte birini temsil etmektedir. Grubun mal üretimi ise 2000 yılı rakamlarına göre 2 trilyon dolara yakındır. Grup üyeleri şunlardır: Arjantin, Brezilya, Cezayir, Endonezya, Hindistan, Jamaika, Kenya, Malezya, Meksika, Nijerya, Mısır, Peru, Senegal, Sri Lanka, Şili, Venezüella ve Zimbabve (Karluk, 2002:12-14).

3.1. Uluslararası Güvenlik ve İşbirliği Kuruluşları

3.1.1. Kuzey Atlantik Savunma Paketi (North Atlantic Treaty Organization-NATO)

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın içine düştüğü durum, faşizm tehlikesi nedeniyle nihai hesaplaşması sürecini ertelemiş olan iki ideolojinin ve onların en güçlü temsilcilerinin, yani ABD ve SSCB yeni bir güç mücadelesine girme, uluslararası sistemde iki kutuplu bir yapının doğmasına ve “soğuk savaş”ın başlamasına neden oldu.

Doğu Avrupa'daki gelişmelerin gerek “soğuk savaş”ın gerekse NATO'nun kuruluşundaki önemini gösteren bir başka gelişme de bu süreçte ortaya çıktı. Şubat 1948 de Çekoslovakya'da demokrasinin askıya alınarak Sovyet desteğine sahip komünistlerin yönetime gelmeleri Batı Avrupa ülkelerinde büyük bir endişe yarattı. Bu gelişmeden çok kısa bir süre sonra 17 Mart 1948 Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve İngiltere “Brüksel paketi” olarak bilinen bir ittifak antlaşması imzaladılar. Bu antlaşma çerçevesinde aynı yılın Eylül ayında Batı Avrupa Birliği (BAB) adında bir askeri örgüt kuruldu. Bunda SSCB tehdidi yanında ABD'nin telkinlerinin de rolü vardı.

BAB'ı oluşturan ülkeler bu örgütün ABD desteği ve katılımı olmadan algıladıkları Sovyet tehditlerine karşı reel bir çözüm olabileceğine kendileri de inanmıyorlardı. Bu ülkelerin temel hedefi ABD'yi Avrupa ittifakı sistemi içine çekebilmektir. Bu arzu ABD

tarafından da algılandı. Böylece ABD kolektif bir güvenlik içinde yer almasının yolu açılmış oldu. Bu karar sonucu yeni bir güvenlik örgütü kurma yolunda görüşmeler yapılmaya başlandı. Birkaç ay sonra NATO'nun kurulmasını sağlayan “Kuzey Atlantik Antlaşması” üzerinde antlaşma sağlandı. 4 Nisan 1949’da 12 ülke tarafından imzalanan bu antlaşmayla “soğuk savaş”ın ilk örgütlü askeri bloğu oluşturuldu.

“Washington Antlaşması” olarak da anılan antlaşma, bütün imzacı devletlerin onayları verildikten sonra 24 Ağustos 1949’da yürürlüğe girdi. Antlaşmayı imzalayan 12 ülke şunlardır. ABD, Kanada, Norveç, Danimarka, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, İngiltere, Fransa, Portekiz, İzlanda, İtalya. Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya katılımına ilişkin Kuzey Atlantik Antlaşması Protokolü, 22 Ekim 1951’de Londra’da imzalandı. Türkiye, Kuzey Atlantik Antlaşması'nı 18 Şubat 1952’de onaylayarak NATO'ya üye oldu. Yunanistan da aynı tarihte Antlaşma’yı onayladı.

NATO'nun üye sayısı 2007 itibariyle 26’dır. Fransa İttifak üyesi olmakla birlikte bütünleşmiş askeri yapıya dahil değildir. (Tetik, 2006:113). NATO gerçek niteliğini Mart 1999’da Sırbistan’a yaptığı askeri müdahale ile ortaya koydu. ABD, NATO’yu Birleşmiş Milletler’in dahi üzerine çıkardı ve bu örgütü “üye devletlerin güvenliğine yönelik tehdidin olduğu her yerde kullanacağını” açıkladı. Yeni stratejik konsept olarak, NATO’nun bundan böyle BM’ye danışmadan üye devletlerin topraklarının dışındaki sorunlara da müdahale edeceğini ve dünyanın her yerinde barış operasyonları düzenleyeceği belirtildi. NATO, bu kararlarla dünya uluslarına “güç bende, bana sormadan hiçbir şey yapamazsınız” diyordu (Aydoğan, 1999:486).

Soğuk Savaş sona erdiren köklü değişikliklerden bu yana, NATO eski muhaliflerle olduğu kadar diğer Avrupa devletleriyle ve Akdeniz bölgesindeki ulus devletlerle de işbirliği, diyalog ve güvenin tesisi için ortam sağlama yoluyla güvenliği ve istikrarı güçlendirmek yönünde bir dizi yeni girişim başlatmıştır. Bu yöndeki ilk adım olarak 8 Kasım 1991’ Roma’da, Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi kurmuştur. KAIK’in yerini 1997’de Avrupa Ortaklık Konseyi’nin alması bu oluşumun kısa süreli olarak Orta ve Doğu Avrupa Devletlerinin NATO ile işbirliği yapmasında işlevsel olmuştur (Karluk, 2002:142-151).

NATO, üyesi olduğu ulus devletleri adeta bölgesel ve uluslararası güvenlik çemberine almakta olup bu devletlerin askeri korumacılığı görevini üstlenmektedir. Birçok uluslararası kuruluş gibi NATO da, üyesi olduğu ulus devletlerin askeri, siyasi ve ekonomik güçleri oranında zaman zaman bu devletlerin kontrolü altına girebilmektedir. Bu kontrol özellikle devletler arası gerginlik durumunda üye olsun ya da olmasın tüm ulus devletleri etkileyebilmektedir.

3.1.2. Birleşmiş Milletler (BM)

II. Dünya Savaşı sırasında, düşmanlıkların henüz nereye varacağı belli değilken, ulus devletler, uluslararası toplumun gelecekte nasıl örgütlenmesi gerektiği konusu üzerine düşünmeye başladı. ABD Başkanı Franklin Roosevelt ile İngiltere Başbakanı Winston Churchill'in 14 Ağustos 1941'de yayınladıkları 'Atlantik Paketi' BM'nin kurulması yolundaki ilk adım olmuştur. Bu bildiriye, "her ülkenin kendi sınırları içinde güvenliğe olacağı ve her ülke vatandaşının korku ve yokluktan uzak yaşayacağı" bir barışın yerleşmesi çağrısı yapıyordu. 1 Ocak 1942 tarihinde 26 devlet, "Birleşmiş Milletler Şartı" başlıklı bir belgeyle bu ilkeleri onayladıklarını bildirdiler.

21 Ağustos - 7 Ekim 1944 tarihlerinde Washington'da; ABD, SSCB, İngiltere ve Çin temsilcileri bir araya gelerek BM'nin kuruluş çalışmalarını başlattılar. Bu dört devlet, "barıştan yana bütün devletlerin eşit egemenliği üzerine kurulu" bir örgütlenme içinde, dünya barışını ve güvenliğini koruma kararı aldılar. 25 Nisan 1945'de Almaya ve Japonya'ya savaş açan 50 devlet, San Francisco'da toplanarak yüz on bir maddelik 'Birleşmiş Milletler Şartı'nı oybirliği ile kabul etmişlerdir. Yetmiş maddelik Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün de eklendiği BM Anayasası 24 Ekim 1945 tarihinde yürürlüğe girdi. 2006 yılı itibarıyla Birleşmiş Milletler Örgütü'ne üye 191 devlet bulunmaktadır. Genel Merkezi ABD'nin New York kentindedir. Örgütün temel amaçları şöyle özetlenebilir: (Tetik, 2006:97-98).

- 1) Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve sürdürmek;
- 2) Uluslararası alanda dostça ilişkileri geliştirmek;
- 3) Uluslararası ilişkilerin her alanında devletler arasında işbirliğini sağlamak;
- 4) Devletlerin dış politikalarını uyumlaştıran bir merkez olmak.

5) Dünyada sürdürülebilir bir refah ve adalet ortamı yaratmak ve bunun için değişik sektörler arasındaki ortaklıkların geliştirilmesinde kolaylaştırıcı rol oynamak.

BM Örgütü ‘devletler üstü’ değil, ‘devletlerarası’ bir kuruluştur. Nitekim Örgüt organlarından hiçbirisinin yasama yetkisi yoktur. Üye devletleri, kendi rızaları dışında yasal bağlama olanağı bulunmamaktadır. Bunun en önemli istisnası; Antlaşmanın VII. bölümünün hükümleri gereğince Güvenlik Konseyi’nin, bir devletin rızası olmadan, onu bağlayacak zorlama tedbirlerine katılması kararını alabilmesidir. Örgüt, özü bakımından bir devletin ulusal yetki alanına giren ilkelere karışmayacaktır (Karluk, 2002:117-130).

3.1.3. Avrupa Birliği (AB)

Avrupa Birliği; ilk olarak 1957 yılında Belçika, Almanya, Fransa, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya tarafından Roma Antlaşması'nın imzalanmasıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu adı altında kurulmuştur. Bu topluluğun temelini, II. Dünya Savaşı sonrasında sanayi açısından özellikle önem kazanan iki temel hammadde olan kömür ve çelik sektörünü güçlendirmek amacıyla 1951’de kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu oluşturmaktadır. 1958’de yürürlüğe giren Roma Antlaşması, üye ülkeler arasında gümrük birliğini, yani malların gümrük vergisi ödenmeksizin üye ülkeler arasında serbestçe alınıp satılmasını öngörmüştür. Ancak Roma Antlaşması’nda nihai hedefi sadece ekonomik değil ortak tarım, ulaştırma, rekabet gibi diğer birçok alanda ortak politikalar oluşturulması, ekonomik politikaların yakınlaştırılması, ekonomik ve parasal birlik kurulması, ortak bir dış politika ve güvenlik politikası oluşturulmasıdır.

Avrupa Ekonomik Topluluğu ilk kez 1973 yılında İngiltere, Danimarka ve İrlanda’nın katılımıyla genişlemiş, bundan sonra ise 1981’de Yunanistan, 1986’da İspanya ve Portekiz, 1995’te Avusturya, Finlandiya ve İsveç’in katılımıyla üye sayısı 15’i bulmuştur. Avrupa Birliği’nin son ve en geniş kapsamlı genişlemesi 2004 yılında olmuştur. 10 yeni aday ülkenin üyelik antlaşmalarını imzalamalarıyla AB üyesi ülke sayısı Mayıs 2004’te 25’i buldu. Bulgaristan ve Romanya’nın da 1 Ocak 2007’deki katılımıyla üye ülke sayısı 27’ye yükseldi. 3 Ekim 2005 tarihi itibariyle Türkiye de Avrupa Birliği müzakerelerine başladı ([http://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupa Birliği](http://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupa_Birliği), 01.02.2007).

Avrupa Birliği'ni oluşturan Roma Antlaşması, uluslarüştü bir karar alma mekanizmasını öngörmektedir. Bunun anlamı, Avrupa Birliği'ni yönetmek üzere oluşturulan kurumların üye uluslardan bağımsız olup birçok konuda üye devletleri de bağlayıcı durumda olmasıdır. Bu konumuyla AB, Avrupa devletlerini ulus devlet yapılarıyla tek tek ele alındığında iktidarlarını daraltıcı ulus üstünde bir bölgesel güç konumundadır. 1986'da Tek Avrupa Senedi, 1992'de Avrupa Birliği'nin oluşturulmasına ilişkin Maastricht Antlaşması, 1997 yılında Amsterdam Antlaşması ve 2000 yılında Nice Antlaşmasıyla Avrupa Birliği'ni oluşturan kurumlar üzerinde reformlar yapılmış, üye sayıları ve karar verme mekanizması üzerindeki etkileri yeniden düzenlenmiştir.

Avrupa Birliği'ni oluşturan temel değerler, kalıcı barışın sağlanması, birlik, eşitlik, özgürlük, güvenlik ve dayanışmadır. Üyesi olduğu ulus devletlerin başta ekonomik olmak üzere siyasi ve sosyal olarak özgürlük ve demokrasi ilkeleri üzerinde bir bütünlük ve çağdaşlık sağlama amacı gütmektedir. Bu bütünlük sınırların ortadan kalkması (serbest dolaşım), ortak para birimi, ortak sosyal ve kültürel faaliyetler gibi konularda sağlanırken anayasa başta olmak üzere gelecekte daha pek çok alanda bütünlüşmelerin sinyalinini vermektedir. (Yılmaz, 1998:64).

3.1.4. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı adı altında 15 Ocak 1973 tarihinde Helsinki'de çalışmalarına başlamıştır. İki yılı aşkın bir süre devam eden konferans, 1 Ağustos 1975'de Helsinki Nihai Senedi'nin 33 Avrupa ülkesi ile ABD ve Kanada tarafından Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde imzalanmasıyla sonuçlanmıştır.

35 imzacı devlet arasındaki ilişkilere rehberlik edecek 10 temel ilke ortaya konmuştur. Bunlar: Egemen eşitlik ve egemenliğe saygı, kuvvet kullanmaktan veya kuvvet kullanma tehdidinden kaçınma, sınırların ihlal edilmezliği, devletlerin toprak bütünlüğünün korunması, anlaşmazlıkların barışçıl yollardan çözümlenmesi, içişlerine karışmama, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı, halkların eşit haklardan ve kendi kaderlerini tayin hakkından yararlanması, devletler arasında işbirliği, uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesi.

18–19 Kasım 1999 tarihinde İstanbul’da icra edilen AGİT zirvesinde, AGİT yapısı ve misyonu günün koşullarına uygun olarak güncelleştirilmiş, Atlantik’ten Orta Asya’ya kadar uzanan geniş bölgede üyesi olduğu ulus devletlerin politikalarını etkileyecek bir yol haritası çizilmiş ve daha güçlü, etkin bir örgüt olarak çıkmıştır. AGİK, 1994 yılında AGİT adıyla tam teşkilat haline gelmiştir (Cömert, 2000:86-88).

3.1.5. Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Rusya'nın eski etki alanını yeniden kazanma amacının ağırlıklı olarak hissedildiği Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) 1991 yılında kurulmuştur. Katılımcı ülke sayısı 12 olan Topluluğa Baltık Cumhuriyetleri ve Türkmenistan (25 Ağustos 2005'ten beri tam üye değil) hariç, tüm eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetleri üye bulunmaktadır. Üye ülkeler sırasıyla; Azerbaycan, Beyaz Rusya, Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Özbekistan, Tacikistan, Rusya Federasyonu ve Ukrayna'dır. BDT pazarı yaklaşık 240 milyonluk nüfusu ve petrol ve doğalgaz gibi yeraltı kaynaklarının zenginliği ile küreselleşen dünyanın en büyük pazarları arasında yer almaktadır (<http://www.bdt.ofisi.com>, 23.07.2006).

Bu haliyle ekonomik anlamda bölgesel bir güç olan BDT üyesi ülkeler, bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından uluslararası kuruluşların ve çok uluslu şirketlerin yoğun ilgisini çekmiş ve özellikle gelişmiş ülkeler bu devletlerle bir çok işbirliği ve anlaşma yapmıştır.

3.2. Uluslararası Ekonomik İşbirliği Kuruluşları

Uluslararası güvenlik ve işbirliği kuruluşlarının ardından uluslararası ekonomik ve mali kuruluşları inceleyeceğiz. Uluslararası ekonomik ve mali kuruluşlar ulus devletlerin ekonomik alanda açılma ve işbirliği gereksinimlerinden dolayı uluslararası bütünleşme yönünde bir araya gelmeleri sonucu ortaya çıkmıştır.

3.2.1. Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)

KEİ, Karadeniz’e sahildar ülkelerin coğrafi yakınlıklarından ve ekonomilerinin birbirlerini tamamlayıcı niteliğinden yararlanarak aralarındaki ticari, ekonomik, bilimsel ve teknolojik işbirliğini geliştirmelerini sağlamak amacıyla 11 ülke arasında İstanbul’da

kurulan KEİ, 25 Haziran 1992 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Zirve Toplantısı'nda onbir kurucu üye ülkenin devlet veya hükümet başkanları tarafından imzalanarak, resmen işlerlik kazanmıştır.

KEİ, dünyada küreselleşme ve bölgesel düzeyde uluslararası bütünleşme yönünde, siyasal ve ekonomik alanda yeniden yapılanma sürecinin bir ürünüdür. Öncülüğünü Türkiye'nin yaptığı bir bölgesel ekonomik işbirliği girişimi olan KEİ, Doğu Avrupa'da, ekonomik boyutta serbest piyasa ekonomisine ve siyasal boyutta çoğulcu demokrasiye geçiş sürecinin olduğu bir ortamda ortaya çıkmıştır. KEİ, parlamenterler, özel sektörler, belediyeler ve hatta hükümetler dışı kuruluşlar boyutuyla, çalışma organları, usulleri ve yöntemleriyle, bankası, İstatistik Veri ve Ekonomik Bilgi Değişimi Koordinasyon Merkezi'yle somut projeleri sonuçlandırabilecek temel öğelere sahip olmuş, uluslararası etkinliği de giderek ağırlık kazanmıştır.

KEİ'ye katılan devletler çok sayıda farklı dilleri konuşmaktadır. Bu nedenle KEİ belgelerinde, resmi dil olarak İngilizce kullanılması uygun görülmüştür. Ayrıca KEİ toplantılarında İngilizce ile Rusça'nın resmi dil olması kabul edilmiştir.

KEİ'de gözlemci statüsü, devletlere iki yıl süreyle tanınır ancak, bu sürenin uzatılması mümkündür. Uluslararası kuruluşlar ise gözlemci statüsünden süresiz olarak yararlanılabilir. Üçüncü ülkelere ya da uluslararası kuruluşlara tanınan gözlemci statüsü, Dışişleri Bakanları toplantısı tarafından tespit edilerek, KEİ'nin sadece belirli faaliyetleri için de geçerli olabilir. 2007 yılı itibariyle Avusturya, Polonya, Tunus, Mısır, İsrail, Slovak Cumhuriyeti ve İtalya KEİ' ye gözlemci olarak katılmaktadır (<http://www.die.gov.tr/uid/gnlbilg.html>, 04.02.2007).

3.2.2. İslam Konferansı Teşkilatı (İKT) ve İslam Ülkeleri Ekonomik İşbirliği ve Daimi Komitesi (İSEDAK)

İsrail'in 21 Ağustos 1969 tarihinde Müslümanların ilk kiblesi olan Mescid-i Aksa'yı kundaklayıp, yakması üzerine, İslam ülkeleri topyekûn harekete geçip, Siyonist rejimi lanetledi. Müslüman ülkeler arasında politik, ekonomik, kültürel ve sosyal dayanışma meydana getirmek amacıyla İslam ülkeleri başkanları İslam Konferansı Teşkilatını kurdular.

Pakistan'daki 2. toplantılarında İslam Kalkınma Bankası'nın kuruluş planı gündeme getirildi. Bunun ardından İKT maliye ve ekonomik işleri bakanları 1973 yılında katıldıkları Cidde toplantısında mali ve parasal bir müessesenin kuruluşunun önemini vurguladılar. Nihayet İslam Konferansı Teşkilatı'nın 20 Ekim 1975 tarihli zirve toplantısında İslami Kalkınma Bankası'nın kuruluş planı onaylandı. Bugün İslam aleminin tek çatı altında toplandığı tek kuruluş sıfatına sahiptir. Genel sekreterlik görevini Ekmeleddin İhsanoğlu yapmaktadır. İslam Konferansı Teşkilatı'nın kuruluş hedefi ve ilkeleri;

- 1) İslam ülkeleri dayanışması ve birliğini sağlama,
- 2) Üye ülkeler arasında ekonomik, toplumsal, kültürel, ilmi ve siyasi işbirliğini geliştirme,
- 3) İslam ülkeleri ve Müslüman milletlerin hürriyet ve bağımsızlığını sağlayıp, koruma ve İslam ülkelerinin milli hâkimiyet hakkını geliştirme,
- 4) İslam'ın mukaddes mekanlarını özellikle Mescid'ül Aksa'ya Kudüs'ü Şerif'i koruma altına alma,
- 5) Mazlum Filistin halkının temel hak ve özgürlükleriyle milli hâkimiyet hakkını ihya edip, desteklemekten ibarettir (Namlı, 2005:96).

İslam Konferansı Teşkilatı tarafından ekonomik ve ticari işbirliği alanında alınmış ve alınacak kararların uygulanmasını izlemek, üye ülkeler arasında ekonomik ve ticari işbirliğini güçlendirebilecek tüm önlemleri almak, üye ülkelerin ekonomik ve ticari alanlardaki kapasitelerini arttırmaya yönelik programlar hazırlamak ve öneriler sunmak gibi görevleri olduğu kabul edilen İSEDAK, 1981 yılında Mekke ve Taif'de düzenlenen Üçüncü İslam Zirve Konferansı'nda kurulmuş olan üç daimi komiteden biridir.

3.2.3. İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development - OECD)

OECD, 14 Aralık 1960 tarihinde imzalanan Paris Sözleşmesi'ne dayanılarak kurulmuştur. Savaş yıkıntıları içindeki Avrupa'nın Marshall Planı çerçevesinde yeniden yapılandırılması amacıyla 1948 yılında kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün doğrudan mirasçısıdır. Örgütün tüzüğe bağlanmış amaçları şunlardır:

- 1) Finansal istikrarın eşzamanlı olarak korunduğu üye ülkelerde ve hem de özellikle gelişmekte olan ülkelerde halkın yaşam standardının iyileştirilmesi, sürekli ve dengeli ekonomik gelişim sağlayan politikaya destek ve yardım, işsizliğin ortadan kaldırılması,
- 2) Ekonomik genişleme politikasının uygulanması ve sosyo-ekonomik eşgüdümlü gelişmenin desteklenmesi,
- 3) Uluslararası yükümlülükler uygun olarak çok taraflı ve ülkeler arasında ayırım gözetmeyen dünya ticaretinin geliştirilmesine destek verilmesi.

OECD'ye üye veya bu örgüte üyelik talebinde bulunan ülkeler, sosyo-politik ve ekonomik yaşamda, şu üç ilkeyi vazgeçilmez değerler olarak benimsemişlerdir: demokrasi, insan haklarına ve yurttaş özgürlüğüne bağlılık, açık pazar ekonomisi çerçevesinde istikrarlı gelişim. Bu ilkeler, aynı zamanda, yukarıda belirtilen amaçların gerçekleştirilmesine de hizmet ederler. OECD, bir taraftan bu ilkelerin üye ülkelerde güçlendirilmesine katkı sağlarken, diğer taraftan da örgüte üye olmayan ülkelerde ilkelerinin tanıtımını yapmaktadır (Zengingönül, 2004:64-68).

3.2.4. Ticaret Ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade - GATT)

GATT çoktaraflı bir anlaşma olup, 1947 yılında İsviçre'nin Cenevre şehrinde toplanan milletlerarası bir konferans sonucu 23 ülkenin imzasıyla oluşmuş ve anlaşmanın sonunda aynı isimle anılan bir teşkilat haline gelmiştir. 1 Ocak 1948'de fiilen yürürlüğe girmiştir.

1947 yılından beri geçici statü ile çalışan GATT'ın yerine, Uruguay Müzakerelerinin sonucunda, Bretton Woods kurumlarının Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası ile birlikte üçüncü ayağını oluşturacak olan Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulması gerçekleştirilmiştir. 1.1.1995 tarihinden itibaren GATT'ın yerine geçen DTÖ, GATT'tan daha kapsamlı bir kuruluştur.

Eski ismi ile GATT'ın, yeni ismi ile DTÖ'nün amacı, üye ülkelerin ticaret ve ekonomi alanındaki ilişkilerini geliştirmek, hayat standartlarını yükseltmek, tam istihdamı gerçekleştirmek, reel gelir ile gerçek talep hacmindeki istikrarlı artışı sağlamak, mal ve hizmet üretim ve ticaretini geliştirmek, aynı zamanda da dünya kaynaklarının

sürdürülebilir kalkınma hedefine en uygun bir şekilde kullanımına imkan vermek ve gerek çevreyi korumak, gerekse farklı ekonomik düzeydeki ülkelerin ihtiyaç ve endişelerine cevap verecek şekilde mevcut kaynaklarını geliştirmektir.

Bu amacına ulaşabilmesi için, üye ülkelerin, mütekabiliyet ve karşılıklı menfaat esası üzerinden hareketle, uluslararası ticarete, ticareti daraltan “Her Türlü Engeli” ve “Farklı Muameleleri” kaldırmaları, öngörülmektedir. Ticareti daraltan her türlü engelin kaldırılmasından kasıt, ithalat ve ihracatta uygulanan her türlü vergi dışı engeli önce vergi (tarife)ye dönüştürmek ve daha sonra da bu tarifeleri kaldırmaktır. Böylece, ticaretteki bütün bu engellerin ve ayrımcılığın kaldırılması ile uluslararası ticarete liberalleşme sağlanacak ve bütün ülkelerin yararına olarak ticaret hacmi de artmış olacaktır (Rodrik, 2000:85-86).

3.2.5. Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund - IMF)

Büyük Buhran yılları olarak bilinen 1930 lu yıllar uluslararası ekonomik ilişkilerin tam bir darboğaz içine girdiği küresel mali sıkıntının yaşandığı ve etkisi uzun yıllar süren bir dönemdi. II. Dünya Savaşı bitmeden yeni bir uluslararası para sisteminin kurulması, Bu sistem aracılığı ile döviz kurlarında istikrar sağlanması, dünya ticaretinin serbestleştirilmesi, uluslararası rezerv sorununun çözüme kavuşturulması ihtiyaçlarını gündeme getirmişti.

Nihayetinde, 27 Aralık 1945’te 30 ülkenin kuruluşu oluşturan anlaşmayı imzalaması ile IMF kuruldu ve mali anlamda çalışmalarına 1 Mart 1947’de başladı. IMF’nin başlıca amaçları şöyle sıralanabilir:

- 1) IMF; uluslararası parasal konularda üyeler arası danışma ve birlikte hareket etme mekanizmasını oluşturarak uluslar arası işbirliğini teşvik etmek,
- 2) Uluslararası ticaretin dengeli gelişmesini sağlamayı ve bu yolla yüksek istihdam ve reel gelir düzeylerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak,
- 3) Çok yanlı bir ödeme sistemi kurabilmek için ulusal paraların tam konvertibilitesini gerçekleştirmek ve kambiyo kısıtlamalarını kaldırmak,
- 4) Üye ülkelerin dış dengesizliklerini gidermek amacıyla kısıtlayıcı önlemlere başvurmamaları için, geçici olmak kaydıyla, mali kaynaklar bulmak,

5) Dış ödemelerdeki dengesizlikleri hem süre hem de hacim yönünden azaltmak (Namlı, 2005:119).

IMF'nin görev ve yetki alanına giren önemli bir konu, üyelerinin döviz kurları ve uluslararası ödemelerine ilişkin bazı politika ve uygulamaları etkilemek ve yönlendirmektir. Günümüzde IMF üyelerinin 52'si paralarının değerini bir konvertibl (çevrilgen) dövize bağlamıştır. ABD Doları'na bağlayan ülke sayısı 33, Fransız Frankı'na bağlayan ülkeler ise 13'tür. Paralarının değerini SDR 'ye (Para sepeti farklı dövizlerin ağırlıklandırılmış ortalamalarından elde edilen bir birimi verir) bağlayan ülkeler 11 tanedir.

IMF; uluslar arası para sisteminin iyi işlemesine göz kulak olarak ve de özellikle çeşitli kambiyo politikalarını denetleyerek uluslararası düzeyde önemli bir fonksiyon üstlenmiş bulunmaktadır. IMF, dünya üzerindeki devletlerin hemen hemen tümünü bünyesinde toplamaktadır. Yani IMF ulus devletlerin ekonomik ilişkilerini küresel anlamda ilgilendiren ve bağlayan en kapsamlı uluslararası örgüttür denebilir. Kuruluşa üye olan her devlet, ekonomik gücüne göre bir kota payı yatırır, onun oy ve çekiş hakları bu kotaya göre belirlenir. Dolayısıyla IMF'nin politikaları en zengin ülkeler, yani ABD, Japonya, Almanya, İngiltere ve Fransa tarafından saptanmaktadır (Yeldan, 2003: 140).

3.2.6. Dünya Bankası

Dünya Bankası. üye ülkelerin kalkınmasına katkıda bulunacak üretim projelerine finansman sağlayan Birleşmiş Milletlere bağlı mali bir kuruluştur. 1944'te ABD'de Bretton Woods'ta Uluslararası Para Fonu (IMF) ile birlikte kuruldu. 1946'da fiilen faaliyete geçmiştir. Kuruluşunun ilk yıllarında savaş sonrası Batı Avrupa ekonomilerinin imarı için finansman sağlamış, daha sonra gelişmekte olan ülkelere kredi vermeye başlamıştır.

Dünya Bankası, 1956 yılında gelişmekte olan ülkelerde özel kesime kredi sağlama fonksiyonunu üstlenen bir kuruluş olan Uluslararası Finans Kurumunu kurdu. 1960'ta ise, yine gelişmekte olan ülkelere daha iyi şartlarla kredi vermek maksadıyla Uluslararası Kalkınma Birliğini kurdu. Böylece üç ayrı kuruluşu içine alan Dünya Bankası Grubu (The World Bank Group) ortaya çıktı. Dünya Bankası genel anlamında bir "banka"

değildir. Birleşmiş Milletlerin uzman kuruluşlarından birisidir ve 184 üye ülkeden oluşmaktadır (Karluk, 2003:111).

Dünya Bankası'nın nihai yönetimi üye ülkelerin elindedir. Kararlar üye ülkelerin Maliye Bakanları veya Merkez Bankası başkanlarından teşkil edilen Guvernörler Kurulu tarafından alınır. Ülke temsilcilerinin kullandıkları oylar eşit olmayıp, ilgili ülkelerin oy verme güçlerine bağlıdır. Oy verme gücü de Banka'ya ödedikleri aidatla bağlantılıdır. Dünya Bankasına üye olan ülkeler aynı zamanda Uluslararası Para Fonu (IMF) üyesidir.

Bu dünyada, bazı ülkelerde ortalama bir kişi yılda 40,000 dolardan fazla kazanırken, dünya nüfusunun yarıya yakını yılda 700 dolardan az bir gelire yaşamaktadır. Bunlardan 1,2 milyar kişi günde 1 dolardan az gelir kazanmaktadır. Dünya Bankası bu derin vadinin iki yakasını birleştirecek bir köprü yaratmaya ve zengin ülkelerin kaynaklarını yoksul ülkelerin kalkınmasına dönüştürmeyi hedeflemektedir. Dünyadaki kalkınma yardımı konusundaki en büyük kaynaklarından birisi olarak Dünya Bankası geliştirmekte olan ülkelerin hükümetlerine okullar ve sağlık merkezleri inşa edilmesi, su ve elektrik sağlanması, hastalıklarla mücadele edilmesi ve çevrenin korunması için destek sağlamaktadır (Namlı, 2005:126).

3.2.7. Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (Organization of Petroleum Exporting Countries - OPEC)

OPEC, net petrol ihraç eden ve bilinen dünya petrol rezervlerinin üçte ikisini ellerinde bulunduran 12 ülkenin oluşturduğu konfederasyondur. 9-14 Eylül 1960 tarihinde Bağdat'ta toplanan bir konferans sonucunda resmen kurulmuştur. Kurucu üyeleri; Suudi Arabistan, İran, Kuveyt, Irak ve Venezuela'dır. Kuruluşa, sonradan Katar (1961), Libya (1962), Endonezya (1962), Birleşik Arap Emirlikleri (1967), Cezayir (1969), Nijerya (1971) ve Gabon (1975) katılmışlardır (Harp Akademileri, 2000:146).

Kurucu üyelerin, yeni üyelerin kuruluşa kabul edilmesinde sahip oldukları veto hakkından başka ayrıcalıkları yoktur. Net petrol ihracatçısı olan ve petrol konusundaki çıkarları OPEC üyeleriyle aynı doğrultuda olan ülkeler kuruluşa katılabilirler.

OPEC, bir kartel değil, bağımsız petrol üreten ülkeler arasında işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan bir kuruluştur. Petrol fiyatlarını ve üretim miktarlarını belirlemesi açısından kartel özelliği göstermektedir. Ancak uygulamada Örgüt'ün aldığı kararlara uyulmasını fiilen sağlayacak bir mekanizma yoktur (Öztürk, 2005).

3.3. Çok Uluslu Şirketler

Çokuluslu şirket, “birden fazla ulusal nüfuz sahasında şubelere ve bağlı şirketlere sahip olan şirket” diye tanımlanabilir (Namlı, 2005:158).

Çok uluslu şirketlerin fonksiyonları ve geleceği konusunda bir temel yaklaşım bulunmaktadır. Genel olarak gerçekçiler, çok uluslu şirketlerin ulus devletlerin egemenliğini kısıtladığını ileri sürmektedirler.

Yeni düzen politikalarının ekonomik amaçlarının gerçekleştirilmesi, bu amaçları gerçekleştirecek araçların geliştirilip güçlendirilmesiyle mümkündür. Bu araçlar uluslararası şirketlerdir. Uluslararası anlaşmaların, şirketlerin istem ve gereksinimlerini karşılayan maddelerden oluşmasının nedeni budur (Aydoğan, 2000:194-195).

Uluslararası şirketler vergi vermez ve mali açıdan denetlenemezler. Bugün, uluslararası şirketlerin küresel faaliyetlerini değil denetlemek, izlemek bile olası değildir. Son derece değişik yapılanmaları, ulusal yasalardan sıyrılma yetenekleri, siyasi ve mali güçleriyle uluslararası şirketler, çağımızın ekonomik bu kalemleridir. Bunlar kimi zaman yerli şirket, kimi zaman eşit katılımlı ortak, kimi zamanda yap-işlet-devret yatırımcısıdır (Aydoğan, 2000:206).

Bu sistemin en rahatsız edici yönü, dünya çapındaki şirketlerin, hükümetlerin kendi haklarının yararına olan politikaları yürütmelerine engel olma gücü ve olanağıdır. Ulus devletlerin liderleri kendi toprakları üzerinde bir zamanlar sahip oldukları kontrolün büyük kısmını yitirmekte olup, yabancılar daha şimdiden içeri girmiş oldukları için, dış dünyanın taleplerine gittikçe daha fazla boyun eğmek zorunda kalmaktadırlar. Sınır ötesi çalışan işletmeler, en ücra köşeleri bile türlü politik düzenlemelerle yeni dünya ekonomisine katmakta çabasındadırlar (Barnet ve Cavanagh, 1995:5-6). Artık günümüzde çok uluslu şirketlerin çoğunun, ana ülkeleri dışındaki ülkelere satış oranları çok ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bu oran Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Dünyadaki En Küresel Çok Uluslu Şirketler (2004)

Sıra	Şirket	Ana Ülke	Ülke Dışına Satışların Toplam Satışlara Oranı
1	Nokia	Finlandiya	98,5
2	Roche	İsviçre	98,2
3	ABB	İsviçre	97,4
4	Philips Electronics	Hollanda	95,2
5	Nortel Networks	Kanada	94,6
6	Stora Enso	Finlandiya	94,3
7	Astra Zeneca	İngiltere	94,1
8	Volvo	İsveç	92,8
9	Glaxo Smith Kline	İngiltere	92,0
10	News Corp.	Avustralya	92,0
11	Diageo	İngiltere	85,8
12	Lafarge	Fransa	85,8
13	BHP Billiton	Avustralya	83,4
14	LVMH	Fransa	81,2
15	BP	İngiltere	80,5
16	Total FinaElf	Fransa	79,1
17	Suez	Fransa	78,8
18	Ericsson	İsveç	77,8
19	Danone Groupe	Fransa	76,7
20	Vodafone	İngiltere	75,1

Kaynak: UNCTAD, (December 2004), Transnational Corporations, Vol. 13, No: 3, , s.12.

Çok uluslu şirketlerin işlevleri ve etkileri konusunda farklı yaklaşımlarda bulunmaktadır. En azından bazı liberal – çoğulcular, karşılıklı bağımlılık mantığından yola çıkarak uluslararası örgütlerin gerçekçilerin öngördüğünden çok daha etkin bir

işbirliği kurumları olabileceği düşüncesine ulaşırlar. Bu kanıt, uluslararası kurumların insanlığın ortak çıkarlarının daha iyi kavranmasını, bu şekilde barışçı işbirliğinin geliştirileceğine inanan ilk dönem liberal idealistlerde olduğu gibi genel olarak sunulmaz. Daha ziyade, son dönemdeki birçok yorumcu, işbirliğinin ortaya çıkmasının beklenebileceği(ve beklenemeyeceği)koşulları açıklamak üzere oyun kuramı yöntemini kullanmaktadırlar. Devletlerin karşılaştığı kolektif aktör sorunlarını yani kapsayıcı bir otorite olmaksızın işbirliği yapmanın güçlüklerini gerçekçilerin abarttığı varsayımı vardır (Anderson, 1995:120).

Çok uluslu şirketler farklı alanlarda, farklı coğrafyalarda, farklı ölçülerde faaliyet göstermektedirler. Bütün bu verilerden hareketle çok uluslu şirket faaliyetlerinde küreselleşmenin abartıldığı söylenebilir. Ulusal hükümetler bu çok uluslu şirketleri kontrol etme gücüne sahip görünmektedir. Ancak gerçekçilerin ileri sürdüğü gibi bu şirketlerin zamanla elde edecekleri bazı haklarla ulus devletlerin egemenliği konusunda sınırlamalar getirebilecekleri de hiçbir zaman akıldan çıkarılmamalıdır (Anderson, 1995:122).

Çok uluslu şirketlerin yanında günümüzde önemi gittikçe artan ve yeniden fonksiyonlarının belirlenmeye başladığı sivil toplum örgütleri de bulunmaktadır. 17. ve 18.yüzyıllarda Batı Avrupa düşünürlerinin “sivil” köklü ifadeler (“sivil hürriyetler” gibi) kullanmaya başladıklarını görürüz..... Marx’a göre Hegel “sivil toplum” ve “devlet” iki ayrı birim olarak gördüğü için, devlette iktisadi faaliyetlere “boyun eğme” hadisesini görememiştir. Kişinin ve sınıfların iktisadi çıkarlarını “vatandaş” olarak gördükleri işlemlerden ayırmak yanlıştır. Hegel, devleti, topluluğun gerçek içeriği saydığı sivil toplumun dışında ona şekil veren bir çerçeve olarak görmektedir. Oysa sivil toplumun biçimle organik bir bağlantısı mevcuttur. ”Sivil toplum” la ilgili olarak Hegel’ de bir miktar üzerinde durulan, fakat Marx’ ta bazen olumlu bir gelişme olarak gösterildiği halde genellikle olumsuz olarak ele alınan bir nokta vardır: O da “sivil toplum” un Batı’ da yalnız bazı sınıflara değil, genel olarak özerk grup şeklinde teşkilatlanmaya bir imkan yaratmış olduğudur. 19’ uncu yüzyılda sendikaların ortaya çıkışı bunun güzel bir örneğidir (Öztürk, 2005).

18'inci yüzyıldan itibaren sivil toplumun yeni bir eksen kazandığını belirtmek gerekir. Bu eksen, kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve bu gelişmenin “aydın”ların grup niteliğini ve etkinliğini değiştirmesi ile ilgilidir.

Sivil toplum örgütleri ve işçi-işveren kuruluşları da günümüzde yaşanan küreselleşme olgusunun ve teknoloji devriminin etki ve zorlamasıyla, tüm kurumlar gibi yapı ve işlevlerini yeniden tanımlama ve belirleme sorunuyla karşı karşıya kalmıştır.

3.4. Uluslararası Kuruluşlar ve Ulus Devlet İlişkisi

Uluslararası kuruluşlar, uluslararası seviyede faaliyette bulunan, birden çok devleti ilgilendiren ama devlet kurumu niteliği taşımayan örgütlerdir. Geniş anlamda, “hükümetler arası” ve “hükümetler dışı” kuruluşları kapsar. Dar anlamda sadece hükümetler arası uluslararası kuruluşları içine alır. Bu tipteki örgütler ulus devletler arasında kurulmuştur. Uluslararası hukuk kurallarına ve düzenlemelerine bağlıdırlar. Hükümetler dışı uluslararası kuruluşlar ise, genelde uluslararası özellik taşıyan derneklerden oluşur. Değişik ülkelerde özel veya kamu kişileri arasında kurulur. Bu kuruluşlar, uluslararası seviyede faaliyet gösterirler. Devletlerarası anlaşma konusu olmayan ve çeşitli milli hukuk düzenlerine bağlı örgütlerdir. Uygulamada uluslararası kuruluşlar, genelde “dar anlamda” ele alınmaktadır. Burada bir noktayı açıklamakta fayda vardır. Türkçe literatürde bazı yazarlar (Pazarcı, 1990:44) “birleşme” ile “kuruluş” arasında ayırım yapmamaktadırlar. Aslında her iki kavram, birbirinden çok farklı anlamdadır. Uluslararası birleşmeler, genelde ekonomik nitelikte olup ülkelerin çeşitli seviyelerde de bütünleşmeye gittikleri uluslararası kuruluşlardır. Dolayısıyla, uluslararası kuruluşların ancak bir kısmını kapsar. Bu tipteki örgütlenmelerde, AB’de olduğu gibi bir üst organa yetki devri söz konusudur. Oysa diğer bir takım uluslararası kuruluşlar işbirliği temelindedirler ve bir üst otoriteye yetki devri yoktur. Bu nitelikteki uluslararası kuruluşların temel özelliği kendi aralarında belli konularda (genelde ekonomik alanlarda) işbirliği yapmaktır. Burada belli ölçülerde de olsa birleşmeye yönelik bir hedef yoktur; OECD, GATT gibi. Bu sebeple uluslararası kuruluşlar hem birleşme ve hem de işbirliği niteliği taşıyan tüm hükümetler arası uluslararası örgütleri kapsar ve genel niteliktedir (Rodrik, 2000:18-19).

Uluslararası kuruluşlar geniş yetkilerle donatılmış olsalar da yine de, bir ulus devletin sahip olduğu niteliklere sahip değildirler. Üye devletlerin bir kısım yetkilerinin

kendilerine devredildiği AB gibi uluslararası ekonomik birleşme niteliğindeki kuruluşlar bile amaçlarına aykırı davranışlar karşısında öngörülen yaptırımların uygulanmasını ancak üye devletler aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Devletlerin dışında bir varlıkları olmakla beraber, özellikle ekonomik yönden güçlü devletlere karşı mücadele edecek imkanları olmadığı için, çoğu zaman bu devletlerin etkisi altına girmektedirler. Bunun doğal sonucu olarak da uluslararası kuruluşlar, belli ülkelerle ülke grupları lehine kararlar alabilmektedirler. Özellikle belli sermaye veya kotaya sahipliğin önem taşıdığı Dünya Bankası veya IMF gibi kuruluşlarda, zengin batılı ülkelerin büyük etkinlikleri vardır. Dünya Bankası başkanlarının ABD, IMF başkanlarının zengin Batı Avrupa ülkesi uyruğu kişilerden seçilmesi bunun bir göstergesidir (Rodrik, 2000:26).

Hükümetler arası uluslararası kuruluşlara genelde devlet statüsüne sahip ülkeler katılabilir. Bazı özel durumlarda hukuken tam bağımsız olmayan topluluklar ile federe devletlerle bu kuruluşlara tam veya gözlemci üye olabilirler. Filistin Kurtuluş Örgütü ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bazı uluslararası kuruluşlara katılmasında veya gözlemci üye olmasında olduğu gibi. Aslında uluslararası kuruluşlara tam üye sıfatıyla katılına. Bunun dışında istisnai olarak “gözlemci üye”, “ortak üye” gibi statülerle kuruluşlara üye olunabilir. Gözlemci veya ortak üyeler kararlara katılamazlar, oy hakları yoktur. Her iki tip üyelikte tam üyeliğe kabul aşaması öncesinde bir hazırlık dönemi statüsündedir. Bu durum kuruluş ile ilgili ülke arasında ayrıcalıklı bir konumu ifade eder. Mesela Meksika, OECD'ye gözlemci üye olmuş ve daha sonra kuruluşu katılmıştır. Yunanistan ve Türkiye AB'ye önce ortak üye olmuştur. Daha sonra Yunanistan AB'ye katılmış, Türkiye henüz bu amacına ulaşamamıştır. KKTC, ECO' ya gözlemci sıfatıyla üyedir (Namlı, 2005:89).

Uluslararası kuruluşlara üye ülkeler genelde birbirlerine karşı üstünlükleri olmayıp ilke olarak eşittirler. Fakat BM güvenlik Konseyinde beş büyük ülkenin veto hakkı vardır. IMF ve Dünya Bankası gibi üyelerin mali katkı sağladıkları bazı kuruluşlarda üyelerin katkı oranında oy hakları vardır. Bazı durumlarda AB'ye yeni üye kabulünde olduğu gibi, kurucu üyeler sonradan kuruluşu üye olacak olanların üyeliğini oy birliği şartı ile kabul etme hakkına sahiptirler. Uluslararası kuruluşların yönetim organlarında üyeler, genelde hükümet temsilcileri aracılığıyla temsil edilirler. Fakat ILO gibi bazı

kuruluşlarda işçi ve işveren temsilcileri de kuruluşun yönetiminde görev alabilirler (Tetik, 2006:43).

3.5. Değerlendirme

Küreselleşme süreci bazı alanlarda hızlı bazı alanlarda ise yavaş işlemektedir. Her ne kadar farklı ulus devletlerin farklı kesimleri için farklı avantajlar ya da dezavantajlar sunsa da, küreselleşmenin varlığı ve etkileri inkar edilemez. Her ulus devletin yazılı yasalarıyla belirtilmiş olsun ya da olmasın çağdaş, huzurlu, zengin ve güçlü olma vizyonu vardır. Bu amaç doğrultusunda bazı devletler kapalı bazılarıysa açık bir politika izlemişlerdir. Dışa kapalı politika güden devletler dahi varlıklarını sürdürebilmek ve çağdaşlık vizyonuna ulaşabilmek için az ya da çok diğer devletlerle ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmışlar, dünya geneline yayılan pek çok yeniliği kendi içlerine de taşımışlardır.

Küreselleşme süreci ile birlikte çeşitli alanlarda ulus devletlerin kazandığı, kaybettiği veya değişen işlevleri olmuştur. Bir sonraki bölümde çağdaşlaşma yolunda olan ulus devletlerin hangi alanlarda küreselleşme sürecinden nasıl ve ne kadar etkilendiğini incelenecek ve ulus devletin geleceğiyle ilgili bir değerlendirme yapılacaktır.

BÖLÜM 4 : KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN ULUS DEVLETİN YAPISINA VE İŞLEYİŞİNE ETKİLERİ

4.1. Küreselleşme Sürecinde Ulus Devletin Değişen İşlevleri

Küreselleşme sürecini gerek olumlu gerekse olumsuz değerlendirenlerin üzerinde durduğu ortak nokta, ulus devletin aşındırıldığı konusudur. Burada sorulabilecek temel soru, “ulus devlet aşınıyor ama nasıl ve hangi yönde?” olmalıdır. Ulus devletin aşındırıldığı konusu üzerinde duran akademisyenler ulus devletin aşağıya ve yukarıya olmak üzere iki düzeyde aşındırıldığını belirtir: aşağıya doğru, yerel yönetimler ön plana çıkarılarak; yukarıya doğru, uluslararası resmi ve gayri resmi örgütler aracılığıyla... Bu düzenlerde ön plana çıkarılan kurum ve kuruluşlar da ulus devletin aşındırılmasında etkin olarak kullanılan araçlardır. Bu araçlar yardımıyla da devletin birtakım işlevlerinde farklılaşmalar olmaktadır. Eroğul, devletin zayıflatılmasında bir takım stratejilerden bahseder. Bunlardan ilki bölgesel oluşumlar yoluyla devletin doğrudan bu örgütlenmeler içerisinde eritilmesidir. İkincisi devletin doğrudan parçalanmasıdır (Eroğul, 1997:49). Burada küreselleşme önemli bir etkidir. Diğer yol ise devletin egemenliğini parçalamaktır. Buna örnek olarak IMF, Dünya Bankası gibi üçüncü bölümde işlediğimiz küresel ve bölgesel kurumların politikaları gösterilebilir. Uluslararası konjonktür de buna imkan tanımıştır. Küresel ölçekte yaşanan kapitalizmin krizleri, birinci ve ikinci Petrol Krizleri ile 1982’de Meksika’da patlak veren borç krizi, başta çevre ülkeler olmak üzere küresel ölçekte borçlanma sürecini başlatan etkenler olmuştur (Bacık, 1998:22). Egemenliği azaltmadaki diğer faktör ise, yukarıda bahsedildiği şekliyle yerelliğin ön plana çıkartılmasıdır.

4.1.1. Ulus Devletin Kaybettiği İşlevler

Ulus devletin küreselleşme sürecinde bazı işlevleri değişmiştir. İşlevlerdeki bu değişim olumlu ve olumsuz yaklaşımlar için de önemli bir farklılaşma konusudur. Değişen işlevler bu iki yaklaşım açısından farklı yorumlanmaktadır. Olumlular ulus devletin kaybettiği bir takım işlevlerden hareketle, ulus devletin ortadan kalktığını veya kalkacağını ve bunun da olumlu bir gelişme olduğunu belirtirken; olumsuz yaklaşımlar, işlevlerdeki bu değişimlerden hareketle ulus devletin ortadan kalktığı sonucunun çıkarılamayacağını belirtmektedir. Onlara göre ulus devletler küreselleşme sürecinde

yeni bir takım işlevler üstlenerek ağırlığını koruyacak ve küresel sistemin temel aktörleri olma görevini sürdürecektir. Ulus devletin ortadan kalkması bazı unsurlar için hiç de olumlu bir gelişme değildir. Ulus devletin ortadan kalkması küresel ölçekte eşitsizliğin kurumsallaşması anlamına gelmektedir. McGrew'e göre, kendini iç ve dış yatırımcılar için daha cazip kılmaya çalışan devlet, işgücü piyasalarını, ulaşım yapısını, vergi yapısını, hatta eğitim müfredatını bu misafirlere uygun hale getirmeye çalışmaktadır. McGrew, bu değişimleri ulus devletin sonunun geldiğinin habercisi olarak görmektedir. Bu çerçevede McGrew, ulus devletin otoritesini, özerkliğini, doğasını ve yeterliliğini tehlikeye atan dört tehdit tanımlamaktadır:

- 1) Devletin yeterliliğine tehdit: devletin vatandaşlarının çıkarlarının ve refahının belirleyicisi kendi dışında güçler olmaya başladığında, ulus devlet kendi yurttaşlarının kaderini giderek daha az belirleyebilir olmuştur.
- 2) Devletin biçimine tehdit: Yaşanan gelişmeler, ulus devletlerin artan ölçüde uluslararasılaşmasına neden olmuştur. Ulus devletler, devletlerarası politikaları belirleyebilmek için uluslararası forumlar etrafında konumlanmaya başlamıştır.
- 3) Devletin özerkliğine tehdit: Küreselleşme, devlet yöneticilerinin siyasi seçeneklerini keskin biçimde kısıtlamıştır. Ekonominin kontrolünden çıkmasıyla ulus devletler politika üreten olmaktan çıkıp, giderek daha çok hazır politikalar uygular hale gelmiştir.
- 4) Devletin otoritesine tehdit: Küreselleşmenin, ulus devletin yeterliliğini ve özerkliğinin temellerini aşındırması, hükümetin etkinliğini dolayısıyla da devletin meşruiyetinin ve otoritesinin temellerinin aşınmasına neden olmuştur. (Hall, Held, McGrew, 1992:87-92)

Ancak Pierson, küresel piyasalara bu denli bağlı oluşun ille de devletin faaliyetlerinin gerilemesi anlamına gelmediğini, yatırımlar için elverişli ortamın hazırlanmasında devletin belli alanlara katılmasının gerektiğini belirtmiştir. (Hall, Held ve McGrew, 1992:279)

Küreselleşme süreciyle birlikte ulus devletin bazı işlevlerini kaybettiği görüşünü savunanlar başta ekonomik alan olmak üzere pek çok geleneksel aracın ortadan kalkmasının ya da yapı değiştirmesinin ve ulus devlet kadar veya ondan daha güçlü hükümetlerdışı örgütlerin ve çokuluslu şirketlerin öne çıkmasının ulus devlet aleyhine

gelişmeler olduğunu savunmaktadır. Aynı kesim ayrıca, toplum kesimlerinin devletten beklentilerinin değişmesinin, teknoloji, iletişim ve bilgi alanlarında ulaşılan ve önüne geçilmez bir hal alan ilerlemelerin ve askeri savunma yönünün asgari düzeye inmesinin de ulus devletin varlığını zorlar hale getirdiği görüşündedirler. Bacık'a göre, kendi ülkesinde özelleştirme hareketleriyle müdahale yeteneğini kaybeden devlet, uluslararası alanda da hükümet dışı örgütler, sivil inisiyatifler ve çok uluslu şirketler karşısında geri adım atmıştır (Bacık, 1998:35). The Economist'e göre küreselleşme sürecinde ulus devletin giderek etkinliğini yitirmesi üç önemli gelişmeye bağlıdır:

- 1) Ekonomik olarak mal ve hizmetlerin iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler nedeniyle ülke sınırları dışında kolaylıkla ulaşılabilir hale gelmesi, ulus devletin kendi kendine yeterli olma ilkesini geçersiz hale getirmesi,
- 2) Askeri olarak kara harekatları ile yapılan savaşlara uçak ve füzelerin katılmasıyla ve ulus devletin kendi sınırları içinde, sınırlarını korumaya dayalı savunma anlayışının kendini güvende hissedemeyecek bir noktaya gelmesi,
- 3) Bilgi teknolojisindeki gelişme sayesinde diğer devletler ve uluslar hakkında hızlı ve geniş bilgi edinme imkanlarıyla insanların birbirine yaklaşması, ulus devletlerin kendine özgü ideolojik ayrıcalıklarını kaybetmesi (The Economist, 1995:17-20).

4.1.2. Ulus Devletin Koruduğu ve Kazandığı İşlevler

Bu yaklaşımın temsilcileri, ulus devletin kaybettiği bir takım işlevleri olduğu görüşünü kabul etmekle birlikte hala bir takım işlevlerini koruduğunu, aynı zamanda bir takım yeni roller üstlendiğini belirtmektedir.

Ulus devlet hala meşru şiddet araçlarını kullanma tekeline sahiptir. Bu işlev küreselleşme sürecinde önemli bir yere sahiptir. Çünkü küreselleşme sürecine karşı geliştirilebilecek tepkilerin denetim altında tutulabilmesi için kullanılmasa bile, bu tepkilerin caydırılmasında şiddet araçları ulus devletin elinde önemli bir ikna aracıdır. Bu işlevle bağlantılı olarak ulus devletlerin günümüzde koruduğu diğer bir işlev, ulusal güvenliği sağlama işlevidir. Bu görevi yerine getirmesi için de devletin meşru şiddet araçlarını kullanma tekeline sahip olması gerekir (Kazgan, 2000:252).

Ulus devleti, küreselleşme sürecinde sınırlı olarak koruduğu bir diğer işlevi, sınırların kontrolü işlevidir. Sınırların kontrolü ulus devletlerin güvenlik, istihbarat ve otoritelerini koruma konularında oldukça önem arz etmektedir. Ulus devleti bu bağlamda koruduğu diğer bir işlevi ise temsil işlevidir. Ulus devlet meşruluğunu ve egemenliğini sınırları altında tuttuğu nüfusu temsil işlevinden alır (Tekeli, İlkin, 2000:120). Ulusötesi firmalar, dünyayı dönüştürme kapasitesine sahip olsalar da küreselleşmiş ekonomik sistemi büyük krizlere düşürmeden sürdürebilecek bir tüzük sistemi geliştirmekte ve ona meşruiyet sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Böyle bir sisteme meşruiyet sağlayabilecek uluslararası sistemin aktörleri günümüzde ancak ulus devletler olabilir. Buna paralel olarak Giddens'in ifadesiyle ekonomik güçleri ne denli büyük olursa olsun endüstriyel şirketler askeri örgüt değildir ve kendi kendilerini belirli bir toprak parçasına bağlı aktörler olarak belirleyemezler (Giddens,1994:78). Uluslararası yönetim mekanizmalarının meşruiyetini sağlayan temel kurumlar ulus devletlerdir (Tekeli ve İlkin, 2000:122).

4.2. Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerindeki Olumlu-Olumsuz Etkileri

4.2.1. Gelir Dağılımı

Küreselleşmenin çeşitli alanlarda hızla yayılmasıyla birlikte varlıklı ve yoksul ülkeler arasındaki gelir dağılımındaki dengesizlik büyümeye başlamıştır. Küreselleşme sürecinin yanlış değerlendirilmesi, iktidarlarca alınan acele özelleştirme kararları, işten çıkarmaların artması, sosyal devletin etkisinin azalması, ücretleri düşürme, sosyal hakları kısıtlama ve borçlandırma gibi nedenler hem gelişmekte olan ülkelerin yoksullaşmasına, hem de uluslararası sermayenin sınır tanımayan egemenliği nedeniyle yoksul ülkelere zengin ülkelere kaynak aktarılmasına neden olmaktadır. Bu gelişmelerin sonucunda dünya nüfusunun en varlıklı %20'si, dünya gelirin %85'ine el koymaktadır. Buna karşılık en yoksul %20'si dünya gelirin ancak %1,4'üne sahiptir. 1960'da dünyanın en varlıklıları, en yoksullardan 30 kat daha varlıklı iken 1990'da bu fark, 60 katına çıkmıştır (DPT, 2000:24).

Dünya Bankası istatistiklerine göre, dünya nüfusunun yarısından çoğu, günümüzde yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Dünyada varolan 210 devletten 157'sinin ortalamasının çok altında GSMH' ya sahip olduğu belirtilmektedir. Ortak birey başına düşen gelirin 800 doların altında olduğu nüfusun dünya nüfusuna oranının %56'sına

vardığı ileri sürülmektedir. Dünya nüfusunun %20'sinin eline birey başına gelir olarak 801 ile 3200 dolar, %8'inin eline 3201 ile 10000 dolar ve %16'sının eline ise 10000 dolardan fazla geçmektedir (DPT, 2004:8).

Küreselleşme süreci ile hızlanan ülkeler arasındaki gelir dağılımındaki dengesizlikleri, ulus devletler çok iyi tartmalı, tahlil etmeli ve bunun sonucunda bu süreçten optimal faydayı elde edebilecek iradeyi göstererek, halkının refahını sağlayacak çözümler bulmalıdır. Aksi takdirde ulus devletler bu konuda kendi politikalarından ziyade çok uluslu şirketlerin politikalarına öncelik vermek durumunda kalabilirler.

İnsanlık tarihi eşi görülmemiş nüfus artış oranları, teknolojik gelişim ve yaşam standartlarında yükseliş ile karşı karşıya bulunmaktadır. Daha önce insanların yaşamlarında çalışmak, tüketmek, yaşama mekanı seçmek için bu kadar çok seçenekle karşı karşıya oldukları başka bir "hızlı değişim" dönemi ortaya çıkmamıştır. Özellikle ikinci dünya savaşının ardından dünya ekonomisinde gözlenen en dikkat çekici unsur, dünya ticaretinin dünya üretiminden çok daha fazla bir biçimde artmasıdır. Dünya üretimi son elli yılda sekiz katın üzerinde artarken, dünya ticareti on iki kat artmış ve ulusal ekonomilerin önemli bir kısmını oluşturmaya başlamıştır (Öztürk, 2005:3). Ticaretin küreselleşmesiyle dünya ihracatındaki artış ve buna bağlı gelir dağılımındaki değişim Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Dünya İhracatı ve Kişi Başına GSYİH: 1820-1998

Yıl	Dünya İhracatı (Milyon 1990 USD)	Dünya GSYİH (milyon 1990 USD)	Dünya GSYİH' nda İhracatın Payı (%)	Kişi Başına GSYİH (1990 USD)
1820	7,255	694,442	1.0	667
1870	50,345	1,101,369	4.6	867
1913	212,425	2,704,782	7.9	1,510
1929	334,408	3,696,156	9.0	1,806
1950	295,621	5,336,101	5.5	2,114
1973	1,690,648	16,059,180	10.5	4,104
1990	3,456,762	27,076,007	12.8	5,154
1998	5,817,080	33,725,635	17.2	5.709

Kaynak: (Günsoy, 2006:84).

4.2.2. İşsizlik Tehlikeleri

Teknolojik gelişmelerin küreselleşerek her alanda kullanılması özellikle ekonomik faaliyetlerde insan gücüne olan ihtiyacı azaltmış ve ulus devletlerin işsizlik sorunu artmıştır. Teknolojinin küreselleşmesinin boyutları ve göstergelerini 20.sayfadaki Tablo 2'de görmüştük. 5,5 milyar civarındaki dünya nüfusu içinde işgücü bugün 2 milyar, işsiz sayısı ise 800 milyondur. 2025 yılında dünya işgücünün 3 milyar civarında olması beklenmektedir. Günümüzün nüfus artışı verilerine göre, hem dünya nüfusu hem dünya işgücü yılda 100 milyon artmakta ama buna karşılık yılda sadece 50 milyonluk bir istihdam yaratılabilmektedir (Sonat, 1998:220-221). İşsizliğe yol açacak iki teknolojik gelişme gelecekte ulus devletlere problem yaratacaktır: Biyoteknoloji ve Robotix.

4.2.2.1. Biyoteknoloji ve Robotix

Biyoteknoloji ile sanayileşmiş ülkeler yapay şeker, vanilya, kakao üretecektir. Bu ürünlere portakal suları, domates ve daha birçok ürün eklenebilir. Sanayisi tarıma dayanan ve bu ürünleri satarak ihtiyaçlarını karşılayan birçok gelişmekte olan ulus devletin geliri azalacak, tarım işçileri işsizliğe sürüklenecek ve sosyal buhranlar oluşacaktır.

Artan talebi karşılamak ve işçilik maliyetini azaltmak maksadıyla her alanda çok yönlü kullanılacak robotlar üretilmektedir. Dünyada bugün kullanılan robotları şöyle sınıflandırabiliriz:

- 1) Sanayi robotları: Endüstriyel kaynak ve boyama makinelerinde kullanılmakta
- 2) Alan robotları: Denizaltında ve madencilikte kullanılmakta
- 3) Bilgisayar: kimya-ilaç ve nükleer artık temizliğinde emniyetle kullanılmaktadır.

Eğer bir robot 24 saat kullanılırsa kendisini bir yılda amorti edebilmektedir. (Güzelcik, 1999:35) Robotların kullanım alanları genişledikçe bu alanlarda çalışan işçiler işsiz kalacak, gelişmekte olan ve az gelişmiş ulus devletlerdeki ucuz işgücü de çalışma alanı bulamayacak ve işsizler ordusu çoğalacaktır.

4.2.3. Sermaye

Küreselleşme ile birlikte iletişim ve teknolojiye gelişmelerin etkisiyle sermayenin dolaşım hızı ülkeler arasında artmıştır. Ulus devletlerin ekonomileri de birbirine bağımlı hale gelmiştir. Ancak bu çok sesli orkestrayı yönetecek ve yönlendirecek şeflere ihtiyaç duyulmuş bunu sanayileşmiş ülkelerin oluşturduğu çok uluslu şirketler üstlenmiştir. Sermaye çeşitli ülke pazarlarına hızla girip çok ufak spekülasyonlarla hızla çıkabilmekte bu da ulus devletlerin ekonomik politikalarını olumsuz etkilemektedir.1997 yılında Güney Doğu Asya ülkelerinde başlayan finansal kriz küreselleşmenin etkisi ile tüm dünyaya yayılmış ve olumsuz sonuçlar doğurmuştur.

Asya krizinin birçok nedeni olmasına rağmen küreselleşmenin sonucunda ortaya çıkan sermaye hareketleri ve dış ticaretteki gelişmelerin krizde önemli rolü vardır. Çünkü yabancı sermaye denetimsiz bir şekilde krize düşen ülkelere girmiştir. Gelen bu sermaye

sanayide ve inşaat sektöründe verimsiz alanlarda kullanılmış, banka ve finans sistemine geri dönüşü zorlaşmıştır. Banka ve finans sisteminin zayıflığı buna eklenince kriz yaygınlaşmış, uluslararası boyuta ulaşmıştır. Sadece emek piyasası değil, ekonomiler genel anlamıyla krizin etki alanına girmiştir (İyibozkurt, 1999:73).

4.2.4. Sosyal Güvenlik Ve Sendikasılaştırma

Küreselleşme süreci ulus devletlerin sosyal güvenlik sistemini olumsuz etkileyebilmektedir. Küreselleşmenin sosyal güvenlik kurumlarını olumsuz etkilemesinin nedenleri çeşitlidir. Bir kere sosyal refah devleti halkın güvenini, bağlılığını güçlendirdiği ölçüde ulus devlet bir güç merkezi olur, zayıflatılması zorlaşır. Bu da uluslararası şirketlere karşı en güçlü direnme kurumunun ayakta kalması demektir. Öte yandan sosyal güvenlik kurumlarına işverenin katkı payı, uluslararası şirketlerin karlarının törpülenmesine yol açar. Ayrıca işçinin bu kurumlar (özellikle işsizlik sigortasının da bulunduğu durumlarda) sayesinde işveren karşısında direnç gücü artar, ücret talepleri yüksek olur; işsiz kalsa da güveneceği bir kaynak bulunur. Bunlara uluslararası sigorta şirketlerinin kendilerine yeni pazar yaratma baskısı da eklenmelidir.

Dani Rodrik, küreselleşmenin ABD emek piyasasına olumsuz etkilerinin göz ardı edildiğini belirtmektedir. Ona göre küreselleşme ile birçok üretim bir ülkeden başka ülkeye kaymıştır. Böylece yerli işçi yerine yabancı işçilerin istihdamına olanak yaratılmıştır. Sonuçta işçiler zayıf duruma gelmiş, iş güvencesi ve ücret dışı sosyal haklar erimiş, sendikalar zayıflamıştır. Zaten niteliksiz işçilerin ücretleri, oransal olarak gerilemektedir (Rodrik, 2000:76).

Küreselleşme ile birlikte uluslararası şirketler yatırımlarını daha ucuz işgücü ve hammaddenin bulunduğu ulus devletlere yaptılar. Bunun sonuçlarını iki taraf açısından değerlendirecek olursak; sanayileşmiş ülkeler için, bu ülkelerde yaşayan binlerce kişi işsiz kaldı, üretim azaldı. Güçlkle buldukları işlerini kaybetmekten korkan işçiler, grev hakkını ve diğer sosyal haklarını hiç düşünmedi. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için hazır ucuz iş gücü ve yeterli olmayan sosyal hakkı zaten vardı. Yine de uluslararası şirketler buralara yapacakları yatırım karşılığında birçok haklar elde etmeyi şart koştular.

4.2.5. Nüfus Ve Göçler

Dünya nüfus miktarları (1950–2000) ve projeksiyonları Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Dünya Nüfus Miktarları ve Projeksiyonları

DÜNYA NÜFUS MİKTARLARI VE PROJEKSİYONLARI (Milyon)							
Yıl	Öngörü	Dünya	Sanayileşmiş Ülkeler	Gelişmekte Olan Ülkeler	Afrika	Asya	Latin Amerika
1950		2.516	832	1.684	222	1.377	165
1960		3.019	945	2.074	280	1.668	217
1970		3.697	1.049	2.648	363	2.102	283
1980		4.447	1.136	3.310	479	2.584	359
1990		5.295	1.211	4.084	643	3.118	441
2000		6.151	1.260	4.891	845	3.650	516
2010	Düşük	6.916	1.288	5.628	1.084	4.080	583
	Normal	7.149	1.341	5.809	1.116	4.214	600
	Yüksek	7.369	1.385	5.893	1.146	4.335	627
2025	Düşük	7.852	1.290	6.562	1.476	4.532	662
	Normal	8.472	1.403	7.069	1.583	4.900	702
	Yüksek	9.080	1.503	7.577	1.686	5.246	766

Kaynak: (Berg, 2004:465).

Tabloya bakıldığında dünya nüfusunun 2025 yılında 9 milyarı geçeceği tahmin edilmektedir. Özellikle Asya ve Afrika’da nüfus daha fazla artacaktır (Berg, 2004:466). Gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızı oldukça düşüktür. Böylece ortaya çıkan tabloyu ulus devletler açısından değerlendirdiğimizde bir tarafta zenginlik ve refah, diğer tarafta nüfus patlaması ve fakirlik görülmektedir. Böyle bir ortamda istikrarlı ve bütünleştirici

bir dünya düzeni kurmanın zorluğu ortadadır. Bu da dünyanın her tarafında özellikle sanayileşmiş ulus devletlerde heterojen bir yapı oluşturacaktır.

Göçü yaratan pek çok neden vardır. Bu nedenleri toplayacak olursak, uluslararası göçü yaratan ana koşullar şunlardır:

4.2.5.1. Ekonomik Koşullar

Üretimin en önemli faktörlerinden biri olan işgücü ihtiyacı göçün de belirleyici faktörlerden biridir. İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda, göçün yönü Avrupa'nın içindedir. Daha önce yaşanan dışarıya göç, savaşta kaybedilen işgücü ve hızlı endüstriyel gelişim büyük bir işgücü açığı yaratmıştır. Amerika da, gelişen endüstrinin etkisi ile işçi ihtiyacını dışardan karşılamaya devam etmiştir. Göçmen işçilere ihtiyaç duyan ikinci sektör ise rekabet gücü az olan, bu yüzden emeği yoğun üretim yapan firmalar olmuştur (Berg, 2004:467).

4.2.5.2. Sosyo-Politik Koşullar

Çağdaş anlamıyla göç, gelişmekte olan ülkelerin hızla küresel ağlara katılımıyla doğru orantılı artmaktadır. Artan dünya nüfusu, azalan hammadde kaynakları, hızla gelişen teknoloji ve onun dengesiz dağılımının etkisiyle göç, çözüm bulmakta zorlanılan bir sorun şekline dönüşmüştür. Gelişmekte olan ülkelerin insanları küresel ekonomik ağlara daha yakındır. Dini, etnik, politik baskılar, savaşlar, aşırı nüfus artışları ve açlık, insanları dünyanın bir başka bölgesine gitmeye mecbur etmiştir. Çoğu zaman en yakındaki ülke varış noktası olarak alınır. İlk etapta amaçlanan kurtulmaktır, refah oranı yüksek bir ülkeye gitme planları ancak daha sonra yapılabilmektedir. Bu ve benzeri nedenler göçü tetiklemektedir (Zengingönül, 2004:60).

Küreselleşme ile birlikte göç olaylarında ulus devletlerin dikkate almak zorunda oldukları diğer konu ise beyin göçüdür. Çeşitli dallarda yetişmiş ve ülkesine ekonomik ve diğer sebeplerle faydalı olamayan bilim adamlarının yurt dışına gitmesidir (Türkdoğan, 2000:88).

4.2.5.2. Çevre ve İklim Koşulları

Uluslararası göçü yaratan bir diğerli faktör de çevresel tehditler ve bölgesel iklim koşulları ile bunlara bağlı yaşam koşullarında rastlanan güçlüklerdir. Özellikle son

yıllarda etkisini daha da çok hissettiren küresel ısınma, deprem ve sanayileşmenin yol açtığı atık problemi, insanları yaşadıkları yerlerden uzaklaştırmaya yetmektedir (Zengingönül, 2004:62).

4.2.6. Sosyal Bozulmalar

Küreselleşme insana ilişkin çok sayıda yeni talepler yarattı ya da var olan taleplerin niteliğini değiştirdi ve değiştirmeye devam ediyor. Ekonomi düzleminde yarattığı değişiklikler toplumsal düzleme yansdı ve orada da değişimi zorluyor. Ekonomiye ilişkin taleplerde olduğu gibi, siyasal ve sosyal talepler de koşulları ve yaptırımları ile birlikte geliyor. Hepsinin tanımı küreselleşmeyi yaratan merkezin tümüyle kendi tanımlarından kaynaklanıyor, tepeden inme buyruklar biçimini alıyor. Toplumun kendi yapısı, ekonominin gelişmişlik düzeyi ya da siyasal yapının nitelikleri hiç önemli değil, önemli olan yeni dış taleplerin yerine getirilmesi (Sarıbay, 1997:7).

Ekonomik problemler, işsizlik vb. nedenlerle insanların aile yapısı bozulmakta, alkol tüketimi, uyuşturucu kaçakçılığı, terörizm, ırkçılık, yabancı düşmanlığı özellikle büyük şehirlerde endişe verici boyutlara ulaşmaktadır. Dünyada milyonlarca insan açlık sınırındadır. Ulusal kimliklerin dejenerasyonu, anlamsız bir şekilde kimlik arama sorunu yaratmakta, bu da kültürsüzleştirici moda söylemlerin yaygınlaşmasına zemin oluşturmaktadır (Yıldız, 2001a:17). Bütün bunlar, küreselleşme karşısında doğru adımlar atamayan ulus devletlerin sosyal yapısının bozulmasına yol açmaktadır.

4.2.7. Eğitim

ABD Savunma Bakanı Mc Namara, 1962 yılında Temsilciler Meclisi Tahsisat Komitesi'nde şunları söylüyordu: Birleşik Devletler ve yabancı ülkelerdeki eğitim merkezlerimizdeki seçme kadroları ve önemli mevkilerde bulunacak uzmanları eğitmemiz, yatırımlarımızdan sağlanacak yararların herhalde en önemlisidir. Bu öğrenciler ülkelere döndüklerinde eğiticilik görevlerini orada sürdürecektir ve hükümet yetkililerince seçilmiş görevlilerdir. Bunlar gerekli bilgiler ile donatılmışlardır. Onlar burada edindikleri bilgileri kendi ülkelerine taşıyacak olan geleceğin bilim adamlarıdır. Amerikalıların ne yapmak istediklerini, nasıl düşündüklerini gayet iyi bilirler, bunların liderlik mevkilerine gelmelerinin ne kadar önemli olduğunu ayrıca

belirtmeyi gerek görmüyorum. Böyle dostlara sahip olmanın değeri ölçülemeyecek kadar çoktur (Yıldız, 2001a:119).

ABD’de kritik bir görevde bulunan bir bakan ulus devletler açısından her şeyi bütün çıplaklığı ile izah etmektedir. Küreselleşmenin temelinde bütün dünyada yaşayan insanların barış, mutluluk, refah içinde olması yatmaktadır. Ancak özellikle iletişim teknolojisindeki gelişmeler farklı kültürleri bulunan milletlerin birbiri ile daha fazla etkileşimini sağlamıştır. Diğer yandan ekonomi alanındaki rekabet bilgili ve eğitilmiş insana ihtiyaç göstermiştir. Böylece ulus devletler açısından milli eğitimin önemi daha da artmıştır. Bu konunun önemini anlayan Atatürk, Türkçe’ yi bizzat kendisi öğretmek için kara tahtanın başına geçmiş, Türk Dil ve Tarih kurumunu kurmuştur (Yıldız, 2001b:210).

4.2.8. Uluslararası Anlaşmalar

Uluslar arasında imzalanan anlaşmalar, karşılıklı menfaatlere dayanan, eşitlik ilkesi içinde yürütülecek, taraf olan ulusları bağlayan yükümlülüklerdir (Tetik, 2006:46). Ancak bu anlaşmalar ulus devletleri ciddi şekilde etkiler. Uluslararası anlaşmalar, korumacılığa ve devlet sübvansiyonlarına karşı maddelerle doludur. Özellikle sanayi, tarım ve madencilik alanlarındaki bu tür ulus devlet gelenekleri, az gelişmiş ülkelerde birbirini tamamlayan uygulamalarla yürürlükten kaldırılır. Siyasi ve mali bağımlılıklar ve ekonomik üstünlük, bu olanağı artık gelişmiş ülke hükümetlerine vermektedir. Anlaşma maddelerine tam uyma zorunluluğu, anlaşmaya katılan ülkelerin ekonomik gücüyle orantılı bir sorundur. Güçlüler hazırladıkları anlaşmalara uymama özgürlüğünü yaygın olarak kullanırlarken güçsüz ülkeler, içine girdikleri karmaşık uluslararası ilişkilerin ürkütücü yaptırım gücünden çekinerek anlaşma hükümlerine tam uyarlar. Bu, onlar için artık bir zorunluluktur (Aydoğan, 1999:622). Ekonomik alanda yapılan uluslararası anlaşmalarda zamanla siyasi şartlar da ileri sürülerek, az gelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülke yöneticilerinin eli kolu bağlanır ve kendilerine kabul ettirilen hususları uygulamaktan başka çareleri kalmaz.

4.2.9. Tekelleşme

Küreselleşmenin sorunları ile ilgili araştırmalar yapan Economist’ in 27.03.1993 günkü yayınında şöyle söyleniyordu: “Dünya çapındaki ekonomik etkinlik sistemleri daha

şimdiden, hiçbir dünya imparatorluğu ya da ulus devletin başaramadığı ölçüde bir küresel bütünleşme gerçekleştirmiştir. Bunu gerçekleştirenler, her birinin arkasındaki itici güç, büyük ölçüde merkezleri ABD, Japonya, Almanya, Fransa, İsviçre, Hollanda ve İngiltere olan bir avuç dev şirkettir. En tepedeki 300 şirketin toplu varlıkları kabaca, tüm dünyadaki üretim varlıklarının %25'ini oluşturmaktadır” (Aydoğan, 1999:579).

Küreselleşme ile birlikte tekelleşme de paralel olarak artmaktadır. Birçok üretim dalında birkaç uluslararası şirket dünya pazarlarını kontrol edebilmektedir. Ulus devlet yapılarını etkileyen politikaları ile siyasi, ekonomik, sosyal konularda söz sahibi olabilmektedirler. Bu da denetlenmesi mümkün olmayan, ulus devletlerin karşılaşabileceği en ciddi sorunlardan biridir. Tekelleşmeye sadece ekonomik faaliyetlerle sınırlı olmayıp bilgi tekeli, basın tekeli vb. tekeller eklenebilir. En çarpıcı bağımsızlığın ekonomik bağımsızlıktan geçeceğini dikkate alırsak aşağıdaki değerler dünya barışı ve insanlığın mutluluğu için tehlike işaretidir. Bugün dünya ticaretinin %40'ı 350 tekelin egemenliğindedir (Aydoğan, 1999:585).

Bugün küreselleşme etkisini daha çok göstermeye başlayan ve ulus devletlerin belki de üzerinde durması ve tedbir alması gereken konu, basın ve yayın tekeli. Yani radyo, TV, yazılı basın, haber ajansları, uydu ve bilgisayar teknolojisi ve telefondur. Bunlar ulus devletler üzerinde etkileri oldukça fazla olan öğelerdir. Ulus devletlerin sosyal yapısını şekillendirebilmekte, uluslararası kamuoyu oluşturabilmekte, ekonomiden kültüre pek çok alanı etkileyebilmektedirler. Uluslararası şirketler de bu tekelleşmiş basın yayın kuruluşlarına reklam vererek kârlarını artırmaktadır. Amerikan filmleri bugün dünyanın her yerinde gösterilmekte ve gişe rekorları kırmaktadır. Sınırsız umutlar ve zenginlik düşlerini pazarlamakta, Amerikan kültürünü, demokratik özelliklerini yaymaktadır (Koçdemir, 1998:56). Gelişmiş ülkeler kendi ürettikleri malları ihtiyaç haline getirmek maksadıyla moda ve reklamdaki da yararlanmaktadırlar. Denizaşırı fabrikalarda 5-6 dolara imal edilen Nike spor ayakkabıları dünya pazarlarına 73-135 dolar arası fiyatlarla sürülmeyle kalınmaz, insanların bu ayakkabıları spor yapmanın dışında kravat ve takım elbise dahil her türlü giysinin altına giymeleri sağlanır (Aydoğan, 1999:623). Bu tür örnekleri daha çoğaltabiliriz. Kot pantolon, fast food, Coca cola vb.

4.2.10. Vergi Düzenlemeleri

Günümüz dünyasında ulus devletler kamu düzenini ve güvenliği sağlamakta, toplumsal yaşamı düzenlemektedir. Milletın menfaatlerine aykırı olabilecek her türlü iç ve dış tehditlere karşı korumacılık görevini yapmaktadır. Maddi ve manevi gücünü milletten ve uluslararası şirketlerden alınan vergilerden almaktadır. Devleti güçlü kılacak ekonomik ve mali olanaklar, özel şirket yatırımları, bunlardan alınan vergiler ve kamu yatırımlarıdır. Kamu yatırımlarının önceliği ve devletin öncülüğü olmadan kalkınabilmiş bir ülke henüz ortaya çıkmadı (Aydoğan, 1999:623).

Gelişmiş ülkeler oluşturdukları çok uluslu şirketlerle amaçlarını paralel kılarak devleti güçlü kılacak ekonomik ve mali gelir elde edebiliyordu. Ancak son zamanlarda dünya pazarlarında tekel haline gelen uluslararası şirketler de, yatırım yaptıkları ülkelerde vergi vermedikleri ya da vergi oranları azaltıldığı gibi kendi ülkelerinde de kanunların açıklarından yararlanarak yeterli vergi vermemektedir (Aydoğan, 1999:737).

Bazı çok uluslu şirketler daha az vergi verilecek yerlere sermaye transferi yaparak vergi kaçırmaktadırlar. Ancak sonuçta yine gelirlerini kendi bankalarına yatırmaktadırlar. Az gelişmiş ülkeler için durum daha vahimdir. Onlar ülkelerinde ekonomik faaliyetleri yönlendiren çok uluslu şirketlerden vergi alamazlar. Adaletli bir vergi sistemi kuramadıkları için devletin gücü zayıflar. Bu ülkeler ulusal çıkarlarını kararlılıkla savunabilen, ekonomik kalkınmaya öncülük edecek, ulusal nitelikli özel girişimciliği geliştirecek güçlü ulus devlet yapılarını muhafaza etmelidirler (Şaylan, 1999:28).

4.2.11. Özelleştirme

Gelişmiş ülkeler az gelişmiş ülkelere devamlı özelleştirmeyi öneriyor. Acaba bu öneriyi yapan ülkeler kendileri ne kadar özelleştiriyor. Özelleştirme ulus devletler için ekonomik kalkınmanın bir ilacı mıdır? Bize devamlı özelleştirme programları öneren ülkeler, kendi ülkelerinde kamu yararına olan KİT' leri özelleştirmemektedir. Özellikle mikroelektronik, biyoteknoloji, sivil havacılık, haberleşme, robotlar vb. üretiminde bu kanıtlanmaktadır. En gelişmiş 11 OECD ülkesinde kamu harcamalarının ulusal gelir içindeki payı, 1960 yılında % 28 iken bu oran 1973'de % 32,9'a, 1988 yılında ise % 40,2'ye yükselmiştir. Aynı ülkelerde 1965 yılında % 28,1 olan vergi gelirleri, 1979'da % 34,6'ya, 1988'de ise % 39 yükselmişti. OECD ülkelerinde ortalama üretici

sübvansiyonları (devlet destekleri) 1979 – 1981 döneminde % 32 iken, 1986 – 1987 de % 50'ye çıkmıştı. Tüketici ve vergi mükelleflerinden tarıma transfer edilen bütçe giderleri 1979 – 1981 döneminde 61 milyar dolardan, bu miktar 1988 yılında 270 milyar dolara yükselmiştir (Koçdemir, 1998:59).

1993 – 1998 arasındaki 5 yılda ABD hiç özelleştirme yapmazken aynı dönemde ulusal geliri, ABD'nin ulusal gelirinin ancak % 2,4'ü olan Türkiye'de 2,23 milyar dolarlık özelleştirme yapıldı. Fransa'da yabancılara % 20'den fazla hisse satışı yasaktır. İngiltere'de yabancılar, hiçbir İngiliz şirketten % 10'dan fazla hisse alamazlar. Bu haliyle özelleştirme faaliyeti, güçlü olan ulus devletlerde az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere nazaran daha ulusalcı ve rasyonel yapılmaktadır denebilir (Aydoğan, 1999:631).

4.2.12. Üretim Yetersizliği Ve Tüketim Artışı

Özellikle gelişmiş ülkelerde görülen bu iki zıt faktör, uluslararası şirketlerin kurulması ve bunların birleşerek daha büyük şirketler haline dönüşerek dünya pazarlarına hakim olmasıyla ekonomik süreçte dengesizlikler oluşmaya başlamıştır. Uluslararası şirketler kendi ülkelerinde hammadde sıkıntısı ve pahalı iş gücü nedeniyle bütün yatırımlarını daha uygun şartlar elde ettikleri az gelişmiş ülkelere yapınca, kendi ülkelerinde yatırımların durmasına, üretimin azalmasına sebep oldular. Bu durum, ülkelerinde işsizlerin artmasına ve sosyal adaletsizliklere neden oldu. Ford Motor Company Kentucky' de açtığı yeni fabrikalarına alacağı 1300 işçi için ilan verdiğinde tam 110 bin kişi işe girmek için başvurmuştu. General Elektrik 1970'lerde denizaşırı ülkelere 30 bin işçiyi işten çıkardı (Kurtulmuş, 2001:82).

Az gelişmiş ülkeler için ise uluslararası şirketlerin ülkelerinde yaptıkları yatırımlar karşılığı vergilerden feragat ettiği, çeşitli haklar verdiği hatta tekelleşen şirket büyüklüklerine göre ulus devlet yapısını bile zorlaştırdığı bir görünüm arz etmektedir.

Özellikle gelişmiş ülkeler için diğer sorun tüketimin artmasıdır. Tüketimdeki artışlarda, dış ticarete açık yaratmakta, bu da borçlanma eğilimini arttırmaktadır. ABD bugün dünyanın bir numaralı borçlu ülkesidir. Sorunda burada başlamaktadır. Örneğin ABD borç almadığı takdirde ABD pazarına mal ihraç eden ülkeler zarar edeceklerdir (Aydoğan, 1999:689). Küreselleşen dünyada bu da ulus devletleri krizler,

istikrarsızlıklar ve sosyal bunalımlara sürükleyecektir. Aynı şekilde gelişmiş ülke halkı içinde alıştıkları tüketim alışkanlıklarını birden bırakmaları mümkün olmayacağından bu ülkeler içinde sosyal patlamalar oluşacaktır.

4.2.13. Rekabet

Küreselleşme sürecinde rekabetin iki yüzü bulunmaktadır. Rekabet gelişmiş ülkeler arasında (ABD, Almanya, Japonya) kıyasıya devam ederken, gelişmekte olan ülkeler için ise adeta kendi liglerinde devam etmektedir.

ABD'nin diğer iki ülkeye karşı ekonomik rekabette şansı fazla görünmese de, bu açığını dünyada sahip olduğu siyasal ve askeri gücüne güvenerek dengelemeye çalışmaktadır. ABD sürekli dış ticaret açığı vermesine rağmen Almanya ve Japonya devamlı dış ticaret fazlası gerçekleştirmektedir (Cömert, 2000:116).

Az gelişmiş ülkeler açısından gelişmiş ülkelerle rekabet, küreselleşme sürecinde pek adil görünmemektedir. Bu nedenle az gelişmiş ülkeler rekabeti kendi çevre ülkeleri ile yapmaktadır. Bu da gelişmiş ülkelerden teknoloji transferi ile olmakta ve üstünlük kazanılmaya çalışılmaktadır. Örneğin, Eskişehir'de bulunan TUSAŞ Motor Fabrikası General Motors'dan transfer ettiği motor teknolojisi ile üretimine devam etmekte, ancak direkt satışlarını istediği ülkeye yapamamaktadır. General Motors'un verdiği fiyattan ve miktarda bu şirket aracılığı ile satış yapabilmektedir (Yılmaz, 1998:74).

4.2.14. Silahlanma Yarışı, Konvansiyonel ve Kitle İmha Silahlarının Yayılması

Bloklararası dengenin ortadan kalkmasıyla, blok liderlerinin kendileriyle aynı kutup içinde yer alan yahut yakın etkileri altında bulunan devletler üzerindeki denetim mekanizmasının da yok olmasına neden olmuştur. Böylece Soğuk Savaş yıllarında bazı bölgelerle sınırlı tutulabilen silahlanma, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle dünya çapında yayılmaya başlamıştır. Yeni dönemin etnik-dinsel nitelikli bölgesel çatışmaları ve siyasal parçalanmalardan doğan sınır ve toprak paylaşımına bağlı anlaşmazlıklar, birbirlerinden tehdit algılayan ülkelerin karşılıklı olarak silahlanmaları sonucunu doğurmuştur (Öztürk, 20005: 28).

2000 yılında dünya çapında silahlanmaya harcanan para 780 milyar dolar iken, 2001'de bu rakam 839 milyar dolar olmuştur. Bu rakam bir önceki yıla göre %7'lik bir artışı

göstermektedir. Söz konusu artış eğilimi 2002'de de devam etmiştir. Dünya Gayri Safi Hasılası'nın %2,6'sı silahlanmaya ayrılmaktadır. Silahlanma harcamalarında, Soğuk Savaş yıllarında olduğu gibi ABD, Çin, Rusya Federasyonu ve Fransa gibi ülkelerin önde gittiği görülmekle birlikte, küreselleşmenin yarattığı yeni ortam dolayısıyla Afrika, Güney Asya, Balkanlar, Kafkasya gibi bölgelerdeki ağır ekonomik ve siyasal sıkıntılar çeken ülkelerdeki hızlı silahlanma da dikkat çekicidir. 1992-2001 döneminde dünyada silahlanmaya ayrılan miktar 7 trilyon 625 milyar dolardır. Burada ayrıca vurgulanması gereken husus, konvansiyonel silahların yanısıra, küreselleşme döneminde, Kitle İmha Silahlarının da yayılmaya başladığı ve kitle imha silahı temin etmeye yahut üretmeye çalışan ülkelerin sayısında bir patlama yaşandığıdır. Konvansiyonel silahlanma kendi başına küresel bir tehdit oluşturmakla birlikte, Kitle İmha Silahlarının yayılmasının doğurduğu tehdidin boyutları daha büyüktür. Yol açtığı tahribat son derece yüksek bu silahların yanı sıra, Soğuk Savaş'ın ardından nükleer silahların yayılması tehdidi de ortaya çıkmıştır. ABD, Rusya, İngiltere, Fransa ve Çin gibi BM Güvenlik Konseyi ülkelerinin yanı sıra başta İsrail, Hindistan ve Pakistan olmak üzere bazı ülkeler ya halihazırda nükleer silahlara sahiptirler ya da bu silahları elde etmek için çaba göstermektedirler. Bunlar arasında Cezayir, Beyaz Rusya, İran, Kazakistan, Kuzey Kore, Sırbistan (Yugoslavya), Güney Afrika Cumhuriyeti ve Ukrayna gibi ülkeler bulunmaktadır (Harp Akademileri, 2000:71-73).

4.2.15. Uzay Çalışmaları

Büyük devletler savunma başta olmak üzere her alanda uzayı kullanmaya başlamışlardır. Bu konuda teknolojik üstünlük ve çalışmalar az gelişmiş ülkelerde güvenlik endişesi yaratmaktadır. Ancak buna her ulus devletin maddi kaynakları ve teknolojisi sahip olmaya imkan vermemektedir. Bu devletler, depolaması kolay fakat etkisi yüksek kimyasal ve biyolojik silah üretimine ağırlık vermektedir (Kurtulmuş, 2001:91).

80'li yıllarda SSCB'ye karşı sürdürülen ideolojik ve teknolojik mücadelede daha atak bir politikanın öncülüğünü yapan ABD Başkanı Ronald Reagan 1982 yılının Temmuz ayında "Ulusal Uzay Programı"nı Mart 1983'te ise kamuoyunda "Yıldız Savaşları" olarak bilinen "Stratejik Savunma Girişimi"ni (Strategic Defense Initiative) başlattı. Her ne kadar silahlanma yarışının bir aşaması olarak görülse de, Stratejik Savunma Girişimi

1980'lerde ekonomik zorlukları yoğun biçimde hissetmeye başlayan SSCB'yi benzeri bir girişime zorlayarak SSCB'nin dağılmasını hızlandırmak amacını da taşıyordu. Çok kapsamlı bir proje olan Stratejik Savunma Girişimi, gerek askeri gerekse sivil alanda teknolojik gelişmeye yapacağı katkılar açısından da önem taşıyordu. Bu yüzden, 80'lerin sonu 90'ların başında Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle gündemden düşen Stratejik Savunma Girişimi, 2000'li yıllarda ABD Başkanı George W. Bush tarafından Ulusal Füze Savunma Sistemi (Füze Kalkanı Projesi) adıyla yeniden gündeme getirildi (Tetik, 2006: 49).

Askeri amaçların dışında, başta ABD olmak üzere uzaya astronot gönderen ve buralarda bilimsel çalışmalar yapan ulus devletler, çalışma yaptıkları alanları sahiplenme ve hatta daha da ileri giderek zengin insanlara buralardan arsa satma, uzay seyahatleri düzenleme, üs kurma gibi girişimlerde bulunmaktadır. Bu da, evrensel bir değer olan uzayın, kısmen de olsa küreselleştirilmesini ifade etmektedir.

4.2.16. Uluslararası Terörizm

Uluslararası bağlantıları olmakla birlikte 1990'lara kadar sınırlı bölgelerde faaliyet gösteren terör örgütleri, küreselleşmenin getirdiği ortamlardan yararlanarak ve yine küreselleşmeden kaynaklanan olumsuzlukları taraftar toplama ve meşrulaştırma unsuru olarak kullanarak, küresel ölçekte faaliyet göstermeye başlamışlardır. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu çok sayıda ülkenin uzun yıllardır zarar gördüğü terör eylemleri karşısında uluslararası aktörlerin ciddi önlemler almaya başlaması ancak 11 Eylül 2001 terör eylemlerinden sonra başlamıştır. Yine de AB başta olmak üzere bazı aktörlerin bu konuda yeterli duyarlılığı gösterdikleri söylenemez (Kennedy, 2004:181).

Öte yandan, 11 Eylül 2001'den itibaren geçen süre zarfında uluslararası terörle mücadelede önemli adımlar atılmış olmakla birlikte, terörün daha uzunca bir süre ve ne zaman, ne şiddette, kimi hedef alacağı tahmin edilemeden küresel bir sorun olmaya devam edeceği aşikardır. Nitekim 13 Ekim 2002'de Bali Adası'nda meydana gelen ve 200 kişinin ölümüne neden olan kitlesel terör eylemi, bunu takip eden günlerde Filipinler'de yaşanan bombalı saldırılar ve Mayıs 2003'te Suudi Arabistan'ın Riyad kentinde gerçekleştirilen terör saldırısı, bu durumu doğrular niteliktedir (Namlı, 2005:97).

Küreselleşme dönemindeki terör eylemlerinin önceki dönemlerden en büyük farklılığı kullanılan yöntemlerdeki evrimdir. 1980'lerde Tokyo'daki sarin gazı saldırısı, 11 Eylül'de yolcu uçaklarının bomba gibi kullanılması gibi göstergeler, geleneksel anlamdaki yöntemlerin dışında akla hayale gelmeyen yöntemlerin bundan böyle de terör örgütleri tarafından kullanılacaklarının kanıtıdır. Tabii bu durumda, geleneksel terörle mücadele yöntemleri de aciz kalmaktadır. Bilişim teknolojilerinin de yardımıyla, çok küçük terörist grupların, boylarıyla ölçülmeyecek kadar büyük tahribata yol açan saldırılar gerçekleştirmesi mümkün olabilir (Namlı, 2005:101).

1980'de dünya çapında 489 olarak tespit edilen terör eylemlerinin sayısı, 1987'de 666'ya tırmanmış, ilerleyen yıllarda 400–500 aralığında seyretmiştir. 2001 yılında meydana gelen terörist eylemlerin sayısı 348'dir (Öztürk, 2005:41). Terör eylemlerinin sayısal olarak azalması, bu eylemler neticesinde verilen zararların da azaldığı anlamına gelmemektedir. Teröristlerin bir tek terörist eylemle verdikleri yaşamsal ve maddi zararın miktarı her geçen yıl artmaktadır. Öte yandan küreselleşmeyle birlikte, evvelce belli coğrafi bölgelerde yoğunluk gösteren terörist eylemler dünya çapına yayılmıştır. Küresel alana yayılan terörün bertarafı da ancak, küresel mücadeleyle olabilir.

4.2.17. Uluslararası Örgütlü Suçlar

Küreselleşmenin sağladığı imkan ve kolaylıklar, örgütlü suçların, evvelce bilinen sokak ya da mahalle ölçeğinden sınır ötesine ve küresel düzeye taşınmasına neden olmuştur. Dünyada tüm ülkeler bir şekilde uluslararası suç örgütlerinin ulusal güvenliklerine verdiği zararı hissetmektedirler. Örgütlü suçların küreselleşme sürecinde tırmanışa geçmesinin arkasında yatan temel nedenlerden biri, Soğuk Savaş döneminin siyasi coğrafyasının ortadan kalkmasıdır (Anderson, 1995:242).

Malların, insanların ve sermayenin serbest dolaşımı önündeki engellerin ya tamamen ya da büyük ölçüde kalkması sadece uluslararası ticaretin daha rahat koşullarda yürütülmesini değil, aynı zamanda uluslararası suç örgütlerinin daha serbest hareket edebilmelerini de sağlamıştır. Ayrıca, küreselleşmeyle birlikte bazı ulus devletlerde hız kazanan yolsuzluk eğilimleri uluslararası suç örgütlerini rahatlatmıştır. Bunların yanı sıra, küreselleşmeyle birlikte bilişim alanında yaşanan olağanüstü gelişmeler, özellikle internet üzerinden para transferleri yapabilme imkanının ortaya çıkması, uluslararası suç şebekelerinin yasadışı faaliyetlerini kolaylaştırmıştır (Bedarida ve Nicolas, 1995:143).

Küreselleşme sürecinde geleneksel örgütlü suçlar olan uyuşturucu ve kadın ticareti, yasadışı göç, yasadışı kumar, kredi kartı sahtekarlıkları vs. devam etmektedir. Bu dönemin getirdiği yenilik, "siber alanın" kullanımıyla işlenen suçların daha zor ortaya çıkarılması, birbirlerinden çok uzak bölgelerdeki suç örgütlerinin birbirleriyle çok rahat işbirliğine girebilmeleri, suç örgütlerinde ya da bunların paravan kuruluşlarında yer alan kişilerin eğitim düzeyinin eskiye nazaran yüksek olması gibi unsurlardır. Uluslararası suç örgütleriyle terörist örgütler arasında da özellikle küreselleşmeyle birlikte yakın bir ilişki kurulmuş, terör örgütleri, ya uluslararası suç örgütlerinin faaliyet alanlarına girerek ya da onlarla işbirliği yaparak kendilerine mali kaynak sağlama yoluna gitmişlerdir. Bu çerçevede sınır ötesi faaliyet gösteren örgütlere karşı sınır ötesi mücadele yöntemleri güçlendirilmeye çalışılmakta, İnterpol, Europol gibi örgütlerin daha etkin çalışabilmesi için girişimlerde bulunmaktadır. Buna paralel olarak özellikle "siber ortamın" denetlenmesine yönelik mekanizmaların geliştirilmesine de ağırlık verilmiştir (Bostancı, 1995:33).

4.2.18. Küresel Salgın Hastalık Tehdidi

Küreselleşmeyle birlikte dünyanın zengin bölgeleriyle küreselleşmeye ayak uyduramayan fakir bölgeleri arasındaki fark daha da derinleşmiştir. BM bünyesinde geliştirilen yoksullukla mücadele programlarına rağmen, dünyanın yoksul bölgelerinde, kötü yaşam koşulları, eğitimsizlik, sağlık ve sosyal hizmetlere bütçeden yeterince pay ayrılamaması gibi nedenlerle salgın hastalıklar, nüfusu dolayısıyla bu ülkelerin siyasi istikrarını tehdit eden bir nitelik olmuştur (Erözden, 1997:144).

1970'lerin ortalarından itibaren, verem, sıtma ve kolera başta olmak üzere daha önce de bilinen başlıca 20 bulaşıcı hastalık hızlı bir tırmanışa geçmiş, aynı dönemde evvelce bilinmeyen başta HIV (AIDS), Ebola, Hepatit C, Kuş Gribi olmak üzere 30'a yakın bulaşıcı hastalık türü de yayılmaya başlamıştır. İçinde bulunduğumuz küreselleşme sürecinde dünya çapında en fazla ölüme yol açan hastalıklar arasında sırasıyla, verem, sıtma, sarılık ve AIDS başta gelmektedir. 2020 yılında, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerdeki ölümlerin çok büyük bir çoğunluğunun verem ve AIDS'ten olacağı tahmin edilmektedir. 2001 itibarıyla dünyadaki AIDS virüsü taşıyanların sayısı 40 milyon civarındadır. Bunların 28,1 milyonu Sahra altı Afrika'da bulunmaktadır. Bu rakamın 2.7 milyonunu çocuklar oluşturmaktadır. 2001'de AIDS'ten kaynaklanan ölümler 3 milyon

civarındadır. 2000–2001 döneminde yeni AİDS'e yakalananların sayısı ise 5 milyondur. Dünyadaki çocuk ölümlerinin %63'ü, prematüre ölümlerin de %48'i bulaşıcı hastalıklardan kaynaklanmaktadır (Öztürk, 2005).

Öte yandan gerek insanlar, gerek hayvanlar arasında yayılan salgın hastalıklar sadece gelişmekte olan değil, gelişmiş ülkelerin de ekonomilerine büyük zarar vermektedir. Mesela, İngiltere'de 1990-2000 döneminde "Deli Dana" (BSE) hastalığının verdiği zararın 10 milyar doların üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Hindistan'da 1995'teki veba salgınının bilançosu 1,7 milyar dolar, dünya genelinde kuş gribinin bilançosu 2006 yılı itibariyle 2 milyar dolar civarında olup, yeterli önlemler alınmadığı takdirde gelecekte ulus devletlerin ekonomilerini ciddi anlamda olumsuz etkileyecek ulusal ve küresel bir tehdit olarak karşımıza çıkacaktır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2007). Bu yönüyle AIDS, Deli Dana, Kuş Gribi vb. salgın hastalıklar ulus devletleri küresel mücadeleye itmektir.

4.2.19. Etnik ve Dinsel Temelli Çatışmalar

1990'ların başından itibaren etnik-dinsel çatışmaların ve bu çatışmalardan zarar görenlerin sayısında büyük bir artış gözlemlenmektedir. Ruanda, Bosna, Kosova, Kuzey İrlanda, Filistin, Sri Lanka, Keşmir, Çeçenistan ve Irak gibi bölgelerde yaşanan sorunların bir bölümü uluslararası toplumun müdahalesi sonucunda sona erdirilmiş, büyük bir bölümü ise devam etmektedir (Kennedy, 2004:108). Söz konusu çatışmalar bir yandan soruna taraf ulus devletlerin siyasal, sosyal ve ekonomik düzenlerine zarar verirken bir yandan da bölgesel ve küresel tehditlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Samuel Huntington'un ünlü "Medeniyetler Çatışması" makalesinde öne sürdüğü etnik ve dinsel temelli çatışmaların özellikle farklı uygarlıkların kesişme noktalarında yoğunlaşacağı tezi, 1990'dan bu yana yaşanan çatışmalarda doğrulansa da, küreselleşmeyle birlikte bu tür çatışmaların mevzi alanlardan küresel alana taşınması, klasik çatışma biçimlerinin dışında post-modern yöntemlerin kullanılması ve önü alınamaz biçimde tırmanışa geçmesi ihtimali vardır. Özellikle 11 Eylül terörist saldırılarından sonra, bu eylemleri bir "Müslüman-Hıristiyan" çatışmasının başlangıcı, ABD'nin terörle mücadelesini de "Haçlı Seferi" olarak yorumlayanlar aslında önümüzdeki dönemde ortaya çıkabilecek daha büyük felaketlere işaret etmektedirler (Habermas, 2002:154-157).

Uluslararası şirketlerin dünya pazarlarına hakim olmasıyla, ulus devletler içinde yerel tepkiler oluşmaya başlamıştır. Radikal dincilik bunlara örnek verilebilir. Bunların da iki yönü bulunmaktadır. Bir yandan küreselleşmeye karşı tepki göstererek din siyasallaştırılmakta, diğer yandan güç kazandıkça farklı hak arayışlarına girerek ulus devlet yapısını bölmeye ve parçalamaya çalışılmaktadır. Ulus devlet yapılarının parçalanmasını sağlamak maksadıyla din ve mezhep ayrılıkları da vurgulanmaktadır. Netice olarak etnik ve dinsel kökenli çatışmalar ulus devletlerin siyasi, sosyal, ekonomik yapılarına çok ciddi zararlar verebilmektedir (Kazgan, 2000).

4.2.20. Çevresel Tehditler

Küreselleşme sürecinde su yüzüne çıkan en önemli tehditler arasında çevreye verilen zararlar dolayısıyla tüm insanlığın maruz kalmakta olduğu zararlar da sayılabilir. Denizlerde ve içme suyu kaynaklarında kirlenme, kimyasal, biyolojik ve nükleer atıklardan doğan sorunlar, iklim değişiklikleri ve küresel ısınma, erozyon nedeniyle ekilebilir alanların azalması gibi gelişmeler dünyayı tehdit etmektedir.

Sanayileşmeyle birlikte aşırı biçimde ortaya çıkan karbondioksit gazının etkileri sonucunda atmosferdeki ozon tabakası incelmış, son yüz yıl içinde Kuzey Kutbu bölgesindeki ortalama hava sıcaklığı 5 derece artmıştır. Önümüzdeki 100 yıl içinde dünyanın ortalama hava sıcaklığının da 1.4 ila 5.8 derece oranında daha da artacağı hesaplanmaktadır. Küresel ısınma sonucunda büyük buzullar hızla erimeye başlamış, bu ise şiddetli yağışlar, sel felaketleri, büyük tayfunlar (El Nino vb.) büyük miktarda erozyon ve kıyıya yakın bölgelerin sular altında kalması gibi tehlikeler doğurmuştur. Küresel ısınmanın ayrıca dünyadaki bitki ve hayvan türleri üzerinde de olumsuz etkileri ortaya çıkmış ve gelecekte yaşanabilecek küresel gıda bunalımlarına zemin oluşmaya başlamıştır (Parker, 2004:290-291).

Çevresel sorunlar, insanlarda beslenme ve solunum bozuklukları, kanser, akciğer ve kemik hastalıkları başta olmak üzere bazı hastalıkların yayılmasında da etkili olmaktadır. Küreselleşmenin bu yöndeki olumsuz etkileri tüm dünyada hissedilmekle birlikte, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde hissedilen zarar diğerlerine oranla daha büyüktür. Bunun yanı sıra, küresel ısınma başta olmak üzere çevresel tehditlerle mücadelede uluslararası işbirliğini öngören çabalar da son dönemde yoğunlaşmıştır.

Artık dünyanın bir yerinde oluşan bir çevre problemine hiçbir ulus devlet ilgisiz kalamamakta ve küresel mücadele yöntemlerine başvurulmaktadır

4.2.21. Uluslararası Tahkim

Küreselleşme sürecinden hukuk sistemi de etkilenmiştir. Ulus devletler arasında özellikle ticari ilişkilerin artması ve ekonominin küresel bir boyut almaya başlamasıyla birlikte uluslararası şirketler ile ulus devletler arasında zaman zaman anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Bu anlaşmazlıkların söz konusu devlet ile şirket arasında çözümlenememesi her iki tarafı da sıkıntıya sokmuş, ancak sorunlar daha çok devlet lehinde neticelenmiştir. Ulus devletler ile çok uluslu şirketler arasında hukuk kurallarına yapılan anlaşmalar neticesinde çıkan anlaşmazlıklarda, uluslararası bir hakeme başvurma şeklinde tanımlayabileceğimiz uluslararası tahkim, ulus devletler ile uluslararası şirketleri zaman zaman hukuken karşı karşıya bırakmaktadır. (Habermas, 2002:150).

Tahkim anlaşmaları, güçlü yabancı ulus devletlere hukuki ayrıcalıklar tanırken az gelişmiş bir ülkenin tahkime başvurup haklı çıktığı nadiren görülmektedir. “Hakeme gitme” anlamına gelen tahkimin, uluslararası ilişkilerde çoğu zaman güçlülerin haklarını sağlamlaştıran bir işlevi olmuştur. 1998 yılında Meksika’da yatırımları olan ABD uluslararası şirketi Ethyl Co. Firması zehirli kimyasal atıklarını doğaya salıyor ve içme sularının kirlenmesine neden oluyordu. Durumdan şikayetçi olan halk yerel yönetim birimlerine başvurmuş ve konunun mahkemeye götürülmesini sağlamışlardı. Şirket Meksika hükümetinin NAFTA çerçevesinde imzalamış olduğu tahkim anlaşmasına dayanarak konuyu uluslararası tahkime götürdü. Tahkim, Meksikalıların şaşkın bakışları altında, toprakları kirlenen köylüleri değil çevre kirliliğine neden olan şirketi haklı buldu. Tahkim, çevre kirliliği konusuna hiç bakmamış “yerel mahkemelerde dava açılarak tahkim anlaşmasına uygun davranılmadığı” gerekçesiyle şirketten yana karar vermişti. Üstelik dava açmada usul hatası yapıldığı ileri sürülerek, Meksika hükümeti 750 milyon dolar gibi büyük bir para cezasına çarptırılmıştı (Yüksel, 2001:180-182).

4.2.22. Küreselleşme ve Milli Kimlik

Kimlik, modernleşmeyle birlikte, bireyin yerel bağlarından kopması, “öteki”nin farkına varması ve kendini ona göre tanımlamasıyla birlikte sorun haline gelmeye başlamıştır.

Aydın'ın ifadesiyle, devletin kimliği ile devleti oluşturan yurttaşların varsayımsal kimliğinin örtüştüğü ulus devletleşme sürecinde milli kimlik sorun olmaktan çok uzaktı (Aydın, 1993:22). Ancak modernleşmeyle birlikte toplumlar başka kültürlerle karşılaşmaya ve ilişki kurmaya başlamıştır. Bu ilişkilerle birlikte yeni kazanımlar milli kimlik olgusu üzerinde etkili olmuştur.

Küreselleşmeyle birlikte hem insanların kendilerine yükledikleri hem de başkaları tarafından onlara yüklenen toplumsal kimlik kategorileri daha da artmakta, bu durum bireyin tek bir kimliğe sahip olmasının önüne geçmektedir. Küreselleşme, böylece hem niceliksel olarak kimlik kategorilerinin artmasını sağlamakta, hem de artan iletişim ile birlikte kültürler arası alış-verişin artması kimlik olgusunun niteliğini değiştirmektedir. Bahsedilen bu niteliksel değişme, kimlik kavramının durumsal olarak (iletişim kurulan kültürün özelliklerine göre ya da konuşulan bağlama göre değişebilen) algılanmasına ve dinamik bir özellik kazanmasına yol açmaktadır. Toplumsal yapının bu yönde değişmesi ve birbirinden farklılıklar gösteren birçok kimlikten oluşması, toplumun her zaman korunmasını ve dengede kalmasını engellemekte ve er geç siyasi, ekonomik, hukuki, etnik, dinsel vs. kimlikler arasında çatışmalar yaşanmasına yol açmaktadır (Dayı, 2006:100-116).

4.3. Ulus devletin geleceği

Küreselleşmenin olumlu ya da olumsuz etkisi altında kalan ulus devlet, bu etkilere adapte olabilmek veya bu etkilerle mücadele edebilmek için küresel gelişmeleri yakından izleyerek, bu gelişme ve değişimleri ulusal menfaatleri çerçevesinde en uygun yolu bulmalıdır. Kimilerine göre bilim çağı, kimilerine göre uzay çağı, kimilerine göre ise teknoloji çağı dediğimiz çağımızda, istese de istemese de yakın veya uzak olarak küreselleşmenin etkisinde kalan ulus devletler, geleceklerine yön verebilmek ve varlıklarını huzur ve refah içersinde sürdürebilmek için milli güç unsurlarını, birinci bölümde bahsi geçen küreselleşmenin boyutları içinde yeniden yorumlamalı ve şekillendirmelidirler.

Ulus devlete duyulan gereksinime karşın, küreselleşmeyle birlikte yaşanan değişim, ulus devleti hedef almakta ve onun amacını, niteliğini, kapsamını ve sınırlarını yeniden belirleyici çok önemli bir rol oynamakta olup, bu rolünü yakın gelecekte daha da etkinleştireceği görülmektedir. Bu bağlamda; ulus devletlerin geleceğinde iki seçenek

bulunmaktadır: küreselleşmeyi kabul etmek ve bu sürece dahil olmak ya da küreselleşmenin dışında kalmak ve bu sürecin sonuçlarından etkilenmemeye çalışmaktır. Ulus devletlerin, geleceklerine yön vermeleri ve şekillendirebilmeleri için iki seçenek de zorluklarla doludur. İlkinde, ulusal ekonomiyi tamamen uluslararası ekonomiyle bütünleştirmek ve uyumlaştırmak gerekecek, kökeni yüzyıllara dayanan kültürel ve sosyal hayatta başkalaşmalar yaşanacak ve özellikle de dahil olma sürecinde gelişmiş ülkeler eliyle siyasi ve askeri alanda büyük değişimler yaşama ihtimalinin yüksek olması gibi. İkincisinde ise, ulus devlet ulusal ekonomi üzerindeki müdahalesini en üst düzeye çıkaracak, denetimi dışındaki siyasi, kültürel ve askeri gelişmeleri yakından izleyerek etkilerinden korunmak için önlemler almak zorunda kalacaktır. İkinci yolun başarılı olabilmesi mümkün gözükmezken, birinci yolun seçilmesi durumunda da ulus devletin küresel krizlerden ve tehlikelerden kendini koruması kolay olmayacaktır. Bu nedenle bir orta yola ihtiyaç vardır. Bu da dünya düzenine ters düşmeyen ama her sektörüyle tamamen bütünleşemeyen bir sistemdir. Bunu yaparken de ulus devlet, toplumsal görevlerinden vazgeçmemeli, dünya düzenine daha etkin bir şekilde katılmanın yollarını aramalı, düzenin şekillenmesinde ve kontrolünde özellikle de ekonomik gelişmelerde etkin bir rol oynamalıdır (Şen, 2004:260-264).

Tüm bunlar gerçekleşirken gelecekte ulus devletinin olmadığı bir düzende kaos yaşanması muhtemeldir. Ulus devletinin ortadan kalktığı yerde hayata geçirilemeyen kanunlar, güçsüz ve şaşkın otoriteler, cezalandırılmayan suçlar, saldırıya uğrayan mülkler, ortadan kaldırılan kişisel güvenlik, anayasanın, adaletin ve toplumun ahlakının yozlaşması ve sosyal bozulmalar kendini gösterecektir.

Küreselleşme sürecinin milli kimlik ve kültüre yüklediği anlam, toplumların yeryüzündeki ayırt edici vasıflarını belirleyen ve demokrasinin sosyo-kültürel altyapısını inşa eden rolüyle de sınırlı değildir. Milli kültürler geniş anlamda “şemsiye kültür” işlevini görerek ulus devlet sınırlarında sadece toplumsal ve kültürel ahengin değil, zenginliğin de garantörü olmaktadır (Öz, 2002:758). Devlet, milli kimlik ve ulus arasındaki bu ilişki, karşılıklı direnme durumu devam ettiği, devletlerin milli kültürleri korumayı ve desteklemeyi sürdürdükleri sürece, ulus devletler modern dünyada başlıca siyasal aktörler olarak kalmaya devam edeceklerdir (Smith, 2002:128-129).

2000’li yılların başındaki dünya ekonomisi, Kuzey Amerika (NAFTA), Avrupa Birliği ve Japonya sacayağı üzerine oturan bölgeselleşmiş bir ekonomidir. Japonya’nın, yakın gelecekte, çevresindeki ülkelerle birlikte “Uzak Doğu Bölgesi” şeklinde daha geniş bir blok oluşturması beklenebilir. 21. Yüzyılın ilk çeyreği sona ermeden, bugünkü kalkınma hızıyla, Çin dünyanın dördüncü büyük ekonomik gücü olacaktır. Rusya, dağılan Sovyetler Birliği’nin bazı üyeleriyle, belirli bir süre sonra önemli bir ekonomik güç olarak sahneye çıkabilir (Günsoy, 2006:159-162). Tüm bu tahminler, gelecekte dünya ekonomisinin ulus devleti aşan ekonomik ve siyasal bloklaşmalar etrafında şekilleneceğini gösteriyor. Ekonomik blokların siyasal bloklara dönüşmesi ise, tam olarak ulus devletin öneminin azalarak çözülmesi ve ulus devletin üstünde demokratik meşruiyeti olan yeni siyasal birimlerin kurulması anlamına gelmeyecektir. 2000 yılının baharında, Avrupa Birliği’ne üye ülkelerde, çok geniş bir kamuoyu araştırması yapıldı. Bu araştırmada sorulan soru şuydu: “Kimliğinizi nasıl tanımlıyorsunuz, kendinizi ne kadar Avrupalı görüyorsunuz?”. Alınan yanıtlar ve sonuçlar Tablo 6’dadır. Netice adeta bu iddiayı destekler niteliktedir (Dikbaş, 2003:17-19). Anketin sonuçları şu şekildedir:

Sonuçlar (Tablo 6) :

1. Avrupa halkının yarısından fazlası, yalnız ulusal kimliğiyle tanınmak istemektedir.
2. Önce ulusal kimliğiyle, daha sonra Avrupalı olarak tanınmak isteyenlerin oranı yüzde 26-40 arasında değişmektedir.
3. Önce Avrupalı olduğunu söyleyip, ulusal kimliğini ikinci sıraya indirenlerin oranıysa yüzde 3-10 arasında değişmektedir.
4. Ulusal kimliğinden hiç söz etmeyip, kendisini yalnız Avrupalı olarak tanımlayanların oranıysa sadece yüzde 1-6 arasındadır.
5. Avrupa halkının ezici çoğunluğu, yüzde 79-93 arası, ulusal kimliklerine sıkı sıkıya bağlıdırlar.
6. Ortak dil ve ekine sahip oldukları halde, Avrupa halkının sadece yüzde 1-6 arası kendisini Avrupalı olarak tanımlamaktadır.

Tablo 6. AB Üyeleri Ulusalçılık Anketi

İNGİLTERE	(Yüzde %)	İTALYA	(Yüzde %)
Sadece İngilizim	64	Sadece İtalyanım	60
Önce İngilizim, sonra Avrupalıyım	26	Önce İtalyanım, sonra Avrupalıyım	25
Önce Avrupalıyım, sonra İngilizim	3	Önce Avrupalıyım, sonra İtalyanım	9
Sadece Avrupalıyım	2	Sadece Avrupalıyım	5

İSVEÇ	(Yüzde %)	İSPANYA	(Yüzde %)
Sadece İsveçliyim	60	Sadece İspanyolum	59
Önce İsveçliyim, sonra Avrupalıyım	32	Önce İspanyolum, sonra Avrupalıyım	28
Önce Avrupalıyım, sonra İsveçliyim	4	Önce Avrupalıyım, sonra İspanyolum	8
Sadece Avrupalıyım	1	Sadece Avrupalıyım	5

YUNANİSTAN	(Yüzde %)	FRANSA	(Yüzde %)
Sadece Yunanım	54	Sadece Fransızım	53
Önce Yunanım, sonra Avrupalıyım	39	Önce Fransızım, sonra Avrupalıyım	26
Önce Avrupalıyım, sonra Yunanım	3	Önce Avrupalıyım, sonra Fransızım	10
Sadece Avrupalıyım	1	Sadece Avrupalıyım	6

HOLLANDA	(Yüzde %)	İRLANDA	(Yüzde %)
Sadece Hollandalıyım	52	Sadece İrlandalıyım	56
Önce Hollandalıyım, sonra Avrupalıyım	38	Önce İrlandalıyım, sonra Avrupalıyım	36
Önce Avrupalıyım, sonra Hollandalıyım	7	Önce Avrupalıyım, sonra İrlandalıyım	4
Sadece Avrupalıyım	1	Sadece Avrupalıyım	2

FİNLANDİYA	(Yüzde %)	AVUSTURYA	(Yüzde %)
Sadece Finliyim	55	Sadece Avusturyalıyım	52
Önce Finliyim, sonra Avrupalıyım	40	Önce Avusturyalıyım, sonra Avrupalıyım	32
Önce Avrupalıyım, sonra Finliyim	3	Önce Avrupalıyım, sonra Avusturyalıyım	6
Sadece Avrupalıyım	1	Sadece Avrupalıyım	4

ALMANYA	(Yüzde %)
Sadece Almanım	44
Önce Almanım, sonra Avrupalıyım	39
Önce Avrupalıyım, sonra Almanım	8
Sadece Avrupalıyım	4

Kaynak: (Dikbaş, 2003:17-19).

Yukarıdaki tablolar bize, Türkiye’de ve dünyada uzun süredir bazı çevrelerce ciddi anlamda tartışılan “ulusal sınırlar artık kalktı” , “ulus devletler yıkıldı”, “ulusalcılık bitti” yollu söylemlerin doğru olmadığını kanıtlamaktadır. (Dikbaş, 2003:19).

Dünyanın en zengin insanları, artık sanayiciler ya da bankacılar değil bilgi ve iletişim sektörünün temsilcileridir. Dünyanın en büyük şirketleri arasında, her geçen yıl yeni sektörün temsilcileri çoğalmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin siyasal liderleri bir süreden beri “ağır sanayi hamlesi” benzeri söylemlere programlarında yer vermemektedir. Artık, bilginin gerçek sermaye ve zenginlik yaratan başlıca kaynak haline gelmeye başladığı bir ekonomide yaşıyoruz. Yakın gelecekte sırf bu kaynağın bloklaşmalar yaratacağı, daha da güçleneceği ve oluşan blokların ulus devletlerle yarışan siyasal aktörler konumuna geleceği kaçınılmaz gözüküyor (Erkan, 1993:226).

1960'lara kadar çalışan kesim içinde en büyük kitleyi oluşturan sanayi işçilerinin toplam işgücü içindeki oranının 2010 yılında % 5 – 10 civarında olacağı tahmin edilmektedir. Üretimde beden işçilerinin oranı hızla azalırken bilgi işçilerinin sayısı çoğalmaktadır. Bilgi toplumunda emek, sanayi toplumuna göre çok daha fazla mobilize hale gelecektir. Bilgi işçileri ülke içinde sıklıkla iş değiştirebilecekleri gibi, ülkeler arasında da kolayca hareket edebileceklerdir. 2020’li yıllarda, bilgi ve iletişim sektöründe çalışan eğitimli insanların sermaye kadar hareket yeteneği kazanmasıyla birlikte emeğin de küreselleşmesine tanık olacağız.(Drucker, 1996,191-195).

Toplumlararası kültürel ilişki ve diyalog ile her türlü bilgi alışverişi toplumsal verimliliğin artmasında belirleyici unsurlardan biridir. Devletin özerkliği ve işlevleri ulusaşırı trendlerin etkisiyle aşınmaya uğrasa bile, küresel değişim sürecinde ulus devletin yerine geçebilecek herhangi bir unsur bulunmamaktadır. 21. yüzyıl kendinden önceki dönemde olduğu gibi, uluslararası arenada, ulus devletlerin değişmez aktör olarak kalacakları bir süreci içinde barındıracaktır (Şen, 2004).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çağımızın en yoğun söylemlerinden olan küreselleşme kavramının tanımı, boyutları ve yaklaşımlarıyla başlayan bu çalışma, küreselleşme kavramının ortaya çıkışı, yaklaşım ve boyutlarıyla başlamış, ulus ve ulus devleti irdeleyerek, hem küreselleşmenin hem de ulus devletin oluşumunu daha iyi anlayabilmek amacıyla bunların oluşum sürecindeki tarihi perspektif incelenerek geliştirilmiştir. Ulus devleti olumlu ya da olumsuz olarak en fazla etkileyen ve yönlendiren küresel ve bölgesel örgütlerin ele alınmasıyla devam edilmiş ve nihai olarak küreselleşmenin ulus devlet üzerindeki çeşitli alanlarda etkileri işlenerek ulus devletin tahmini geleceğinin açıklanmasıyla son bulmuştur.

“Küresel” herhalde yirmi birinci yüzyıl söz dağarcığının en gözde sıfatı oldu. Olumlu-olumsuz değer yüklediğimiz hemen her kavramın önüne “küresel” eklemeye alıştık. Terör, “küresel” oldu; eğitim, kültürler, salgın hastalıklar, teknoloji, bilim, sivil toplum, demokrasi, hatta insan hakları da... Bir sıfatın her şeye uygun olması, o sıfatın türetildiği, dolayısıyla tekabül ettiği olgunun yaygınlığını gösterdiği gibi, o olgunun kendisinin artık neredeyse dirençsiz bir dayatma gücüne eriştiğini de ifade eder. Artık insanların mı o olguyu tecrübe etmek istemekte, yoksa o olgunun mu insanları kendine tâbi kılmakta olduğu konusu, net olarak anlaşılabilir hale gelir (Toffler, 1995:130). “Küresel” sıfatının türediği, dolayısıyla tekabül ettiği “küreselleşme” olgusu da günümüzde böyle bir mahiyet göstermektedir.

20. Yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan küreselleşme dalgası, toplumsal yaşamın her alanında köklü değişimlere kapıyı aralamıştır. Küreselleşmenin siyasal boyutu bakımından yakın vadede gerçekleşmesi beklenen ve kısmen günümüzde de gerçekleşmiş olan sonuç, ulus devletin egemenlik alanının büyük ölçüde daralmasıdır. Kuşkusuz, küreselleşme süreci ulus devleti bir anda ortadan kaldırmayacaktır. Ulus devlet, klasik fonksiyonlarını büyük ölçüde yitirerek varlığını uzun süre korumaya devam edecektir. Ancak, Avrupa örneğinde olduğu gibi, şekli açıdan varlığını korumasına rağmen ulus devletlerin, yakında vatandaşlarının gözünde en önemli kamusal iktidar odağı olma özelliğini yitireceği açıkça görünüyor. Ulus devletin boş bıraktığı alan, ulus devlete alternatif iktidar merkezleri tarafından doldurulmaktadır. Böylece, ilk bakışta çelişki gibi görünen bir durumla, küreselleşme ile bölgeselleşme ve yerelleşmenin eş zamanlı olarak yaşandığı bir süreçle karşılaşyoruz. Ulus devletin

egemenliğinin sarsılma biçimi dikkate alınır, akla şu iyimser çözüm gelebilir; ulus devlet düzeyinde artık korunamaz olan demokrasi, belki de küresel düzeyde kurulabilir. Diğer bir deyişle, ulus devletler egemenlik savlarından vazgeçmek zorunda oldukları ölçüde demokrasilerini yaşatamaz olsalar ya da daha somut olarak küreselleşme eğilimleri nedeniyle refah devletlerini destekleyemez olsalar bile, belki küresel düzeyde yeni bir birliktelik anlayışı ile demokrasi oluşturulabilir. Örneğin, insan hakları konusunda ulus-devletlerin egemenliğinin sınırlanması, küresel düzeyde iyi bir sonuca yol açabilir (Şen, 2004:257-265). Küreselleşmenin etkisi altında bulunan ulus devlet, bu etkileri lehine çevirebilmek için teknolojik gelişmeleri yakından izleyerek ekonomik büyümesini gerçekleştirmeli ve ekonomik istikrarı sağlamalıdır. Kaybettiği sosyal kimliğini tekrar kazanması ancak bu şekilde mümkün olacaktır. Ulus devlet, küresel güç odaklarının dayatmacı politikalarından ancak bu şekilde kurtulabilir ve gelişmesini sağlayabilir. Bu şartları yerine getirmesi, alt kimlikler arasında denge sağlama ve onları bir arada tutma işlevini tekrar kazanmasına neden olacaktır. Bunun sağlanmasıyla da milli kimlik tekrar toplumdaki dayanışmanın kaynağını oluşturacak ve alt kimliklerin üstünde politize olması mümkün olabilecektir (Sarıbay, 1997:14).

Küreselleşen dünyada milliyetçiliğin ve ulus devletlerin eski tayin edici kuvvetini kaybedeceğini düşünenler, Avrupa'nın göbeğinde "milliyet" esasında gerçekleşen yeni şekillenmeleri değerlendirirken yeni kavramlara sarılmışlardır: mikro milliyetçilik, saldırgan milliyetçilik, etnik milliyetçilik vb. Aslında ortadaki gelişmeler, milliyetçiliğin 19. ve 20. yüzyıldaki gücünün devam ettiğini göstermektedir. İki Almanya'nın birleşmesi, Çekoslovakya'daki bölünme, eski Yugoslavya'daki savaş, küreselleşen dünyanın yeni değerleriyle açıklanması zor olaylar olarak yeniden karşımıza çıkışının delilleridir. Bütün bunlar milliyetçiliğin 21.yüzyıla girerken hala en önemli politik güç olduğunu, 20. yüzyıl nasıl milletlerin mücadelesi şeklinde cereyan ettiyse, 21.yüzyılda da uluslararası mücadelenin temel aktörlerinin yine milletler olacağını göstermektedir. Küreselleşme politikalarında etkin olan güçler yepyeni sistemlerini tüm ülkelere kabul ettirmeye çalışırken, ulus devlet de girişimcilik ve eğitilmiş insan gücü potansiyelini iyi kullanarak rolünü iyi belirleyebilmelidir. Başka bir ifadeyle devlet, stratejileri belirlemeli, ekonomiyi yönlendirmeli, yabancı sermayeyi ülkeye getirmek için siyasi ve ekonomik istikrarı sağlamalı, özel sektörün yabancılarla ortaklık kurma eğilimine destek olmalı, ülkeyi üretim ve ihracat üssü haline dönüştürmeli, altyapı imkanlarını

arttırmalı, yenilikler özümsemelidir. Ulus devlete, rekabeti sağlamak ve denetlemek, insan gücünü geliştirmek, tutarlı politikalar izlemek gibi önemli roller verilmelidir. Küresel ve bölgesel örgütlerle ilişkisini milli menfaatleri doğrultusunda kullanabilen, şirketlerini küresel rekabete hazırlayan, bölgesel farklılıkları azaltan, mali disiplinsizlikle, adaletsiz dağıtımla ve yüksek enflasyonla mücadele edebilen bir devlet, küreselleşmenin meydan okumalarına karşı hem ayakta kalabilir hem de “ulus devlet” olma özelliğini koruyabilir.

Ulus devlet, küreselleşmeyi lehine çevirebilmek için iktisadi büyüme yanında kültürel ve sosyal hedefleri de ulusal kalkınma politikasının odak noktasına koymalıdır. Sefaletin azalması, hayat standardının yükselmesi, zenginliğin özendirilmesi kadar eğitim ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi de ulusal kalkınma politikasının hedefleri arasında olmalıdır. Küreselleşme, kültürlerin çatışmasına fırsat verdiği gibi çok kültürlülüğün yaşanmasına, kültürel zenginliklerin özümsemesine, tanıtılmasına ve korunmasına da fırsat vermelidir. Küreselleşen sadece ekonomi, teknoloji, iletişim uygulamaları değil, aynı zamanda okul sistemleri, öğretim sistemleri, bilim, moda, gençlik kültürü, müzik, tiyatro, spor vb. faaliyetlerdir (Cömert, 2000:186).

Sonuç olarak diyebiliriz ki, küreselleşme sürecinde ulus devletinin hedefi, hem yukardan hem de aşağıdan gelen baskılara karşı, kendini çağdaş ve güçlü hale getirerek, kapsadığı siyasal sınırlar içindeki tüm insanların refahını ve mutluluk düzeyini yükseltmek olmalıdır. Bu hedef doğrultusunda ulus devletinin varlığı korunmalıdır. Çünkü bir ulus devletinin kapsadığı siyasal sınırlar içindeki tüm vatandaşların refahını ve mutluluğunu gözetecek başka bir güç, başka bir siyasal kurum, en azından şimdilik yoktur. Küreselleşme iyi ya da kötü yönleriyle tartışılabilir ama kaçınılmazlığı ortadadır. Bu çerçevede, bütün dünyayı etkileyen bu oluşumun sonuçlarını iyi kestirmek ve ona göre davranmak çağdaşlığın ve güncelliğin bir gerekliliği olarak ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- AKÇURA, Yusuf, (1928), *Türk Yılı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul.
- AKINAY, Osman ve Derya Kömürcü, (2006), “Küreselleşme Serüveni”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs, Cilt 30, s.31, Sivas.
- Ana Britannica, (2005), “Küreselleşme” *Genel Kültür Ansiklopedisi*, Cilt14, s.199, Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopedia Britannica Inc., İstanbul.
- ANDERSON, Benedict, (1995), *Hayali Cemaatlar Milliyetçiliğin Yayılması ve Kökenleri*, Çev., İskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul.
- AYDOĞAN, Metin, (2000), *Bitmeyen Oyun ve Türkiye’yi Bekleyen Tehlikeler 1919-1999*, Otopsi Yayınevi, İstanbul.
- AYDOĞAN, Metin, (1999), *Yeni Dünya Düzeni, Kemalizm ve Türkiye*, Mart Basım Evi, İstanbul.
- AYDIN, Suavi, (1993), *Modernleşme ve Milliyetçilik*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- BACIK, Gökhan. (1998), “Ekonomik Dış Politika: Yeni Dünya Düzeni Bir Zorunluluk”, *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Sayı 32, İstanbul.
- BALİBAR , Etienne ve İmmanuel Wallerstein, (2000), *Irk, Ulus, Sınıf Belirsiz Kimlikler*, Çev., Nazlı Ökten, Metis Yayınları, İstanbul.
- BARNET, Richard ve John CAVANAGH, (1995), *Küresel Düşler İmparator Şirketler Ve Yeni Dünya Düzeni*, Çev., Gülden ŞEN, Medya Holding A.Ş, İstanbul.
- BEDARIDA, François ve Roussellie Nicolas, (1995), *Milletler, Halklar ve Devletler*, Çev., Bahaeddin Yediyıldız, Belleten, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- BERG, Hendrik Van den, (2004), *International Economics*, Mc Grew Hill, International Edition.
- BOSTANCI, M. Naci, (1998), “Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik” , *Türkiye Günlüğü Dergisi*, Sayı:50, Mart-Nisan, s 21-24, İstanbul.
- BOZDOĞAN, Sibel ve Reşat Kasaba, (1998), *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- BOZKURT, Veysel, (2000), *Küreselleşme, Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar, Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- BULUTAY, Tuncer, (2004), “Kalkınma ve Büyüme”, *İktisat, İşletme ve Finans*, Yıl. 19, Sayı. 214, s.24-26, Ankara.

- CÖMERT, Ömer Faruk, (2000), *21'inci Yüzyıla Girerken Dünya Düzeni*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul.
- CRONE, Patrica. (1995), “*Pre-Industrial Societies: New Perspectives on the Past*” , Oxford (UK) and Cambridge (Massachusetts, USA), Blackwell.
- DAYI, Hüseyin, (2006), *Milletleşmelerin Işığında Türkler ve Ötekiler*, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul.
- DİKBAŞ, Yılmaz, (2003), “Ulusal Kimlik”, *Müdafa-i Hukuk Dergisi*, sayı 61, s.17-19, Ankara.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (2000), *8.Beş Yıllık Kalkınma Planı, Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Yayın No: DPT:2544-ÖİK:560, s.24, Ankara.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (2004), *Türkiye'nin Dış Ekonomik İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, s.8, Ankara.
- DRUCKER, Peter, (1996), *Yeni Gerçekler*, Türkiye İş Bankası Yayını, Ankara.
- ERKAN, Hüsnü, (1993), *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- EROĞUL, Cem, (1997), “Ulus-Devlet ve Küreselleşme”, Editör: Işık Kansu, *Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme*, İmge Kitapevi, s. 49, Ankara.
- ERÖZDEN, Ozan, (1997), “*Ulus-Devlet*”, Dost Kitapevi, Ankara.
- GİDDENS, Anthony, (1994), *Sosyoloji Eleştirel Bir Yaklaşım*, Çev.: M. Ruhi Esengül ve İsmail Öğretir, Birey Yayınları, İstanbul.
- GÖKALP, Ziya, (1972), *Türkçülüğün Esasları*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- GÖZLER, Kemal, (2006), *Anayasa Hukuku*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- GÜLEÇ, Cengiz, (1992), *Türkiye’de Kültürel Kimlik Krizi*, Vadi Yayınları, Ankara.
- GÜNŞOY, Bülent, (2006), *Küreselleşme, Bir Varoluş Çözümlemesi*, Ekin Kitabevi, Ankara.
- GÜRAN, Nevzat ve İsmail Aktürk, (1997), *Uluslararası İktisadi Kuruluşlar*, Turhan Kitabevi, İzmir.
- GÜZELCİK, Ebru, (1999), *Globalleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı*, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul.
- HABERMAS, Jürgen, (2002), *Küreselleşme ve Milli Devletin Akıbeti*, Çev., Medeni Beyaztaş, Bakış Yayınları, İstanbul.

- HALL, John A. ve G. John Ikenbery, (2000), *Devlet*, Çev., Yeşeren Olgu Alibeygil ve Murat Şipal, Doruk Yayınları, İstanbul.
- HALL, Stuart ve Martin Jacques, (1995), *Yeni Zamanlar/1990'larda Politikanın Değişen Çehresi*, Çev., Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- HALL, Stuart, D. Held and Anthony McGrew, (1992), *Global Paradox and Reforming*, Oxford Univ. Press, Oxford.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan, (2000), *Felsefe Sözlüğü*, 12. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Harp Akademileri, (2000), *21'inci Yüzyıla Girerken Dünya Düzeni*, Harp Akademileri Yayını, İstanbul.
- HIRST, Paul, Grahame THOMPSON, (1998), *Küreselleşme Sorgulanıyor*, Çev., Çağla ERDEM, Elif YÜCEL, Pelin Ofset, Ankara.
- İNAN, Afet, (1969), *Medeni Bilgiler ve M.Kemal Atatürk'ün El Yazıları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVI. Seri, Ankara.
- İYİBOZKURT, Erol, (1999), *Küreselleşme ve Türkiye*, Ceren Basım Evi, Bursa.
- KARLUK, Rıdvan, (2002), *Uluslararası Ekonomik Mali ve Siyasal Kuruluşlar* Turhan Kitabevi, Ankara.
- KARLUK, S. Rıdvan, (2003), *Uluslararası Ekonomi, Teori ve Politika*, 7. Baskı, Beta Basın A.Ş., İstanbul.
- KAZGAN, Gülten, (2000), *Küreselleşme ve Ulus-Devlet/Yeni Ekonomik Düzen*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- KENNEDY, Paul, (2004), *Yirmi Birinci Yüzyıla Hazırlanırken*, Çev., Fikret ÜÇCAN, Minpa Matbaacılık, Ankara.
- KEYMAN, E. Fuat, (1993), "Postmodernizm ve Radikal Demokrasi", *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı:56 (Yaz-Güz) s.126-153.
- KIZILÇELİK, Sezgin, (2003), *Küreselleşme ve Sosyal Bilimler*, 2.Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- KOÇDEMİR, Kadir, (1998), "Globalleşme, Dünya ve Türkiye", *Yeni Türkiye Medya Hizmetleri*, Ocak-Şubat Sayısı, s.56-59, İstanbul.
- KURTULMUŞ, Numan, (2001), *Sanayi Ötesi Dönüşüm*, 2.Baskı, İz Yayıncılık, İstanbul.

- KUTLU, Erol ve Rana Eşkinat, (2002), “Dünya Ekonomisi”, *T.C. Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yayınları*, Yayın No:150, Eskişehir.
- LARRAİN, Jorge, (1995), *İdeoloji ve Kültürel Kimlik*, Çev., Neşe Nur Domaniç, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- MACHİAVELLİ, Niccolo, *Askerlik Sanatı*, (1999), Çev., Nazım Güvenç, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- MADDISON, Angus, (2001), *The World Economy: A Millenial Perspective*, OECD Development Centre, Paris.
- MANI, Sunil, (2001), *Globalization, Markets for Technology and The Relevance of Innovation Pollicies in Developing Economies*, INTECH, United Nations University, ATPS Special Series, No:2, January.
- MARDİN, Şerif, (1991), “*Türkiye’de Toplum ve Siyaset Makaleler I*”, İletişim Yayınları, İstanbul.
- MARSHALL, Gordon, (2003), *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev., Osman Akın ve Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- MÜTERCİMLER, Erol, (1997), *21’inci yüzyıl ve Türkiye ‘Yüksek Strateji’*, Arba Yayın Evi, İstanbul.
- NAMLI, Bülent, (2005), *Devletler ve Örgütler*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul.
- NAZLI, Betül, (2006), “Küresel Isınıyoruz”, <http://www.saglikliyasam.net.htm>, 24.11.2006.
- ORAN, Baskın, (1977), *Az Gelişmiş Ülke Milliyetçiliği/Kara Afrika Modeli*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- ÖZ, Esat, (2002), *21. Yüzyılda Milli Devlet, Küreselleşme ve Türk Miliyetçiliği*, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce/Miliyetçilik. Cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ÖZİPEK, Bekir Berat, (2003), “Devlet”, Editör: Mümtaz’er Türköne, *Siyaset*, Lotus Yayınevi, ss. 75-78, Ankara.
- ÖZTÜRK, Feza, (2005), “Küreselleşme – Yeni Dünya Düzeni”, <http://www.ceterisparibus.net/dunya/kuresellesme.htm>, 21.11.2006
- PARKER, David, (2004), “Large-scale warming is not urban”, *Nature Dergisi*, Kasım, sayı 432, s.290-291.
- PAZ, Octavia, (1990), “*Study on Economic Develeopment*” New York Times, s.21-22

- PAZARCI, Hüseyin, (1990), *Uluslararası Hukuk Dersleri*, İkinci Kitap, İkinci Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara,
- PİERSON, Christopher, (2000), *Modern Devlet*, Çev., Dilek Hatatoğlu, Çivi Yazıları, Berdan Matbaası İstanbul.
- RENAN, Ernest, (1939), “What is a Nation”, Editör: Alfret Zimmem, *Modern Political Doctrines*, London, Oxford University Pres.
- RODRİK, Dani, (2000), *Yeni Küresel Ekonomi ve Gelişmekte olan Ülkeler*, Sabah Kitapları, Çağdaş Bakışlar Dizisi, İstanbul.
- ROSENBERG, Justin, (2002), *The Follies of Globalisation Theory*, Verso, London ve New York.
- SANDER, Oral, (2001), *Siyasi Tarih*, 9.Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- SARIBAY, Ali Yaşar, (30 Nisan-2 Mayıs 1997), “Post-Modern Ulus Olmanın Teorik Olasılıkları”, *Tarih ve Milliyetçilik I.Ulusal Tarih Kongresi Bildirileri*, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- SARINAY, Yusuf (1999), *Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- SMİTH, Anthony, (1999), *Milli Kimlik*, Çev., Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul.
- SMİTH, Anthony, (2002a), *Ulusların Etnik Kökeni*, Çev., Sonay Bayramoğlu, Hülya Kendir, Dost Kitabevi, Ankara.
- SMİTH, Anthony, (2002b), *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*, Çev., Derya Kömürcü, Everest Yayınları, İstanbul.
- SONAT Arslan, (1998), *Ekonomide Durum, Küreselleşme, Kriz Ve Ücretler*, Yeni Türkiye, , Ankara.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk, (2000), *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, İstanbul.
- ŞAYLAN, Gencay, (1999), *Postmodernizm*, İmge Kitabevi, Ankara.
- ŞEN, Furkan, (2004), *Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik Trendleri ve Ulus Devlet*, Yargı Yayınevi, Ankara.
- The ECONOMIST, (1995), “*The Political System of Empires*”, April, p.17-20.
- TEKELİ, İlhan ve Selim İlkin, (2000), “Küreselleşme Ulus-Devlet Etkileşimi Bağlamında AB-Türkiye İlişkilerini Yorumlanması”, *Doğu-Batı Dergisi*, Sayı:10 (Şubat-Mart-Nisan), Ankara.

- TEMİZ, Hasan Ejder, (2004), *Kararsız ve Topal Bir Küresel Dönüşüm Sürecinde Dünya Konjonktürü*, Doğu Yayınevi, İstanbul.
- TETİK, Ahmet, (2006), *Devletler Hukuku*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul.
- TOFFLER, Alvin ve Heidi, (1995), *Yeni Bir Uygarlık Yaratmak/3. Dalganın Politikası*, Çev., Zülfü Dicleli, Türk Henkel Yayınları, İstanbul.
- Türkçe Sözlük*, (1998), “Küreselleşme” Türk Dil Kurumu, Ankara.
- TÜRKDOĞAN, Orhan, (2000), *Milli Kimliğin Yükselişi, Niçin Milletleşme?* Alfa Yayınları, İstanbul.
- T.C.Sağlık Bakanlığı, (2007), “Kuş Gribi”, http://www.grip.saglik.gov.tr/index_dosyalar/p.408_12.03.2007.
- UNCTAD, (2004), *Transnational Corporations*, Vol.13, No.3, December.
- UZUN, Turgay, (2000), *Bir Siyasi İdeoloji Olarak Milliyetçilik Ve Türk Siyasal Hayatında Kurumsallaşması: MHP Örneği*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILDIZ, Ahmet, (2001a), *Ne Mutlu Türküm Diyebilene: Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- YILDIZ, Ahmet, (2001b), *Kemalist Milliyetçilik, Modern Türkiye’de Siyasal Düşünceler: Kemalizm*, cilt-2, İletişim Yayınları, İstanbul.
- YILMAZ, Veli, (1998), *Siyasi Tarih*, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul.
- YELDAN, Erinç, (2003), “Neoliberalizmin İdeolojik Bir Söylemi Olarak Küreselleşme” , Editörler: A.H. Köse, F. Şenses ve Erinç Yeldan, *Küresel Düzen, Birlik, Devlet ve Sınıflar İçinde*, 2.Baskı, İletişim Yayınları, ss.428, İstanbul.
- YURDUSEV, Nuri. (1997), “Uluslararası İlişkiler Öncesi”, Editör: Atilla Eralp, *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslar arası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, İletişim Yayınları, ss.19-20, İstanbul.
- YÜKSEL, Mehmet, (2001), *Küreselleşme, Ulusal Hukuk ve Türkiye*, Siyasal Kitapevi, Ankara.
- ZENGİNGÖNÜL, Oğul, (2004), *Küreselleşme*, Adres Yayınları, Ankara.
- <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/nato.html>, 20.10.2006
- <http://www.bdt.ofisi.com>, 23.07.2006

<http://www.die.gov.tr/uid/gnlbilg.html>, 04.02.2007

http://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupa_Birliği, 01.02.2007

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kellogg-Briand_paktı, 21.11.2006

<http://www.un.org.tr/UN2>, 06.08.2006

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında Uşak'ta doğan Muharrem KARA, ilkokulu Ergenekon İlkokulu'nda, ortaokulu Uşak Anadolu Lisesi'nde okumuş, 1995 yılında kazandığı İzmir Maltepe Askeri Lisesi'nden 1998 yılında mezun olmuştur. Aynı yıl Kara Harp Okulu'na girmeye hak kazanmıştır. Kara Harp Okulu'ndan 2002 yılında Teğmen rütbesiyle mezun olmuş, halen Kara Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde Üsteğmen rütbesiyle görevini sürdürmektedir.

Kara Harp Okulu'nda 2 yıl Sistem Mühendisliği, 2 yıl da İşletme Mühendisliği eğitimi almıştır. Harp Okulu yıllarından başlayarak Siyasi Tarih, Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Hukuk gibi konulara ilgisinden ve hem Harp Akademilerini hedeflediği hem de modern bir subayın kendisini sürekli geliştirmesi gerektiği düşüncesinden dolayı Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde Yüksek Lisans programını takip etmiştir.